

Inarin kunnan

LAAJA HYVINVOINTI- JA TURVALLISUUS- KERTOMUS VUOSILTA 2017 - 2020

INARI
Voimakas luonnostaan

Valtuuston hyväksymä 17.6.2021

Sisällys

Tiivistelmä	4
Čuákáŋkiäsu	5
Čoahkkáigeassu	6
Vuânõs	7
Johdanto	8
Mikä on hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus?	8
Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen Inarin kunnassa	8
Laaja hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus vuosilta 2017–2020 ja hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma vuosille 2021–2025	12
I Katsaus kuntalaisten hyvinvointiin.....	13
Indikaattorien ja muun tiedon osoittama hyvinvointi.....	13
Inarin toimintaympäristö: talous, elinvoima ja väestö.....	13
Talous.....	13
Elinkeinot ja elinvoiman edistäminen	14
Väestö.....	15
Kuntalaisten terveys ja hyvinvointi ikäryhmittäin	18
Lapsiperheet, lapset ja varhaisnuoret	18
Nuoret ja nuoret aikuiset	26
Työikäiset.....	27
Ikäihmiset	30
Kuntalaisten yleinen hyvinvointi ja sen edistäminen	34
Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen arviointi	34
Terveystila ja sairastavuus	37
Liikunta, kulttuuri ja vapaa-aika	40
Ravitsemus.....	42
Päihteet	43
Tapaturmat ja turvallisuus.....	44
Osallisuus	48
Saamenkieliset palvelut.....	49
Vaikuttamistoimielinten näkemyksiä kuntalaisten hyvinvoinnista	49
Yhdistysten näkemyksiä kuntalaisten hyvinvoinnista	50
Koronapandemian vaikutukset kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen.....	51
II Laajan hyvinvointikertomuksen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuminen	53
Kärkitavoite 1: Terveellinen ja turvallinen ympäristö	53
Kärkitavoite 2: Yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen	55

Kärkitavoite 3: Terveellisen ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen	57
Yhteenveto valtuustokauden tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisesta	58
III Yhteenveto ja johtopäätökset.....	59
Liitteet	61
Liite 1: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen erillissuunnitelmat ja -ohjelmat	61
Liite 2: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja talouden vuosikello	61
Liite 3: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän kokoonpano	62
Liite 4: Hyvinvointia ja terveyttä edistävä hanketoiminta valtuustokaudella 2017–2020	62
Liite 5: Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa esitetyt taulukot ja kuvaajat	63
Liite 6: THL:n hyvinvointikertomuksen minimitietosisällön indikaattorit	65
Liite 7: Hyte-kertoimen indikaattorit.....	69

Kannen kuva: Mikko-Pekka Karlin

Tiivistelmä

Kuntalain 1 §:n mukaan kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen on kunnan perustehtävä. Terveystieteiden lain 12 § velvoittaa kuntia seuraamaan asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia, niihin vaikuttavia tekijöitä ja kunnan palveluissa toteutettavia toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Hyvinvointikertomus on kunnan eri toimialojen yhdessä laatima tietopaketti kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä, niihin vaikuttavista tekijöistä sekä kunnan toimenpiteistä kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Kuntalaisten hyvinvointia ja arjen turvallisuutta edistetään monilta osin yhteisillä toimenpiteillä. Siksi myös hyvinvointi- ja turvallisuussuunnittelua yhdistetään. Tässä kertomuksessa tuodaan esiin myös turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä, ja kertomus on nimetty hyvinvointi- ja turvallisuuskertomukseksi.

Seuraavan valtuustokauden laaja hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus valmistellaan kahdessa osassa. Ensimmäinen osa on laaja hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus vuosilta 2017–2020. Se sisältää katsauksen kuntalaisten hyvinvoinnin tilaan ja valtuustokauden tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumiseen. Ensimmäisen osan käsittelee kautensa päättävä valtuusto. Toinen osa on hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma vuosille 2021–2025. Siinä määritellään tulevan valtuustokauden painopistealueet, tavoitteet ja niitä tukevat toimenpiteet. Toisen osan käsittelee kautensa aloittava valtuusto.

Inarin tulevaisuusnäkymät ovat olleet positiivisia. Valtuustokauden aikana lasten, lapsiperheiden ja nuorten tarpeet ovat korostuneet. Palveluita on pyritty viemään lähemmäs perheitä, ja lasten ja nuorten hyvinvointiin on syytä panostaa myös tulevaisuudessa. Sekä nuorten että aikuisten ennaltaehkäiseville mielenterveys- ja päihdepalveluilla on tarvetta. Väestön ikääntyminen ja demografisen huoltosuhteen kasvaminen luovat haastetta taloudellisesti kestäväälle palvelujen järjestämiselle. Inarin on koettu olevan turvallinen asuinpaikka. Inarilaisten turvallisuuden osalta esiin nousevat erityisesti liikenneturvallisuuteen, pitkiin etäisyyksiin ja syrjäseutujen katvealueisiin liittyvät seikat. Vuonna 2020 alkanut koronapandemia on vaikuttanut laajasti kuntalaisten hyvinvointiin ja kunnan toimintaympäristöön. Koronatilanne on todennäköisesti kasvattanut hyvinvointi- ja terveyseroja. Koronapandemian pitkäaikaiset vaikutukset ovat vielä avoinna.

Valtuustokaudelle 2017–2020 laaditussa hyvinvointikertomuksessa valtuustokauden kärkitavoitteiksi määriteltiin terveellinen ja turvallinen ympäristö, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen sekä terveellisen ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen. Valtuustokauden tavoitteet ja toimenpiteet ovat ohjanneet kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä, ja hyvinvointikertomuksessa määritellyjä toimenpiteitä on toteutettu kaikilla kunnan toimialoilla. Valtuustokauden aikana kehitetyt hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet liittyvät hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategisen suunnittelun ja johtamisen kiinteästi kunnan talous- ja toimintasuunnitteluun. Hyvinvointikertomustyö liittyy hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden strategisen johtamisen tulevaisuudessa yhä kiinteämmin toimialojen käytännön työhön.

Čuákánkiäsu

Kieldâlaavâ 1 § miel kieldâässi pyereestvaijeem ovdedem lii kieldâ vuáđupargo. Tiervâsvuođâhuolâttâslaavâ 12 § kenigit kieldâid čuávnuđ jieijâs ässi tiervâsvuođâ já pyereestvaijeem, toid vaigutteijee tahheid já tooimâid, maid olášuteh kieldâ palvâlusân já moiguin västideh kieldâässi pyereestvaijeemtarboid. Pyereestvaijeemmuštâlus lii kieldâ jieškote-uv toimâsuorgij oovtâst ráhtim tiätupakkeet kieldâässi pyereestvajemist já tiervâsvuođâst, toid vaigutteijee tahhein sehe kieldâ tooimâin kieldâässi pyereestvaijeem já tiervâsvuođâ oovdedmân. Kieldâässi pyereestvaijeem já aargâ torvolâšvuotâ ovdeduvoo maangâin oosijn ohtsij toimâiguin. Tondiet ovtâstiteh meid pyereestvaijeem já torvolâšvuotâ vuávám. Taan muštâlusâst pyehtih oovdân meid torvolâšvuotân vaigutteijee tahheid, já muštâlus lii nomâttum pyereestvaijeem- já torvolâšvuotâmuštâlussân.

Čuávuváá váldustivrâpaje vijđes pyereestvaijeem- já torvolâšvuotâmuštâlus valmâštâlloo kyevti uásist. Vuossâmuš uási lii vijđes pyereestvaijeem- já torvolâšvuotâmuštâlus iivijn 2017–2020. Tot ana sistees keijâstuv kieldâässi pyereestvaijeem tilân já váldustivrâpaje uulmij já tooimâi olášumân. Vuossâmuu uási kiedâvuš váldustivrâ, kote looppât jieijâs paje. Nubbe uási lii pyereestvaijeem- já torvolâšvuotâvuávám iivijd 2021–2025. Tast miäruštâleh puáttee váldustivrâpaje tiäddučuágástâhsuorgijd, uulmijd já toid tuárjoo tooimâid. Nube uási kiedâvuš váldustivrâ, kote aalgât jieijâs paje.

Aanaar uáinu puátteevuotân láá lamaš positiivliih. Váldustivrâpaje ääigi párnái, páárnášperrui já nuorâi táarbuh láá tiäduuttum. Palvâlusâid láá viggâm tuálvuđ aldeláá perruid, já párnái já nuorâi puátteevuotân kalga pieijâđ resursijd meid puátteevuotâst. Sehe nuorâi já rávisulmui muuneeld estee mielâtiervâsvuođâ- já uáiváditteepalvâlusâid lii tárbu. Aalmug puárásmem já demografisii huolâttâskoskâvuotâ šoddâm lasetteh hástusijd ekonomâlávtt kileis palvâlusâi orniimân. Ulmuuh aneh, ete Aanaar lii torvolâš aassâmsaje. Aanaarlij torvolâšvuotâ uásild oovdân pajaneh eromášávt jotolâhtorvolâšvuotân, kuhes koskáid já tuáriskuávlui iptokuávluid lohtâseijee ääših. Ive 2020 álgám koronapandemia lii vaiguttâm vijđáht kieldâässi pyereestvajemân já kieldâ toimâpirrásân. Koronatile lii oskottetteht lasettâm pyereestvaijeem- já tiervâsvuođâiäruid. Koronapandemia kuhesáigásiih vaikuttâsah láá vala ávus.

Váldustivrâpajan 2017–2020 rahtum pyereestvaijeemmuštâlusâst váldustivrâpaje njunošulmen miäruštállii tiervâslâš já torvolâš pirrás, siärvuslâšvuotâ já kuáskulâšvuotâ nanodem sehe tiervâslíi já torvolíi eelimvyevi ovdedem. Váldustivrâpaje ulmeh já tooimah láá stivrim kieldâ pyereestvaijeem já tiervâsvuođâ ovdedempargo, já pyereestvaijeemmuštâlusâst miäruštállum tooimah láá olášuttum kieldâ puoh toimâsuorgijn. Váldustivrâpaje ääigi ovdedum pyereestvaijeem já tiervâsvuođâ ovdedem ráhtuseh lahteh pyereestvaijeem já tiervâsvuođâ ovdedem strategisii vuávám já jođettem nanosávt kieldâ ekonomia- já toimâvuávámân. Pyereestvaijeemmuštâluspargo lahta pyereestvaijeem, tiervâsvuođâ já torvolâšvuotâ strategisii jođettem puátteevuotâst ain nanosubboht toimâsuorgij keevâtlíi paargon.

Čoahkkáigeassu

Gieldalága 1 § mielde gieldda olbmuid buresveadjima ovddideapmi lea gieldda vuodđobargu.

Dearvasvuodafuolahuslága 12 § geatnegahtta gielddaid čuovvut ássiidis dearvasvuoda ja buresveadjima, daidda váikkuheaddji dagaldagaid sihke doaibmabijuid, mat ollašuhthtojit gieldda bálvalusain ja mainna vás-tiduvvo gieldda olbmuid buresveadjindárbbuide. Buresveadjinčilgehus lea gieldda sierra doaibmasurggiid ovtas gárvvistan diehtopakeahhta gieldda olbmuid buresveadjimis ja dearvasvuodas, daidda váikkuheaddji dagaldagain sihke gieldda doaibmabijuin gieldda olbmuid buresveadjima ja dearvasvuoda ovddideami várás. Gieldda olbmuid buresveadjin ja árgga dorvvolašvuodta ovddiduvvo mánggain osiin ok-tasaš doaibmabijuiguin. Danin maiddái buresveadjin- ja dorvvolašvuodaoplánen ovtastahthto. Dán čilgehusas buktojuvvojit ovdan maid dorvvolašvuhtii váikkuheaddji dagaldagat, ja čilgehus lea nammaduvvon buresveadjin- ja dorvvolašvuodačilgehussan.

Čuovvovaš váldostivrabaji viiddes buresveadjin- ja dorvvolašvuodačilgehus válmmaštallo guovtti oasis. Vuosttas oassi lea viiddes buresveadjin- ja dorvvolašvuodačilgehus jagiin 2017–2020. Dat sisttisdoallá oppa-lášgeahčastaga gieldda olbmuid buresveadjima dillái ja váldostivrabaji ulbmiliid ja doaibmabijuid ollašuvvamii. Vuosttas oasi gieđahallá váldostivra, mii loahpaha dál bajis. Nubbi oassi lea buresveadjin- ja dorvvolašvuodaoplána jagiide 2021–2025. Das meroštallojit boahhtevaš váldostivrabaji deaddosuorggit, mihttomearit ja daid doarju doaibmabijut. Nuppi oasi gieđahallá váldostivra, mii farga álggaha bajis.

Anára boahhtevuoda oidnosat leamašan positiivvalaččat. Váldostivrabaji áigge mánáid, mánnábearrašiid ja nuoraid dárbbut leat boahthán čielgasabbot ovdan. Bálvalusaid leat geahččalan doalvut lagabui bearrašiid, ja mánáid ja nuoraid buresveadjimii lea sivva bidjat resurssaid maid boahhtevuodas. Sihke nuoraid ja rávesolbmuid ovddalgihtii eastadeaddji mielladearvasvuoda- ja gárrenávnasbálvalusaide lea dárbu. Veahkadaga agáiduvvan ja demográfalaš fuolahangaskavuoda stuorrun buktet hástalusaid bálvalusaid ekonomalaččat suvdilis ordnemii. Anár lea vásihuvvon leat dorvvolaš ássanbáiki. Anárlaččaid dorvvolašvuoda oasil ovdan bohtet erenomážit áššit, mat laktásit johtolatdorvvolašvuhtii, guhkes gaskaide ja boaittobeale itkoguovlluide. Jagis 2020 álgán koronapandemii ja lea váikkuhan viidát gieldda olbmuid buresveadjimii ja gieldda doaibmabirrasii. Lea jáhkehahtti, ahte koronadilli lea lasihan buresveadjin- ja dearvasvuodaearuid. Koronapandemii guhkesáigásaš váikkuhusat leat vel eahpesihkkarat.

Váldostivrabadjái 2017–2020 gárvvistuvvon buresveadjinčilgehusas váldostivrabaji njunušmihttomearrin meroštallojuvvojedje dearvaslaš ja dorvvolaš biras, servvolašvuoda ja oasálašvuoda nannen sihke dearvaslaš ja lihkadeaddji eallinvuogi ovddideapmi. Váldostivrabaji mihttomearit ja doaibmabijut leat stivren gieldda buresveadjima ja dearvasvuoda ovddidanbarggu, ja buresveadjinčilgehusas meroštallon doaibmabijut leat ollašuhthton buot gieldda doaibmasurggiin. Váldostivrabaji áigge ovdánahthton buresveadjima ja dearvasvuoda ovddideami ráhkadusat ovtastahthtet buresveadjima ja dearvasvuoda ovddideami strategalaš plánema ja jođiheami čavgadit gieldda ekonomii- ja doaibmaplánemii. Buresveadjinčilgehusbargu ovtastahthta buresveadjima, dearvasvuoda ja dorvvolašvuoda strategalaš jođiheami boahhtevuodas ain čavgadabbon doaibmasurggiid geavatlaš bargui.

Vuänõs

Kå'ddlää'jj 1š mie'ldd kå'ddnii'kki pue'rrjie'llem oudummuš lij kåå'dd vuâđđtuâjj. Tiorvâsvuõđhuõll-lää'jj 12š õõlgat koo'ddid seu'rrjed tøn aassji tiõrvâsvuõđ da pue'rrjie'llem, tõid vaikkteei tuejjeid da kåå'dd kääzkkõõzzin tuejjeemnalla aarrai tååimid, koin va'stteet kå'ddnii'kki pue'rrjie'llemtaarbid. Pue'rrjie'llem-muštłõs lij kåå'dd jee'res tåimmsue'rji õõutveäkka raajjâm teättpa'kett kå'ddnii'kki pue'rrjie'llmest da tiõrvâsvuõđâst, tõid vaikkteei tuejjein di kåå'dd tååimin kå'ddnii'kki pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ oudâsviikkmo'sše. Kå'ddnii'kki pue'rrjie'llem da aarg staanvuõđ ouu'deet määngain õhttsaž tååimin. Tøn diõtt še pue'rrjie'llem- da staanvuõđtplanummuž õhtteet. Tån muštłõõzzâst poou'tet teättan še staanvuõ'tte vaikkteei tuejjeid, da muštłõs lij nõõmtum pue'rrjie'llem- da staanvuõđtmuštłõssân.

Pue'tti vä'lddõõzz veeidas pue'rrjie'llem- da staanvuõđtmuštłõs valmštõõlât kue'htten vue'zzest. Vuõssmõs vue'ss lij veeidas pue'rrjie'llem- da staanvuõđtmuštłõs ee'jjin 2017-2020. Tõt âann see'stes kiõldõõgg kå'ddnii'kki pue'rrjie'llem sâjja da vä'lddõspââ'j täävtõõzzi di tååimi tiu'ddepaiijmõ'sše. Vuõssmõs vue'zz kiõtt'tâall pââ'jjes looppteei vä'lddõs. Nu'bb vue'ss lij pue'rrjie'llem- da staanvuõđtplan ii'jjid 2021-2025. Tõ'st meä'rtet pue'tti vä'lddõspââ'j teäddceäklõdõsvuu'did, täävtõõzzid da tõid tuärjjei tååimaid. Nuu'bb vue'zz kiõtt'tâall pââ'jes altteei vä'lddõs.

Aanar pue'ttiäi'j kue'stelm lie leämmaš positiivlaž. Vä'lddõspââ'j ääi'j päärnai pä'rnnpiârri da nuõri taarb lie teädduum. Kääzkkõõzzid leät põrggâm viikkâd ä'lddla piârrijid, da päärnai da nuõri pue'rrjie'llma fe'rttai sa'tssjed še pue'ttiäi'jest. Nu'tt nuõri go še vuõrâsoummui oudcõõggõõtti miõltiõrvâsvuõđt- da peä'neckääzkkõõzzid lij tarbb Narood äkkõõvmmõš da demograaflaž huällkõskkvuõđ rä'jje va'žžtõõzzid ekonoomlânji keäll'jeei kääzkkõõzzi riâššmõ'sše. Aanaar vuei'net staani jâlstepmäi'kken. Aanarnii'kki staanvuõđâst ou'dde kaggâ'tte jeä'rben joottłõkstaanvuõ'tte, ku'kes kõõskid da čârpaai'ki õõttjid õhtteei ää'sš. Ee'jj 2020 älggam koronapandemia lij vaikkam veeidsânji kå'ddnii'kki pue'rrjie'llma da kåå'dd tåimmjem-pirrõ'sse. Koronavue'kk vuâsti lij raajjâm pue'rrjie'llem- da tiõrvâsvuõđtjeä'rdõõzzid šuurben. Koronapandemia ku'kesäiggsaž vaikkõõzz lie võl äävai.

Vä'lddõspâjja 2017-2020 rajjum pue'rrjie'llem-muštłõõzzâst vä'lddõspââ'j njoonastäävtõssân meärtõõlât tiõrvvsallaš da staani pirrõõzz, õhttsallašvuõđ da vuässadvuõđ raavummuž di tiõrvâs da liikkšõsnallšem jie'llemnää'l oudummuž. Vä'lddõspââ'j täävtõõzz da tååim lie stu'vrrjam kåå'dd pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ oudeemtuâj, da pue'rrjie'llem-muštłõõzzâst meärtõllum tååim lie čõõđtum pukin kåå'dd tåimmsue'rjin. Vä'lddõspââ'j ääi'j šõddum pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ oudummuž rajjâž õhttee pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ oudummuž strateeglaž planummuž da jåå'dtummuž nânnsânji kåå'dd tääll- da tåimmjemplanummaš. Pue'rrjie'llem-muštłõstuâj õhtad pue'rrjie'llem, tiõrvâsvuõđ da staanvuõđ strateeglaž jåå'dtummuž pue'ttiäi'jest õinn pue'rben tåimmsue'rji vue'kken aarrai tuõjju.

Johdanto

Mikä on hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus?

Kuntalain (410/2015) 1 §:n mukaan kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen on kunnan perustehtävä. Lisäksi terveydenhuoltolain (1326/2010) 12 § velvoittaa kuntia seuraamaan asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin. Kunnan tulee seurata myös kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain. Lisäksi valtuustolle on ker-
ran valtuustokaudessa valmisteltava laajempi hyvinvointikertomus.

Hyvinvointikertomus on kunnassa eri toimialojen yhdessä laatima tietopaketti kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä niihin vaikuttavista tekijöistä. Valtuustokausittain valmistellaan laaja hyvinvointikertomus, joka sisältää katsauksen kuntalaisten hyvinvoinnin tilaan ja valtuustokauden tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumiseen sekä hyvinvointisuunnitelman. Hyvinvointisuunnitelmassa asetetaan seuraavalle valtuustokaudelle paikallisiin olosuhteisiin ja tarpeisiin perustuvat hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet ja määritellään niitä tukevat toimenpiteet. Tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista seurataan ja kuntalaisten hyvinvoinnin tilasta raportoidaan vuosittain hyvinvointikertomuksen vuosiraportissa.

Hyvinvointiin ja arjen turvallisuuteen vaikuttavat monilta osin samat tekijät. Hyvinvointia ja arjen turvallisuutta myös edistetään yhteisillä toimenpiteillä. Siksi hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelua yhdistetään. Näin ollen tässä raportissa tuodaan esiin myös turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä, ja raportti on nimetty hyvinvointi- ja turvallisuuskertomukseksi.

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen Inarin kunnassa

Kuntastrategia hyvinvointi- ja turvallisuussuunnittelun pohjana

Kuntaliiton mukaan kaikki kunnan keskeinen päätöksenteko, suunnittelu ja kehittäminen johdetaan kuntastrategiasta. Kuntastrategia on pitkän aikavälin päätöksentekoa ja toimintaa ohjaava tulevaisuuden suunta tai kantava idea. Kuntastrategia suuntaa myös kunnan hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämistyötä.

Inarin kuntastrategia ”Arktisen Inarin strategia 2030” on laadittu vuonna 2019. Kuntastrategiassa on määriteltä kunnan keskeisimmät tavoitteet. Niitä tarkennetaan edelleen kunnan muissa suunnitelmissa, kuten hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmassa.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen Inarin kunnassa

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on aktiivista ja tavoitteellista ennaltaehkäisevää työtä kunnan kaikilla toimialoilla. Erilaisilla toimenpiteillä tuetaan ihmisten mahdollisuuksia hyvinvoinnin, terveyden ja osallisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn ylläpitoon ja parantamiseen. Mahdollisuuksia luodaan pitämällä huolta olosuhteista, jotka tukevat hyvinvointia ja terveellisten valintojen tekemistä. Kunnan palveluiden tavoitteena on, että kuntalaisten terveys ja hyvinvointi lisääntyvät ja sairaus ja huono-osaisuus vähenevät. Hyvinvointia ja terveyttä edistävillä palveluilla parannetaan kuntalaisten elämänlaatua, lisätään työllisyyttä ja tuottavuutta sekä hillitään sosiaalisten ongelmien ja eriarvoisuuden kasvua.

Inarin kunnassa toimii päätoiminen hyvinvointi-koordinaattori. Hyvinvointikoordinaattorin tehtäviin kuuluvat muun muassa kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden suunnitelmallinen edistäminen, hyvinvointikertomuksen koordinoituvastuu, yhteistyön koordinointi eri toimialojen ja

Taulukko 1. Inarin kuntastrategian ”Arktisen Inarin strategia 2030” visiot ja tavoitteet.

VISIO 2030. Suomen suurin. Euroopan kaunein. Luonnollisesti Inari.			
Inarilainen toimintatapa	Arktinen luonto	Voimakas identiteetti ja yhteisö	Ainutlaatuinen kulttuuri
Olemme kuntalaisia ja alueen yhteisöjä varten – teemme yhdessä ja osallistamme.	Inarin luonto ja läheinen luontosuhde on elämäntapamme ja hyvinvointimme lähde.	Olemme ylpeitä omista juuristamme ja kotikunnastamme.	Olemme Suomen ainoa nelikielinen kunta ja edistämme saamen kielten kehittymistä.
Ennakoimme toimintaympäristön muutoksia ja johdamme tiedolla.	Välittävässä Inarissa kunnioitamme luontoarvoja.	Laadukas elinympäristömme ja kunta palvelumme tukevat inarilaisten hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä.	Tuemme kylien kulttuuria ja yhteisöllisyyttä sekä edistämme hyviä keskinäisiä suhteita.
Panostamme henkilöstön hyvinvointiin ja työnantajamaineeseen.	Puhtaassa Inarissa huolehdimme, että luontomme säilyy myös tuleville sukupolville viihtyisänä ja turvallisena.	Aktiiviset kuntayhteisömme toimijat luovat paikallista eloisuutta, erilaisia tapahtumia ja mahdollisuuksia harrastaa kaikille kuntalaisille.	Kehittyvä matkailumme kunnioittaa paikallista kulttuuria ja historiaa.
Pidämme kunnan talouden tasapainossa.	Tasapainoisessa Inarissa tunnistamme kasvun rajat ja hyödynnämme luontoa sosiaalisesti kestävästi ja tasa-arvoisesti.	Parannamme inarilaisten vaikuttamismahdollisuuksia ja osallisuutta kunnan toimintaan.	Ylläpidämme myönteistä näkyvyyttä sekä aktiivista ja säännöllistä vuoropuhelua kuntayhteisössä.
Kehitämme kuntakonsernin toimintaa aktiivisen omistajaohjauksen keinoin.			
Olemme aktiivisia ja ulospäin suuntautuneita vaikuttamisessa ja viestimisessä			

sidosryhmien kanssa, järjestöyhteistyö ja sen kehittäminen sekä kuntalaisten osallisuuden edistäminen.

Kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tukemaan on nimetty poikkihallinnollinen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä. Työryhmä johtaa ja käsittelee hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön (eli hyte-työn) strategista suunnittelua, kehittämistä ja toimeenpanoa, asettaa hyvinvointitavoitteita ja seuraa niiden toteutumista sekä raportoi luottamushenkilöille väestön hyvinvoinnin ja terveyden kehityksestä ja palvelujärjestelmän toimivuudesta. Työryhmään on nimetty hallintojohtaja, sosiaali- ja terveysjohtaja,

sivistysjohtaja, tekninen johtaja, elinkeinojohtaja, talouspäällikkö, viestintä- ja yhteistoimintapäällikkö ja hyvinvointikoordinaattori.

Inarin hyte-työ rakentuu hyvinvointikertomustyön ympärille. Laajassa hyvinvointikertomuksessa ja -suunnitelmassa asetetaan koko valtuustokauden kärkitavoitteet, alatavoitteet ja niitä tukevat toimenpiteet. Valtuustokauden tavoitteita ja toimenpiteitä päivitetään hyvinvointikertomuksen vuosiraportissa, joka valmistellaan vuosittain samanaikaisesti kunnan tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen kanssa. Hyvinvointikertomusta hyödynnetään toimialojen seuraavan vuoden talouden ja toiminnan suunnittelussa. Talousarviossa hyvinvointisuunnitelman toimenpiteet vah-

vistetaan ja niille määritellään mittarit, joilla tavoitteiden toteutumista seurataan. Näin hyvinvointikertomus tukee kunnan päätöksentekoa, auttaa priorisoimaan toimintaa ja varmistaa toiminnan resurssit. Hyvinvointikertomuksen avulla hyte-työn strateginen johtaminen liitetään kiinteästi eri toimialojen käytännön työhön. Hyvinvointikertomuksen ympärille rakentuvaa, vuosittain toistuvaa hyte-työn rakennetta havainnollistetaan hyte-työn vuosikellossa liitteessä 2.

Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen lisäksi valmistellaan lakisäätöisiä erillisohjelmia ja -suunnitelmia. Niissä kuvataan tarkemmin kunkin alueen operatiivista toimintaa. Kunnan toimialat vastaavat ohjelmien ja suunnitelmien valmistelusta. Valtuustokauden 2017–2020 erillisohjelmat ja -suunnitelmat on lueteltu liitteessä 1.

Turvallisuus on hyvinvointia, hyvinvointi on turvallisuutta

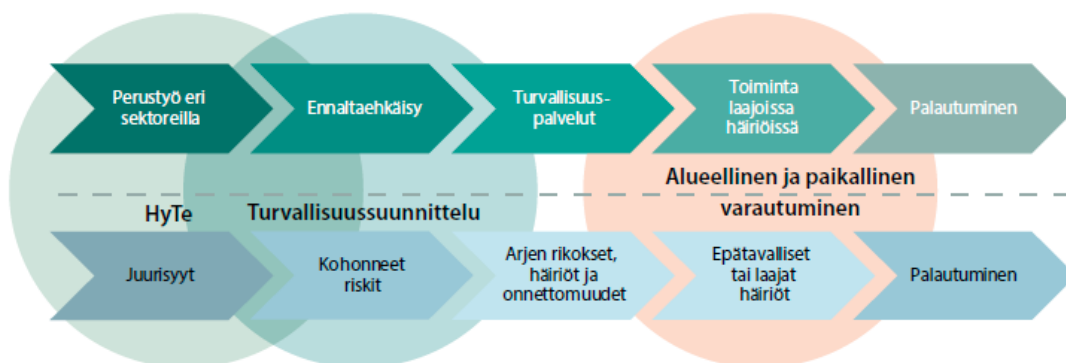
Turvallisuussuunnittelun ja hyvinvointisuunnittelun yhtymäkohtia kuvataan sisäministeriön julkaisemassa ”Turvallisuutta kaikkialla – paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset” -julkaisussa. Turvallisuussuunnittelu on hyvin lähellä kahta muuta turvallisuutta edistävää paikallista yhteistoimintamuotoa - *valmiutta* ja *varautumista* sekä *hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä*. Tämän vuoksi on tärkeää määritellä paikallisista lähtökohdista, miten näi-

hin kaikkiin liittyvä työ järjestetään kokonaisuutena ja miltä osin voidaan hyödyntää samoja rakenteita ja prosesseja

Keskeisimmät erot näiden työmuotojen välillä liittyvät siihen, mihin osaan ”turvallisuuden arvoketjua” (kuvaaja 1) niillä pyritään vaikuttamaan:

- *Juurisyillä* tarkoitetaan niitä yhteiskunnan ja väestön olosuhteita ja ominaisuuksia, jotka vaikuttavat siihen, millaisia turvallisuusongelmia syntyy ja miten paljon. Näitä ovat esimerkiksi ihmisten hyvinvointi, päihteiden käyttö, koulutus, toimeentulo, mielenterveys, osallisuus ja lasten kasvuolosuhteet.
- *Kohonneet riskit* ovat juurisyitä konkreettisempia tiettyihin väestöryhmiin, alueisiin tai esimerkiksi elinkeinotoiminnan aloihin liittyviä ilmiöitä, jotka näkyvät erilaisina turvallisuusongelmina. Esimerkiksi syrjäytyneiden nuorten miesten rikollisuus, taajamien liikenneonnettomuudet tai ikääntyneiden asumisen turvattomuus voivat olla kohonneita riskejä paikallistaloudella.
- *Arjen rikokset, häiriöt ja onnettomuudet* ovat toistuvia ja tavanomaisia turvallisuusongelmia, joihin yleensä vastataan viranomaistoimilla (esimerkiksi rikostutkinnot ja pelastustehtävät).

Kuvaaja 1. Turvallisuuden arvoketju (Lähde: Turvallisuutta kaikkialla – paikallisen ja alueellisen turvallisuussuunnittelun kansalliset linjaukset. Sisäministeriö).

Myös muilla toimijoilla kuten esimerkiksi yksityisellä turvallisuusalalla, sopimuspa-
lokunnilla ja rikosuhrien tukipalveluilla on
tärkeä rooli arjen rikoksiin, häiriöihin ja
onnettomuuksiin vastaamisessa.

- *Epätavalliset tai laajat häiriöt* ovat har-
voin toteutuvia, mutta toteutuessaan
merkittäviä vahinkoja aiheuttavia tapah-
tuma, jotka edellyttävät *varautumista*.
Tällaisia ovat esimerkiksi sähkön- ja läm-
mönjakeluhäiriöt, suuret liikenneonnet-
tomuudet, äärimmäiset sääilmiöt tai laa-
jamittaiset väkivallanteot. Varautumista
suunnitellaan ja toteutetaan alueellisesti
sekä paikallisesti yhteiskunnan turvalli-
suusstrategian mukaisella kokonaisturval-
lisuuden yhteistoimintamallilla.

Turvallisuussuunnittelun ja varautumisen näkö-
kulmana on nimenomaisesti turvallisuus – joko
arjessa (turvallisuussuunnittelu) tai häiriötilan-
teissa (varautuminen). Hyvinvoinnin ja terveyden
edistämisen tavoitteet ovat laajemmat, ja turvalli-
suuden parantaminen on yksi niistä.

Lapin maakuntatasolla on laadittu Lapin hyvin-
vointiohjelmalle ja arjen turvallisuutta käsittele-
välle Lapin maakunnalliselle turvallisuussuunni-
telmalle yhteinen toimeenpanosuunnitelma vuo-
den 2021 alussa. Resurssit ja suunnitelmat on jär-
kevää yhdistää kunnissa, sillä hyvinvointia ja arjen
turvallisuutta edistetään monilta osin samoilla
toimenpiteillä. Toimeenpanosuunnitelma on tar-
koitettu huomioon otettavaksi kuntien omassa
hyvinvointi- ja turvallisuussuunnittelussa. Aluehal-
lintovirasto on esittänyt Lapin kunnille, että ne ni-
meävät hyvinvointikertomuksensa hyvinvointi- ja
turvallisuuskertomuksiksi sekä ottavat valmiste-
lussa huomioon turvallisuusteemoja, kuten liikku-
misen turvallisuuden, turvallisuuden kasvu- ja op-
pimisympäristön, nuorten huumeiden käytön,
lapsiperheiden ja nuorten tuet, kylien ja taaja-
mien turvallisuuden, ikääntyneiden turvallisuu-
den ja maahanmuuttajien tuen.

Turvallisuuden edistäminen Inarin kunnassa

Inarin kunnassa on vuosittain järjestetty laaja tur-
vallisuusyhteistyöseminaari, johon osallistuvat
luottamushenkilöt, vastuuhenkilöt virkamiehistä,
turvallisuusviranomaiset (poliisi, tullit, raja, puo-
lustusvoimat), seurakuntien edustajat sekä SPR:n,
Vapepan ja kyläyhdistysten edustajat. Seminaa-
rissa käydään läpi ajankohtaiset turvallisuuskoo-
lumiset ja päivitykset turvallisuussuunnitelmaan.
Valtuustokaudelle 2017–2021 turvallisuussuunni-
telmaa ei ole päivitetty, mutta turvallisuudesta
on raportoitu ja sitä on suunniteltu muun muassa
laajassa hyvinvointikertomuksessa. Toimialat ovat
tarpeen mukaan ja osana omaa toimintaansa yh-
teistyössä turvallisuusviranomaisten kanssa. Tur-
vallisuusasioita on edistetty myös hankkeiden
avulla.

Kunnassa on valmiussuunnitelmat, ja valmius- ja
pelastusharjoituksiin osallistutaan, kun niitä jär-
jestetään. Kunnalla on sopimus SPR:n kanssa va-
paaehtoisjärjestöjen avun koordinoinnista kun-
nan sitä pyytäessä. Sosiaalitoimen päivystys aut-
taa ympäri vuorokauden elämän kriisitilanteissa,
ja kunnassa toimii myös kriisiryhmä. Kunnan kiin-
teistöjen pelastussuunnitelmat ja -harjoitukset
sekä työpaikkojen riskien arviointi ja työsuojelu-
mallit ovat yksi osa kunnan turvallisuutta. Ne kos-
kevat henkilöstön lisäksi toimintaa ja kiinteistöjä,
joita kuntalaiset käyttävät.

Kunnassa toimii ELY-keskuksen aloitteesta liiken-
neturvallisuustyöryhmä, jossa edustettuina ovat
eri toimialat; nuorisotoimi, varhaiskasvatus, tek-
ninen osasto, perusturva ja perusopetus. Työryh-
mään kuuluvat kunnan edustajien lisäksi Ivalon
autokoulun, Lapin pelastuslaitoksen, poliisin, Lii-
kenneturvan ja Lapin ELY-keskuksen edustajat.
Työryhmän tehtävät liittyvät ensisijaisesti liiken-
nekasvatus- ja valistustehtäviin. Ivalojoen vesistö-
alueen tulvasuojelua ja varautumista tehdään tar-
vittaessa osana Lapin alueen tulvatyöryhmää.

Inarin turvallisuussuunnitelma 2013–2016, jonka
pohjalta tilannekuvaa vuosittain tarkastellaan,
kattaa seuraavat osa-alueet: syrjäytyminen ja so-
siaalinen turvallisuus, rikostorjunta ja yleinen jär-

jestys, matkailun turvallisuus, onnettomuusturvallisuus ja liikenneturvallisuus. Poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistyötä säätelee laki poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta, jonka peruseriaatteena on, että PTR-viranomaiset voivat laissa määritellyllä tavalla suorittaa toisilleen kuuluvia tehtäviä tarpeen vaatiessa. Yhteistyön merkitys Inarissa on suuri. Pitkien etäisyyksien ja pienen väestö- ja viranomaistiheyden vuoksi juuri tietyn viranomaisen paikallaolo voi viivästyä. Pelastuslaitoksen ja vapaaehtoisperiaatteella toimivan paikallisen VPK:n ja Vapepa:n merkitys on olennainen. Myös monet muut alueen toimijat, kuten puolustusvoimat, tullilaitos, seurakunnat, kyläyhdistykset, järjestöt, paliskunnat jne. ovat osa turvallisuustoimijoiden kenttää.

Turvallisuussuunnittelussa korostuu ongelmien ennaltaehkäisy. Ongelmakohtien poistaminen ja väistämättömiin uhkiiin varautuminen on tuloksellisempaa ja taloudellisesti kannattavampaa kuin ongelmien kohtaaminen valmistautumatta. Tämä koskee sekä onnettomuuksia (onnettomuusturvallisuus, liikenneturvallisuus ja matkailun turvallisuus) että ihmisten parissa tehtävää turvallisuustyötä (syrjäytyminen ja sosiaalinen turvallisuus sekä rikostorjunta ja yleinen järjestys).

Alueen ensihoito on järjestetty Lapin sairaanhoidopiiriin toimesta. Alueella on kaksi ambulanssia, jotka molemmat ovat hoitotason yksikköjä. Ympäri vuorokautisen päivystyksen järjestämisessä on oleellista tuntea väestö, olosuhteet, etäisyydet ja palvelukokonaisuus. Tämä luo alueelle elinvoimaa ja yleistä turvallisuudentunnetta.

[Laaja hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus vuosilta 2017–2020 ja hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma vuosille 2021–2025](#)

Seuraavan valtuustokauden laaja hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus ja -suunnitelma valmistellaan kahdessa osassa. Ensimmäinen osa on hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus vuosilta 2017–2020. Se sisältää katsauksen kuntalaisten hyvinvoinnin tilaan ja valtuustokauden 2017–2020 tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumiseen. Ensimmäisen osan käsittelee ja hyväksyy heinäkuussa 2021 kautensa päättävä valtuusto.

Toinen osa sisältää valtuustokauden 2021–2025 hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelman, jossa määritellään valtuustokauden hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen painopistealueet, tavoitteet ja niitä tukevat toimenpiteet. Hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelman valmistelussa hyödynnetään Lapin hyvinvointiohjelman ja Lapin maakunnallisen turvallisuussuunnitelman yhteistä toimeenpanosuunnitelmaa. Toisen osan käsittelee ja hyväksyy elokuussa 2021 kautensa aloittava valtuusto.

Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen valmistelu aloitettiin syksyllä 2020. Valmistelusta on vastannut hyvinvointikoordinaattori. Erityisesti turvallisuutta koskevia asioita on koostanut viestintä- ja yhteistoimintapäällikkö. Valmistelun etenemistä on käsitelty säännöllisesti hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmässä. Osana hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen tiedonkeruuta kunnan kaikilta toimialoilta kerättiin havaintoja kuntalaisten hyvinvoinnista ja kunnan palveluiden kyvystä vastata kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Näkemyksiä pyydettiin myös nuorisovaltuustolta sekä vanhus- ja vammaisneuvostoilta. Järjestöjen havaintoja kerättiin keväällä 2021 toteutetulla järjestökyselyllä sekä kylien neuvostolta. Kuntalaisten koettua hyvinvointia kartoitettiin maaliskuussa 2021 toteutetulla kuntalaisten hyvinvointikyselyllä, jonka tulokset raportoidaan valtuustokauden 2021–2025 hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelman yhteydessä.

Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen seuraavassa osassa luodaan katsaus kuntalaisten hyvinvointiin ja sen edistämiseen. Tämän jälkeen tarkastellaan valtuustokauden 2017–2020 hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista. Lopuksi esitetään hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen yhteenvedo ja johtopäätökset.

Laajan hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen rakenne:

I Katsaus kuntalaisten hyvinvointiin

II Laajan hyvinvointikertomuksen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuminen

III Yhteenvedo ja johtopäätökset.

I Katsaus kuntalaisten hyvinvointiin

Indikaattorien ja muun tiedon osoittama hyvinvointi

Kuntalaisten hyvinvointiin liittyvää tietoa on saatavilla Kuntaliiton ylläpitämästä sähköinen hyvinvointikertomus -työkalusta, joka kerää tilastotietoa useista kansallisista tietopalveluista. Lisäksi indikaattoritietoa on koottu muista kansallisista tietolähteistä. Indikaattoritietoa on täydennetty kunnan omista tilastoista ja kyselyistä saatavalla tiedolla sekä kunnan toimialojen ja sidosryhmien havaintoihin perustuvalla kokemustiedolla.

Laajaan hyvinvointi- ja turvallisuuskertomukseen on valittu indikaattoreita, jotka ovat olennaisia kuntalaisten hyvinvoinnin seurannan kannalta. Indikaattoreiden valinnassa on huomioitu THL:n koama kuntien hyvinvointikertomusten minimi-tietosisältöehdotus. Siihen on koottu indikaattoreita, jotka kuvaavat kokoavasti kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä ilmiöitä. Minimietietosisällön indikaattorit on koottu liitteeseen 6. Lisäksi on valittu indikaattoreita, joiden pohjalta kunnille on suunniteltu tulevaisuudessa maksettavan niin kutsuttua hyte-kerrointa. Hyte-kerroin on valtionosuuden lisäosa, jonka suuruus määräytyy kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön perusteella. Hyte-kerroin on tällä hetkellä valmistelussa, ja se on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2023 alusta. Hyte-kertoimen indikaattorit on koottu liitteeseen 7. Indikaattorien valinnassa on huomioitu myös Lapin hyvinvointiohjelman 2025 indikaattorikokonaisuudet.

Inaria koskevia indikaattoritietoja verrataan koko maan ja Lapin kuntien keskiarvoihin sekä vertailukunniksi valittuihin Kittilään ja Kuhmoon. Kittilä on lappilainen kunta, jonka elinkeinoissa korostuu Inarin tapaan matkailusektori. Kainuussa sijaitseva Kuhmo on asukasluvultaan suurin piirtein Inarin kokoinen kunta.

THL:n minimietietosisällössä esitetään, että kunnat arvioivat joitakin hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyviä käytäntöjä ja rakenteita paitsi

laadullisesti, myös numeerisesti asteikolla 0–4. Itsearviointeja on tehty THL:n esityksen mukaisesti elinvoiman edistämisestä, hyte-työn rakenteesta, hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen laadinta-prosessista, opiskeluhuoltoryhmien toiminnasta, kulttuuripalveluiden saavutettavuudesta, järjestöyhteistyön rakenteesta sekä ehkäisevän päihdetyön rakenteesta.

Kuntalaisten hyvinvointia tarkastellaan ensin toimintaympäristön näkökulmasta. Tämän jälkeen hyvinvointia tarkastellaan ikäryhmittäin. Lopuksi luodaan katsaus kuntalaisten yleiseen hyvinvointiin ja sen edistämiseen.

Inarin toimintaympäristö: talous, elinvoima ja väestö

Talous

Inarin taloustilanne on ollut vakaa ja tulevaisuudennäkymät positiivisia. Vuonna 2020 alkaneen koronapandemian vaikutukset kuitenkin heijastuvat huomattavasti myös Inarin taloustilanteeseen. Valtion elvyttävän talouspolitiikan ansiosta kuntatalous on toistaiseksi säilynyt hyvänä, mutta paikallinen elinkeinoelämä on ollut vaikeuksissa rajaustoimien ja maahantulorajoitusten vuoksi. Vuoden 2020 kunnan tilinpäätös oli 3,375 miljoonaa euroa ylijäämäinen. Tilinpäätös on ollut ylijäämäinen koko valtuustokauden 2017–2020 ajan.

Vuonna 2019 Inarin kunta sai valtionosuuksia 3383 euroa/asukas, mikä on huomattavasti enemmän kuin koko maassa (1570 euroa/asukas) tai Lapissa (2527 euroa/asukas) keskimäärin, mutta vähemmän kuin Kittilässä (3544 euroa/asukas) ja Kuhmossa (3918 euroa/asukas). Vuonna 2020 Inari sai valtionosuuksia 3954 euroa/asukas. Valtionosuuksia myönnettiin arvioitua enemmän, kun valtio myönsi koronatilan-teen vuoksi tukipaketin peruspalveluiden valtionosuuksiin. Inarissa valtionosuuksia kertyi yhteensä 1,78 miljoonaa euroa arvioitua enemmän.

Vertailualueilta ei ole vielä saatavilla vuoden 2020 tietoja.

Lainakannan kehitys on ollut laskusuuntaista. Vuonna 2019 Inarin lainakanta (1923 euroa/asukas) oli huomattavasti pienempi kuin Kittilässä (2576 euroa/asukas) ja Kuhmossa (4916 euroa/asukas) tai Lapissa (3440 euroa/asukas) ja koko maassa (3342 euroa/asukas) keskimäärin. Vuonna 2020 Inarin lainakanta oli 1769 euroa/asukas. Vertailualueilta ei ole vielä saatavilla vuoden 2020 tietoja.

Verotulot asukasta kohti ovat kasvaneet tasaisesti koko 2010-luvun ajan. Vuonna 2019 Inarin verotulot (4004 euroa/asukas) vastasivat suurin piirtein Lapin keskiarvoa (3982 euroa/asukas). Ne olivat hieman pienemmät kuin koko maassa keskimäärin (4116 euroa/asukas) ja huomattavasti pienemmät kuin Kittilässä (4735 euroa/asukas), mutta huomattavasti suuremmat kuin Kuhmossa (3450 euroa/asukas). Vuonna 2020 Inarin verotulot asukasta kohti olivat 4117 euroa. Vaikka verotulojen määrä asukasta kohti kasvoi edellisestä vuodesta, verotuloja kertyi yhteensä 0,685 miljoonaa euroa vähemmän kuin talousarviossa oli arvioitu. Verotuloja laskivat koronapandemian aiheuttamat elinkeinoelämän vaikeudet ja heikentynyt työllisyystilanne.

Koronapandemian pitkäaikaiset vaikutukset kunnan talouteen ovat vielä avoinna, ja talouden kehitys riippuu pandemian hallinnasta Suomessa ja maailmalla. Kunnan talouden ja palveluiden turvaamisen kannalta on tärkeää, että Inariin saadaan uusia investointeja ja työpaikkoja. Valtion velkaantumisen vuoksi myös valtionosuusjärjestelmään on ennakoitavissa muutoksia, mikä vaikuttaa kuntatalouteen. Lisäksi Inarissa tehty tulevaisuusinvestoinnit, kuten uudet koulukeskukset, muiden palvelukiinteistöjen taloudellinen kantokyky ja väestön ikääntymisen edellyttämät muutokset kunnan palvelurakenteeseen tulevat asettamaan omat haasteensa kuntataloudelle.

[Elinkeinot ja elinvoiman edistäminen](#)

Vuonna 2018 työpaikoista 84,3 % oli palvelualalla, 8,1 % jalostuksessa ja 5,8 % alkutuotannossa. 2010-luvun aikana palvelualan työpaikkojen osuus on kasvanut ja alkutuotannon työpaikkojen

osuus pienentynyt. Ennen koronapandemian alkamista työpaikkojen määrä kasvoi nopeasti. Vuonna 2018 työpaikkoja oli 3126. Oletettavaa on, että työpaikkojen määrä on vähentynyt huomattavasti korona-aikana, sillä palvelualan työpaikoista huomattava osuus on matkailun alalla. Työpaikkojen määrän vähenemisestä ei kuitenkaan ole vielä saatavilla tilastotietoa.

Inarin kunnan elinvoimaohjelma vuosille 2019–2025 hyväksyttiin syksyllä 2019. Ohjelman painopisteiksi valittiin yrittäjän Inari, saavutettava Inari ja arktinen Inari. Elinvoimaohjelma muodostaa joulukuussa 2019 hyväksytyn kuntastrategian ytimen. Ennen koronapandemiaa Inarin elinvoimaisuus ja elinkeinoelämä olivat kehittyneet positiivisesti. Inarilla on ollut brändi vastuullisena ja kestävään kehitykseen panostavana luontokohteena. Matkailun kasvu on aiheuttanut myös haasteita. Matkailun palautuessa koronapandemian jälkeen muutoksen nopeuden hallintaan tulee kiinnittää huomiota.

Koronapandemia on luonut tilapäisiä muutoksia elinkeinoelämän rakenteisiin. Inarin aluetalous on vahvasti riippuvainen kansainvälisistä markkinoista ja kansainvälisestä matkailusta. Kansainvälisen matkailun taantuma on heijastunut kasvaneina työttömyyslukuina ja kerrannaisvaikutuksina niin alueen yrityksiin, ihmisten ostovoimaan kuin kuntatalouteenkin. Osalla Inarissa toimivista yrityksistä on parempi resilienssi vastata pandemian tuomiin haasteisiin. Inari on kärsinyt koronapandemiasta enemmän kuin Lapin kunnat keskimäärin. Pitkäaikaiset vaikutukset alueen elinkeinoelämää ja -rakenteeseen ovat vielä avoinna. Ne riippuvat siitä, miten nopeasti alueen matkailu ja elämystalous elpyvät.

Kunnan yritys- ja kehittämispalvelut ovat onnistuneet hyvin neuvontapalveluissa ja kustannustukiin liittyvissä palveluissa. Kunnan elinvoiman kehittämisen kannalta tärkeitä hankkeita on käynnissä useita. Perustettavien yritysten määrä on voimakkaassa kasvussa; alueelle syntyy pieniä mikroyrityksiä ja tulossa on myös isompia hankekokonaisuuksia. Työttömyys on kääntynyt joulukuun 2020 huippulukemista laskuun, ja työllisty-

mistä tukevissa koulutuksissa on ollut hyvin asiakkaita. Inarin elinvoiman edistämisen arvioidaan olevan kokonaisuutena tasolla 3,5 asteikolla 0–4.

Väestö

Inarin väestökehitys on ollut positiivisempaa kuin muualla Lapissa, joskin myös Inarissa väkiluku on kääntynyt viimeisten vuosien aikana laskuun.

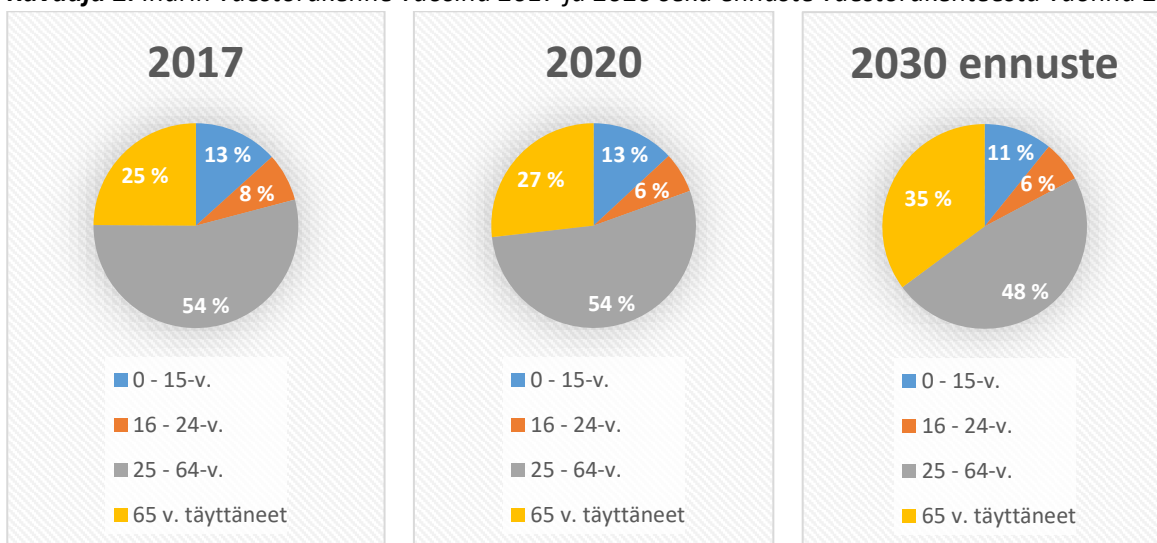
Vuonna 2017 Inarin väkiluku oli 6874, vuonna 2018 6930, vuonna 2019 6907 ja vuonna 2020 6862. Tilastokeskuksen vuonna 2019 julkaiseman vuoden 2040 väestöennusteen mukaan Inarin väkiluvun on kuitenkin odotettu kasvavan ainoana Lapin kuntana Rovaniemen ohella.

Kuntien välinen nettomuutto kääntyi Inarissa negatiiviseksi vuonna 2019, jolloin se oli -1,7/1000 asukasta. Nettomuutto pysyi negatiivisena myös vuonna 2020, jolloin se oli -2,5/1000 asukasta. Vuonna 2020 nettomuutto oli Kittilässä -2,2/1000 asukasta ja Kuhmossa -3,6/1000 asukasta. Työpaikkojen määrän ja työllisyyden heikko kehitys on vaikuttanut negatiivisesti Inarin väestökehitykseen. Jos koronatilanne saadaan hallintaan vuoden 2021 aikana, kehityssuunta voi muuttua positiiviseksi nopeastikin.

Inarin väestö on hieman iäkkäämpää kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2020 alle 16-vuotiaiden osuus väestöstä oli pienempi kuin millään muulla vertailualueella paitsi Kuhmossa. 65 vuotta täyttäneiden osuus oli hieman koko maan keskiarvoa suurempi. Myös työikäisten osuus oli hieman suurempi kuin koko maassa keskimäärin.

Valtuustokauden 2017–2020 aikana 16–24-vuotiaiden osuus on hieman pienentynyt ja 65 vuotta täyttäneiden osuus hieman suurentunut. Alle 16-vuotiaiden ja työikäisten osuudet ovat pysyneet liki samoina. Tilastokeskuksen vuoden 2030 väestöennusteen mukaan Inarin väestön odotetaan vanhenevan nopeasti. Vuonna 2030 ennustetaan, että 0–15-vuotiaita olisi 11,2 %, 16–24-vuotiaita 6,7 %, 25–64-vuotiaita 49,5 % ja 65 vuotta täyttäneitä 36,5 %. 65 vuotta täyttäneiden osuuden odotetaan siis kasvavan kymmenessä vuodessa liki kymmenen prosenttiyksikköä.

Kuvaaja 2. Inarin väestörakenne vuosina 2017 ja 2020 sekä ennuste väestörakenteesta vuonna 2030.

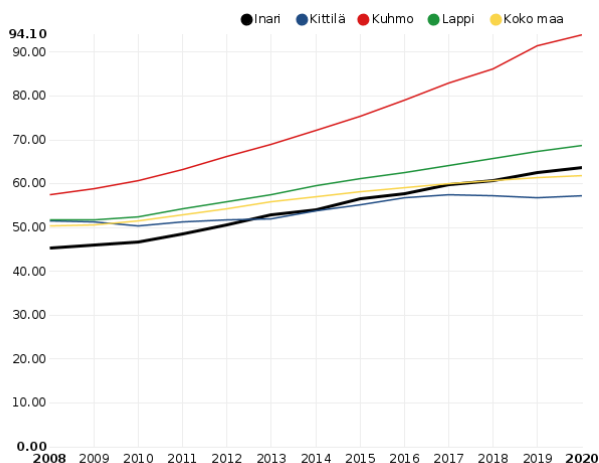

Vuonna 2019 Inarissa asui 2141 saamelasta. Saamelaisväestöstä 0–17-vuotiaita oli 16,9 %, 18–64-vuotiaita 56,7 % ja 65 vuotta täyttäneitä 26,4 %. Saamelaisväestön ikärakenne vastasi siis suurin piirtein koko väestön ikärakennetta. (Lähde: Saamelaiskäräjät.) Vuonna 2019 saamenkielisiä inarilaisia oli 468 (Lähde: Saamebarometri 2020).

Vuonna 2020 äidinkielenään puhui muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea 34 asukasta 1000 asukasta kohti. Osuus oli hieman suurempi kuin Lapissa keskimäärin (29,2/1000 asukasta), mutta huomattavasti pienempi kuin koko maassa keskimäärin (78,2/1000 asukasta). Vieraskielisten osuus on kasvanut yli 10 prosenttiyksikköä vuodesta 2015, mikä johtuu erityisesti matkailusektorilla työskentelevien työperäisten maahanmuuttajien määrän kasvusta. Inarin matkailusektori houkuttelee paljon kansainvälisiä työntekijöitä, ja Inarissa maahanmuutto on pääasiassa työperäistä maahanmuuttoa.

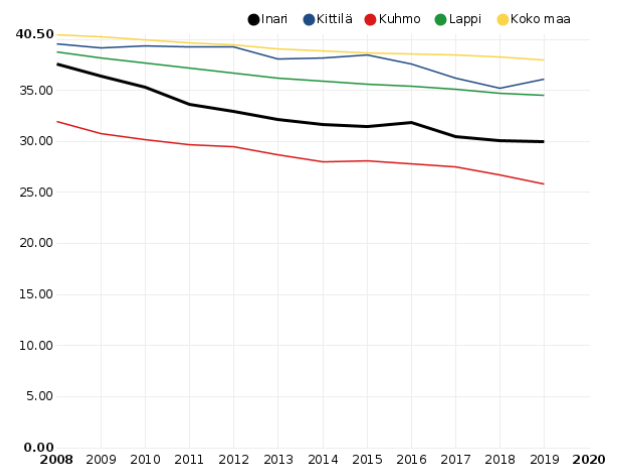
Demografinen eli väestöllinen huoltosuhde kuvaa lasten ja eläkeläisten määrää sataa työikäistä kohti. Inarin demografinen huoltosuhde on kasvanut tasaisesti koko 2010-luvun ajan. Vuonna 2020 Inari vastasi huoltosuhteeltaan (63,8) koko maan keskiarvoa. Tilastokeskuksen tuoreimman, vuonna 2019 julkaistun väestöennusteen mukaan demografinen huoltosuhde heikkenee koko maassa vuoteen 2040 saakka. Huoltosuhde heikkenee myös Inarin kunnassa ainakin vuoteen 2035 saakka.

Kuvaaja 3. Demografinen huoltosuhde.

Vuonna 2019 lapsiperheitä oli 30,0 % perheistä. Osuus on hieman Lapin (34,5 %) ja huomattavasti koko maan (38,0 %) keskimääräistä lapsiperheiden osuutta pienempi. Osuus on pienentynyt Inarissa noin viidellä prosenttiyksiköllä 2010-luvun aikana, mutta pysynyt liki samana kuluneen valtuustokauden aikana. Vuonna 2019 yhden vanhemman perheitä oli 25,6 % lapsiperheistä. Yhden vanhemman perheiden osuus kasvoi noin neljällä prosenttiyksiköllä vuodesta 2018. Tätä ennen osuus oli pysynyt usean vuoden ajan liki samana. Osuus oli suurempi kuin millään vertailualueista.

Kuvaaja 4. Lapsiperheiden osuus, % perheistä.

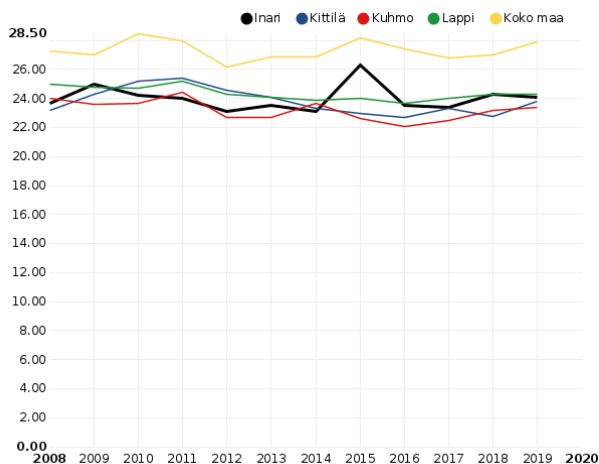
Vuonna 2019 Inarissa oli yhteensä 3280 asutokuntaa. 88,1 % asutokunnista asui rivi- tai pientalossa. Vuonna 2019 ahtaasti asuvia asutokuntia oli 9,6 % asutokunnista, mikä on enemmän kuin Lapissa (7,2 %) tai koko maassa (7,9 %) keskimäärin. Asunto määritellään ahtaasti asutuksi, jos siinä asuu enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti, kun keittiötä ei lasketa huoneluukuun. Lapsiasutokunnista ahtaasti asui 33,6 % kaikista lapsiasutokunnista. Lapsiasutokunnilla viitataan niihin asutokuntiin, joissa on vähintään yksi alle 18-vuotias henkilö.

Vuonna 2019 vuokra-asunnossa asui 30,6 % kaikista asutokunnista, kun koko maassa vuokralla asui 33,7 % asutokunnista. Ahtaasti asuvien ja vuokra-asunnossa asuvien suurehkoja osuuksia selittää matkailun kausityöntekijöiden suuri määrä. Vuonna 2019 yhden hengen asutokuntia

oli 42,0 % asutokunnista. Osuus oli hieman pienempi kuin vertailualueilla, ja se on pysynyt liki samana koko 2010-luvun ajan.

Gini-kerroin kuvaa alueen asutokuntien käytävissä olevien rahatulujen jakautumista. Se on yksi yleisimmin käytetyistä tuloerojen mittareista. Suurten tuloerojen katsotaan heikentävän sosiaalista koheesiota, luottamusta ja liikkuvuutta, millä on negatiivisia vaikutuksia väestön hyvinvointiin ja talouteen. Vuonna 2019 Inarin Gini-kerroin oli 24,1, ja se on pysynyt liki samalla tasolla koko valtuustokauden ajan. Gini-kertoimen perusteella Inarissa tulot ovat samalla tasolla kuin Lapissa keskimäärin ja hieman pienemmät kuin Kittilässä ja Kuhmossa, mutta huomattavasti pienemmät kuin koko maassa keskimäärin. Korona-ajan vaikutukset eivät vielä näy kertoimessa. Koronatilan- teesta johtuva työttömyys on saattanut kasvattaa tuloeroja myös Inarissa.

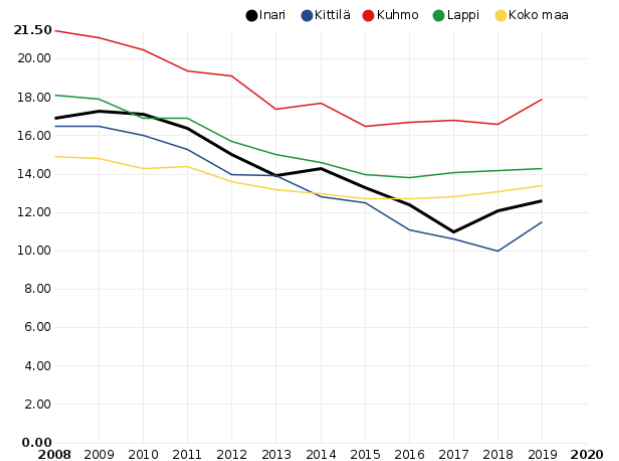
Kuvaaja 5. Gini-kerroin: käytettävissä olevien rahatulujen jakautuminen.

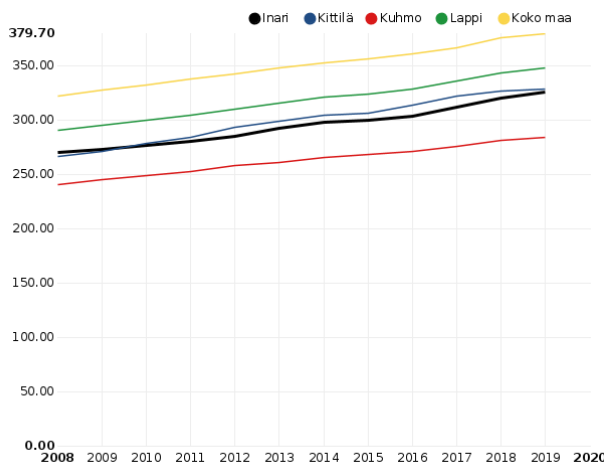
Kunnan yleisen pienituloisuusasteen indikaattori kuvaa, kuinka suuri osa alueen väestöstä kuuluu kotitalouksiin, joiden tulot jäävät suhteellisen pienituloisuusrajan alapuolelle. Vuonna 2019 Inarin pienituloisuusaste oli 12,6, mikä on hieman suurempi kuin Kittilässä, mutta pienempi kuin Kuhmossa tai Lapissa ja koko maassa keskimäärin. Lasten pienituloisuusaste oli 13,0, mikä on suurempi kuin vertailukunnissa tai koko maassa keskimäärin, mutta pienempi kuin Lapissa keskimää-

rin. Lasten pienituloisuusasteen indikaattori kuvaa, kuinka suuri osa alle 18-vuotiaista kuuluu pienituloisiin kotitalouksiin.

Kuvaaja 6. Pienituloisuusaste.

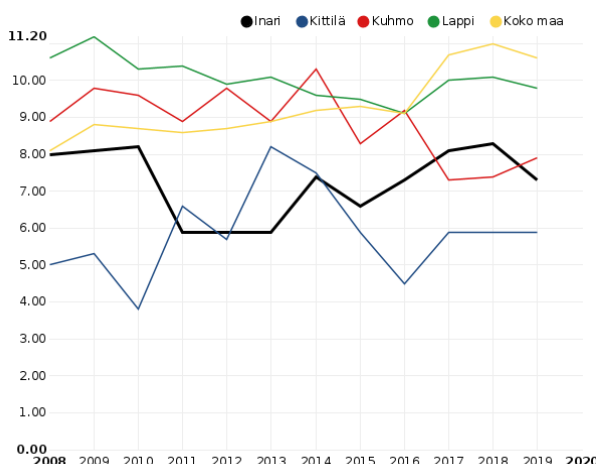
Koulutustasomittari kuvaa väestön koulutustasoa, joka on mitattu laskemalla perusasteen jälkeen suoritettujen korkeimman koulutuksen keskimääräinen pituus henkeä kohti. Inarin tunnusluku vuonna 2019 oli 325,8, eli teoreettinen koulutusaika henkeä kohti on ollut noin 3,3 vuotta peruskoulun suorittamisen jälkeen. Koulutustasomittarin perusteella inarilaisten koulutustaso on huomattavasti matalampi kuin koko maassa keskimäärin, hieman matalampi kuin Lapissa keskimäärin, liki samaa tasoa kuin Kittilässä ja huomattavasti korkeampi kuin Kuhmossa. Koko maata ja Lappia matalampi koulutustaso selittyy sillä, että suuri osa Inarin työpaikoista on matkailusektorilla, joka houkuttelee myös kouluttamattomia työntekijöitä. Kaikkien tarkasteltavien alueiden koulutustaso on kasvanut tasaisesti 2010-luvun aikana.

Kuvaaja 7. Koulutustasomittari.

Kuntalaisten terveys ja hyvinvointi ikäryhmittäin

Lapsiperheet, lapset ja varhaisnuoret

Lapsiperheiden köyhyys on merkittävä lastensuojelun ja huono-osaisuuden riskitekijä. Vuonna 2019 inarilaisista lapsiperheistä 7,3 % sai toimeentulotukea, mikä on vähemmän kuin Lapissa (9,8 %) tai koko maassa (10,6 %) keskimäärin. On kuitenkin huomioitava, että koronatilanne on vaikuttanut merkittävästi Inarin työllisyystilanteeseen. Oletettavaa on, että vuoden 2019 jälkeen myös toimeentulotukea saavien lapsiperheiden osuus on kasvanut. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden lapsiperheiden viimeisin tilastotieto on vuodelta 2017, jolloin toimeentulotukea sai pitkäaikaisesti 1,3 % lapsiperheistä. Koko maassa osuus oli 3,1 %.

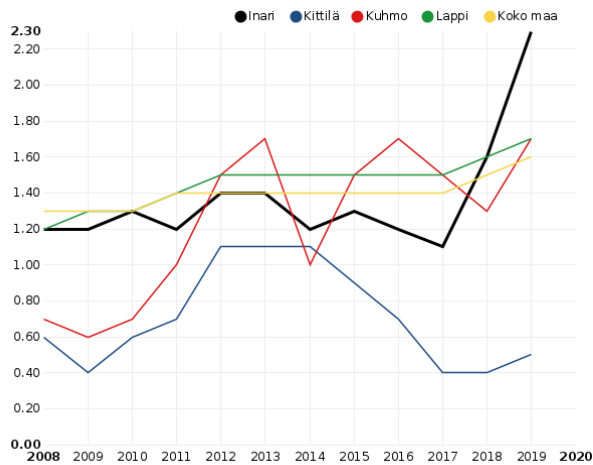
Kuvaaja 8. Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä.

Vuonna 2019 0–7-vuotiaiden perusterveydenhuollon lastenneuvolakäyntejä oli 3635 / 1000 vastaavanikäistä, mikä on enemmän kuin koko maassa tai Lapissa keskimäärin tai vertailukunnissa. Lastenneuvolakäyntien määrä suhteessa 0–7-vuotiaiden määrään on pysynyt melko tasaisena vuodesta 2011 vuoteen 2019, jonka jälkeen se neuvolakäynnit ovat lisääntyneet. Tätä selittää se, että neuvolatoiminnan kehittämiseen on panostettu. Myös varhaiskasvatus ohjaa aktiivisesti perheitä neuvolapalveluiden piiriin tarvittaessa.

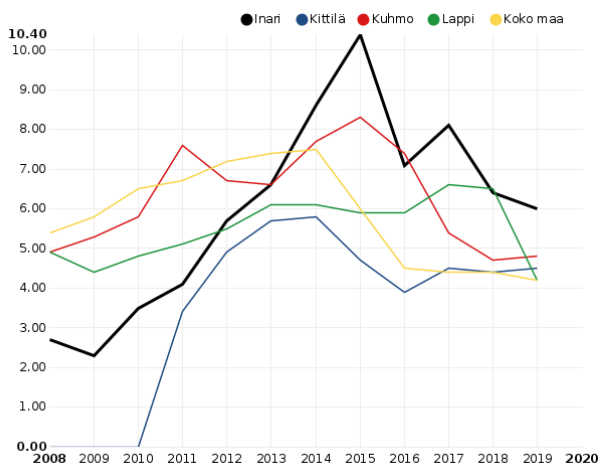
Lastensuojeluilmoitusten määrä laski tasaisesti vuodesta 2016 vuoteen 2018, jonka jälkeen se kääntyi huomattavaan nousuun. Vuonna 2016 tehtiin 154 ilmoitusta, vuonna 2017 135 ilmoitusta, vuonna 2018 115 ilmoitusta ja vuonna 2019 185 ilmoitusta. Vuonna 2020 lastensuojeluilmoituksia tehtiin 159. Sosiaalitoimen havaintojen perusteella kevään 2020 aikana lastensuojeluilmoitusten määrä väheni, sillä koronarajoitusten vuoksi lapset ja nuoret eivät olleet lähiopetuksessa tai normaalin harrastustoiminnan piirissä. Siitä huolimatta lastensuojeluilmoituksia tehtiin vuoden 2020 aikana selvästi enemmän kuin vielä vuonna 2018.

Vuoden 2019 aikana kodin ulkopuolella oli sijoitettuna 2,3 % 0–17-vuotiaista inarilaisista, mikä on enemmän kuin millään vertailualueella. Osuus oli kaksinkertaistunut vuodesta 2017. On huomioitava, että Inarissa lapsia ja nuoria on suhteellisen vähän, ja pienikin muutos voi kasvattaa prosenttiosuutta selvästi. Vuoden 2019 aikana 6 % 0–17-vuotiaista oli lastensuojelun avohuollollisten toimenpiteiden piirissä. Osuus oli yhä suurempi kuin Lapissa (4,2 %) tai koko maassa (4,2 %) keskimäärin tai vertailukunnissa Kittilässä (4,5 %) ja Kuhmossa (4,8 %), vaikka se oli pienentynyt huomattavasti valtuustokauden aikana. Vuosien 2018–2020 aikana sosiaalitoimi on tehnyt vuosittain 10–16 tehostetun perhetyön päätöstä. Yhteensä tehostetun perhetyön piirissä on noin 30 perhettä.

Kuvaaja 9. Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä.

Kuvaaja 10. 0–17-vuotiaat lastensuojelun avo-
huollon asiakkaat vuoden aikana, % vastaa-
vanikäisestä väestöstä.

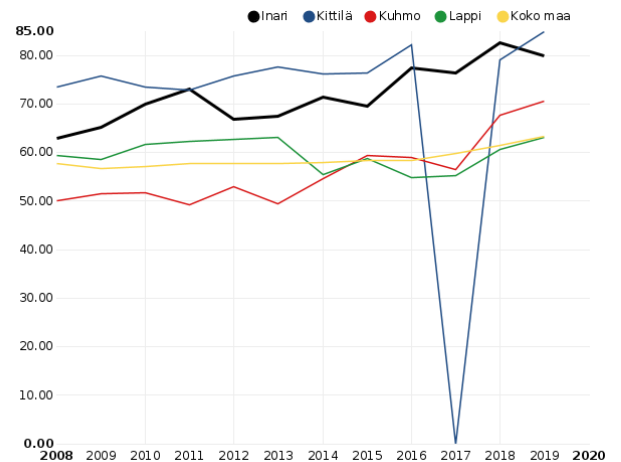
Varhaiskasvatus

Vuonna 2019 varhaiskasvatukseen osallistui 80,0 % Inarissa asuvista 1–6-vuotiaista, mikä on huomattavasti enemmän kuin koko maassa (63,4 %) tai Lapissa (63,1 %) keskimäärin. Kuhmossa varhaiskasvatuksen piirissä oli 70,6 % ja Kittilässä 85,0 % 1–6-vuotiaista.

Varhaiskasvatuksen toiminnassa huomioidaan lasten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen monella osa-alueella. Toiminnassa painotetaan liikunnallisia elämäntapoja ja terveellisiä ruokailutottumuksia. Perheiden hyvinvointi ja jaksaminen

huomioidaan, ja varhaiskasvatuspalveluita järjestetään tarvittaessa nopeallakin aikataululla. Myös harkinnanvaraista koululaisten hoitoa järjestetään tarvittaessa. Varhaiskasvatuksen palveluiden kautta tuetaan myös vanhemmuutta, pyritään tunnistamaan tuen tarpeet ja ohjataan tarvittaessa muiden palveluiden piiriin.

Kuvaaja 11. Kunnan kustantamaan varhaiskasvatukseen osallistuneet 31.12., % 1–6-vuotiaista.

Perheiden palveluihin on panostettu erityisesti sekä sosiaali- ja terveystoimen että varhaiskasvatuksen palveluissa. Palveluita on viety suunnitelmallisesti lähemmäs perheitä. Lasten ja nuorten tarpeet ovat korostuneet viimeisten vuosien aikana, ja lasten ja perheiden palveluihin ja hyvinvoinnin edistämiseen on syytä panostaa myös tulevaisuudessa. Toimiva moniammatillinen yhteistyö myös varhaiskasvatuksen ja sosiaalitoimen välillä on edellytys lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Toimialojen havaintojen perusteella osassa perheitä on havaittavissa vanhemmuuden puutetta ja haasteita usealla osa-alueella. Korona-aikana ongelmat ovat kärjistyneet osassa perheitä. Kaikilla perheillä ei ole Inarissa myöskään tukiverkostoa, mikä kuormittaa perheitä.

Peruskoulu ja oppilashuolto

Kuntien terveydenedistämisasiivisuutta kuvaavan TEAviisarin perusteella Inarin peruskoulujen henkilöstöresurssit ovat yleisesti ottaen hyvällä tasolla. Opettajia, koulunkäyntiavustajia ja kouluterveydenhoitajia on riittävästi suhteessa oppilasmäärään. Koululääkäreiden riittävydessä on parannettavaa. Tilanne on vastaava koko maassa. Koulukuraattorien ja koulupsykologien mitoitus on riittävällä tasolla, joskin koulupsykologin rekrytoiminen on ollut haasteellista. TEAviisarin mukaan kouluissa tehtäviin laajoihin terveystarkastuksiin sisältyy vaihtelevasti opettajan kirjallinen arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista. Oppilaiden poissaolojen kokonaislukumäärää seurataan kouluissa. Poissaolojen seurannassa on käytössä varhaisen puuttumisen malli.

Inarin kunnan oppilashuoltoryhmät jakautuvat oppilashuollon ohjausryhmään, oppilaitoskohtaisiin oppilas- tai opiskeluhuoltoryhmiin sekä tapauskohtaisesti koottaviin monialaisiin asiantuntijaryhmiin. Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä ja arvioinnista. Oppilaitoskohtaiset oppilas- tai opiskelijahuoltoryhmät vastaavat kunkin oppilaitoksen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä ja arvioinnista. Tapauskohtaisesti koottavissa monialaisissa asiantuntijaryhmissä käsitellään yksittäisen oppilaan tai opiskelijan tuen tarvetta ja oppilashuollollisten palvelujen järjestämiseen liittyviä asioita. Oppilashuollon palveluita ovat kouluterveydenhuolto sekä psykologi- ja kuraattoripalvelut, joilla voidaan täydentää oppilaan mahdollisesti saamaa yksilöllistä koulunkäynnin tukea. TEAviisarin perusteella Inarin oppilashuoltotyö on hyvällä tasolla. Parannettavaa on oppilaiden osallistumisessa monialaisen asiantuntijaryhmän toimintaan sekä oppilaan itsenäisen päätösvaltaisuuden arvioinnissa oppilashuoltoasioissa.

Oppilas- ja opiskeluhuollon resursseja on pystytty lisäämään, ja paremmilla resursseilla on kyetty vastaamaan oppilas- ja opiskelijahuollon tarpeeseen. Koululääkärin vastaanottoaikoja on paremmin tarjolla. Koulupsykologin palveluja on korvattu psykiatrisen sairaanhoitajan palveluilla ja

ostopalveluna. Kuraattorin ja psykologin työajasta noin 10–15 % kuluu yhteisölliseen opiskeluhuoltoon. Sote-uudistuksessa esitetään kuraattorien ja koulupsykologien siirtämistä hyvinvointialueille, mikä saattaa tuoda haasteita. Lasten ja nuorten mielenterveyspalveluissa on koettu olevan parannettavaa. Myös Inarin kunnan nuorisovaltuusto on tuonut esiin, etteivät nuoret koe nykyisiä mielenterveyspalveluita helposti saavuttaviksi.

Koulukohtaisten oppilashuoltoryhmien kokemuksen mukaan oppilas- ja opiskelijahuolto koetaan pääosin toimivaksi. Oppilas- ja opiskelijahuollon työnjako on ollut toimiva, ja koulukohtaiset oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmät ovat kokoontuneet säännöllisesti. Monialainen ja -ammattilainen yhteistyö on koettu pääosin toimivaksi, joskin toiminnan monialaisuudessa olisi myös kehitettävää. Tiedonkulku on parantunut. Toiminnassa on ennaltaehkäisevä ja varhaisen puuttumisen työote. KiVa-koulu- ja Verso-toimintamalleilla kiusaamiseen on pystytty puuttumaan nopeasti. Oppilaat ja opiskelijat ovat olleet mukana yhteisöllisen opiskeluhuollon suunnittelussa. Haasteita ovat tuoneet henkilöstön vaihtuvuus sekä psykologi- ja erityisopettajan palveluiden saatavuus joillakin kouluilla. Kehittämiskohteiksi nimettiin myös yhteistyön lisääminen koulupoliisin kanssa ja tiedonkulku erikoissairaanhoidon tukea tarvitsevien nuorten koulunkäyntiin liittyvissä asioissa. Lisäksi toivottiin, että etäisyyksien vuoksi paikalliselle tasolle olisi mahdollista järjestää hoito- ja seuranta-taho erikoissairaanhoidon piirissä oleville nuorille. Oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien toimintaa tulee myös tuoda yhä paremmin esille oppilaille ja opiskelijoille. Kokonaisuutena oppilas- ja opiskelijahuoltoryhmien toiminnan arvioidaan olevan tasolla 3 asteikolla 0–4. Arviointi on koostettu koulukohtaisten oppilas- ja opiskeluhuoltoryhmien arviointien pohjalta.

Kouluympäristön terveellisyys ja turvallisuus

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn perusteella 8.- ja 9.-luokkalaisista 9,7 % ja lukion 1. ja 2. luokkien opiskelijoista 11,6 % ilmoitti, että oppilaitoksen fyysiset työolot olivat häirinneet opiskelua. Vielä vuonna 2017 8.- ja 9.-luokkalaisista joka neljäs (25,5 %) ilmoitti oppilaitoksen fyysisten työolojen häirinneen opiskelua. TEAvisarin perusteella kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden ja kouluympäristön hyvinvoinnin edistämisen tarkastusta on tehty kolmen vuoden välein vaihtelevasti Inarin peruskouluissa.

Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan 62,7 %:lle 4.- ja 5.-luokkalaisista vastaajista oli tapahtunut lukuvuoden aikana tapaturma koulussa tai koulumatkalla. Osuus oli huomattavasti suurempi kuin Lapissa (49,9 %) tai koko maassa (47,1 %) keskimäärin. Vuonna 2017 13,3 %:lle ja vuonna 2019 15,5 %:lle 8.- ja 9.-luokkalaisista vastaajista koulussa tai koulumatkalla oli tapahtunut jokin tapaturma. Lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoista osuus oli 12,2 % vuonna 2017. TEAvisarin perusteella Inarin peruskouluissa ei ole yhteisesti sovit- tuja käytäntöjä tai toimintaohjeita koulutapaturmien ehkäisemiseksi.

Ivalon uusi koulukeskus valmistuu vuonna 2022. Inarin kirkonkylän uudelle koulukeskukselle on varattu suunnitteluraha vuodelle 2021. Myös Se- vettijärven koulun yhden uusittavan rakennuksen suunnittelu on käynnissä. Koulukeskukset ovat kunnalle isoja investointeja, jotka tuovat paljon mahdollisuuksia.

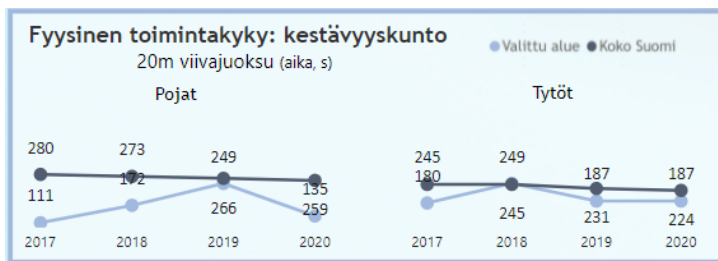
Lasten ja nuorten liikunta ja ravitsemus

Inarilaisilla lapsilla ja nuorilla ylipaino on yleisempää kuin koko maassa keskimäärin. Pojilla ylipainoa on keskimäärin useammin kuin tytöillä. Vuonna 2019 2–6-vuotiaista pojista 31 % ja tytöistä 9 % oli ylipainoisia, kun vastaavat luvut koko maassa olivat 24 % ja 15 %. 7–12-vuotiaista pojista ylipainoisia oli 38 % (koko maassa 28 %) ja tytöistä 24 % (koko maassa 18 %). 13–16-vuotiaista pojista ylipainoisia oli 33 % (koko maassa 29 %) ja tytöistä 26 % (koko maassa 20 %). Tiedot perustuvat lastenneuvoloiden ja kouluterveydenhuollon terveystarkastuksissa mitattuihin pituus- ja painotietoihin. Lasten ja nuorten lihomisen ehkäisy ja hoito ovat ehkäisevää terveydenhuoltoa ja terveyden säästämistä aikuisuuteen ja vanhuuteen.

Vuosina 2017–2020 toteutettujen oppilaiden fyysistä toimintakykyä mittaavien MOVE!-mittausten perusteella inarilaisten 3.–6.- ja 7.–9.-luokkalaisten kestävyyskunto on huonommalla tasolla kuin koko maassa keskimäärin. Vain 7.–9.-luokkalaisten tyttöjen kestävyyskunto on ollut lähellä koko maan keskiarvoja. Poikien kestävyyskunto on ollut huonommalla tasolla kuin tyttöjen. Tuloksissa on ollut jonkin verran vuosittaista vaihtelua, mutta ne ovat pysyneet suurin piirtein samalla tasolla. Vuosittainen vaihtelu kertoo myös siitä, että ikäluokat ovat keskenään erilaisia. Kestävyyskuntoa mitattiin 20 metrin viivajuoksulla.

Kuvaaja 12. 3.–6.- ja 7.–9.-luokkalaisten kestävyyskunto Move!-mittauksissa vuosina 2017–2020.

3.–6.-luokkalaiset

7.–9.-luokkalaiset

Lasten ja nuorten liikkumista tuetaan monin tavoin. TEAviisarin mukaan koulupäivän liikuntaa lisäävät toimenpiteet ovat hyvällä tasolla. Koulujen pihoja on kehitetty liikkumiseen innostaviksi, ja sisäliikuntatiloja hyödynnetään koulupäivän aikana myös liikuntatuntien ulkopuolella. Suurimassa osassa Inarin peruskouluista on käytössä pitkät liikuntavälitunnit. Vapaa-ajan liikuntaa järjestävät erityisesti aktiivisesti toimivat urheiluseurat. Inarin kunnan vapaa-aikatoimi järjestää kohdennettuja liikkumisryhmiä myös liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille. Lapin Liikunta ry:n toteuttaman Saamelaisalueen liikunta ja liikunnan harrastaminen 2019–2020 -selvityksen mukaan Inarin kunnassa on tarjolla monipuolisesti erilaisia liikuntaseuroja, mutta sielukyillä liikuntatoimintaa ei juuri ole.

Lasten ja nuorten harrastusmahdollisuudet painottuvat liikuntaharrastuksiin, mutta tarvetta olisi muillekin harrastuksille kuin liikunnalle. Inarin kunta on hakenut keväällä 2021 hankerahoitusta harrastamisen Suomen mallin mukaisen harrastustoiminnan toteuttamiseen. Mallin mukaan kaikille inarilaisille lapsille ja nuorille pyritään tarjoamaan mieluinen harrastus koulupäivän yhteyteen. Lasten ja nuorten harrastustoimintaa on pyritty lisäämään myös muilla urheiluseurojen kanssa toteutetuilla yhteistyöhankkeilla.

Inarilaisista oppilaista ja opiskelijoista huomattavan suuri osuus ei syö kouluruokaa päivittäin. Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan 40,6 % 8.- ja 9.-luokkalaisista ei syönyt kouluruokaa päivittäin, mikä oli yli 20 % enemmän kuin vuonna 2017. Lukion 1. ja 2. luokan opiskelijoista liki puolet (48,8 %) vastaajista ei syönyt päivittäin kouluruokaa. Vuosina 2018 ja 2019 kouluruoan maistuvuuden parantamiseksi tehtiin useita toimenpiteitä, minkä toivotaan kasvattavan päivittäin kouluruoan syövien oppilaiden ja opiskelijoiden osuutta. Koronarajoitusten vuoksi osa tehdystä toimenpiteistä on kuitenkin jouduttu perumaan. Kunnassa toimii myös kouluruoan kehittämistyöryhmä, joka tekee aktiivista yhteistyötä muun muassa oppilaskuntien kanssa. TEAviisarin perusteella Inarin peruskouluissa noudatetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruo-

kailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisestä. Ruokapalveluliikelaitos tarjoaa päivittäin välipalan kaikille koululaisille, joiden koulupäivä jatkuu klo 13 jälkeen. Ravitsemussuositusten toteutumisen seuranta kouluruokailussa pyritään kehittämään vuonna 2021 päivitetyn ruoantuotannon ohjausjärjestelmän avulla.

Nostoja kouluterveyskyselystä

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn perusteella **4.- ja 5.-luokkalaiset** voivat verrattain hyvin. Tulokset ovat monilta osin paremmat kuin koko maassa tai Lapissa keskimäärin. 85 % vastaajista oli tyytyväisiä elämäänsä, ja peräti 95,5 % harrasti jotakin vähintään yhtenä päivänä viikossa. 89,9 % koki terveydentilansa hyväksi. 44,3 % liikkui vähintään tunnin päivässä, mikä on huomattavasti enemmän kuin millään vertailualueista. Pojista huomattavasti suurempi osuus (59,7 %) liikkui vähintään tunnin päivässä kuin tytöistä (34,0 %). 80,7 % vastaajista ilmoitti pitävänsä koulunkäynnistä. Osuus oli 7,1 prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2017. Kiusaaminen oli kouluterveyskyselyn perusteella vähentynyt. Vuonna 2017 15,3 % oli koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, kun vuonna 2019 osuus oli 8,0 %. Erityistä huolta herättää se, että 17,2 % vastaajista on kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana. Osuus oli huomattavasti suurempi kuin koko maassa (12,5 %) tai Lapissa (14,9 %) keskimäärin. Tytöistä peräti 20 % oli kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa, kun pojista väkivaltaa oli kokenut 13,5 %.

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn perusteella **8.- ja 9.-luokkalaisista** 74,2 % koki olevansa tyytyväisiä elämäänsä. Huomionarvoista on, että peräti 29,2 % koki terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Osuus on liki 10 prosenttiyksikköä suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Liki viidesosalla (18,1 %) oli kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuutta. Ylipainoisia oli 21,4 % vastaajista, mikä on vähemmän kuin Kittilässä, mutta enemmän kuin Kuhmossa tai Lapissa tai koko maassa keski-

määrin. 8.- ja 9.-luokkalaisten liikkuminen oli lisääntynyt vuodesta 2017, joskin yhä noin kolmasosa (32,4 %) vastaajista harrasti hengästyttävää liikuntaa viikoittain korkeintaan tunnin ajan.

Huolta herättää myös yläasteikäisten alkoholin käyttö. 8.- ja 9.-luokkalaisista vastaajista 15,9 % ilmoitti olevansa tosi humalassa vähintään kuukausittain. Pojista useampi (18,8 %) oli kuukausittain tosi humalassa kuin tytöistä (13,3 %). Koko maassa osuus oli keskimäärin 9,6 % ja Lapissa 12,4 %. Vuonna 2019 täysin raittiita oli 40 %, kun vielä vuonna 2017 heitä oli 57,6 % vastaajista. Päivittäin tupakoivien osuus oli pienentynyt huomattavasti. Vuonna 2019 4,3 % vastaajista ilmoitti

tupakoivansa päivittäin, kun vielä vuonna 2013 päivittäin tupakoi 12,4 % vastaajista. Päihteiden käyttöä arvioitaessa on huomioitava, että myös ikäluokkien välillä on eroja. Päihteiden käyttöä tulee siis seurata, jotta ilmiöiden suuntaa voidaan arvioida.

Koulunkäynnistä ilmoitti pitävänsä 63,9 % 8.- ja 9.-luokkalaisista, ja vain 2,9 % oli koulukiusattuna vähintään kerran viikossa. Kuten 4.- ja 5.-luokkalaisista, myös 8.- ja 9.-luokkalaisista vanhempien tai muiden huoltapitävien fyysistä väkivalta oli kokenut huomattavan suuri osuus (14,7 %).

Nostoja kouluterveyskyselystä vuodelta 2019 (suluissa 2017, jos tieto on saatavilla) – 4. ja 5. luokka

Vihreällä värillä on merkitty ne indikaattorit, joissa on nähtävissä muutos parempaan suuntaan tai jotka ovat muuten erityisiä ilonaiheita.

Punaisella on merkitty ne indikaattorit, joissa on nähtävissä muutos huonompaan suuntaan tai jotka ovat muuten erityisiä huolenaiheita.

Hyvinvointi, osallisuus ja vapaa-aika

85,2 % on tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä (87,7 %)

95,5 % harrastaa jotakin vähintään yhtenä päivänä viikossa (--)

3,4 % tuntee itsensä usein yksinäiseksi

Terveys

9,1 % kokee terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi (--)

Elintavat

44,3 % liikkuu vähintään tunnin päivässä (45,8 %)

12,5 % on käyttänyt jotakin tupakkatuotetta tai sähkösavuketta vähintään kerran (--)

Koulunkäynti ja opiskelu

80,7 % pitää koulunkäynnistä (72,9 %)

29 % on koulustressiä (49,1 %)

Perhe ja elinolot

1,1 % on keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa (--)

Kasvuympäristön turvallisuus

8,0 % on koulukiusattuna vähintään kerran viikossa (15,3 %)

17,2 % on kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana (--)

62,7 % on tapahtunut koulussa tai koulumatkalla tapaturma lukuvuoden aikana (v. 2017 tulos)

Nostoja kouluterveyskyselystä vuodelta 2019 (suluissa 2017, jos tieto on saatavilla) – 8. ja 9. luokka

Vihreällä värillä on merkitty ne indikaattorit, joissa on nähtävissä muutos parempaan suuntaan tai jotka ovat muuten erityisiä ilonaiheita.

Punaisella on merkitty ne indikaattorit, joissa on nähtävissä muutos huonompaan suuntaan tai jotka ovat muuten erityisiä huolenaiheita.

Hyvinvointi, osallisuus ja vapaa-aika

74,2 % on tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä (68,2 %)

93,9 % harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa (--)

7,1 % ei ole yhtään läheistä ystävää (19,6 %)

12,9 % tuntee itsensä yksinäiseksi (--)

Terveys

29,2 % kokee terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi (21,7 %)

18,1 % on kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus (17,8 %)

43,3 % on ollut sukupuoliyhdyntäessä (22,2 %)

Elintavat

40,6 % ei syö koululounasta päivittäin (33,3 %)

32,4 % harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan tunnin viikossa (44,4 %)

18,3 % liikkuu vähintään tunnin päivässä (15,6 %)

21,4 % on ylipainoisia (22 %)

8,5 % käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta (--)

4,3 % tupakoi päivittäin (12,4 %)

5,8 % nuuskaa päivittäin (--)

40 % on raittiita (57,8 %)

15,9 % on tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa (4,4 %)

7,0 % on huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista (--)

5,6 % on kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran (--)

Koulunkäynti ja opiskelu

63,6 % pitää koulunkäynnistä (50,0 %)

22,5 % on koulu-uupumusta (14,9 %)

Perhe ja elinolot

5,9 % on keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa (--)

Kasvuympäristön turvallisuus

2,9 % on koulukiusattuna vähintään kerran viikossa (--)

14,3 % on kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien fyysistä väkivaltaa vuoden aikana (--)

7,4 % vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö on aiheuttanut haittaa (--)

15,5 % on ollut tapaturma koulussa tai koulumatkalla lukuvuoden aikana (13,3 %)

9,7 % oppilaitoksen fyysiset työolot ovat häirinneet opiskelua (25,5 %)

Nostaja kouluterveyskyselystä vuodelta 2019 (suluissa 2017, jos tieto on saatavilla) – lukion 1. ja 2. vuosikurssi

Vihreällä värillä on merkitty ne indikaattorit, joissa on nähtävissä muutos parempaan suuntaan tai jotka ovat muuten erityisiä ilonaiheita.

Punaisella on merkitty ne indikaattorit, joissa on nähtävissä muutos huonompaan suuntaan tai jotka ovat muuten erityisiä huolenaiheita.

Hyvinvointi, osallisuus ja vapaa-aika

67,4 % on tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä (73,5 %)

95,3 % harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa (--)

16,3 % tuntee itsensä yksinäiseksi (18,4 %)

Terveys

23,3 % kokee terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi (24,5 %)

14,3 % on kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus (16,7 %)

62,8 % on ollut sukupuoliyhdyntänsä (43,8 %)

Elintavat

48,8 % ei syö koululounasta päivittäin (20,4 %)

32,6 % harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan tunnin viikossa (22,4 %)

20,9 % on ylipainoisia (15,6 %)

14,0 % on raittiita (24,5 %)

16,3 % on tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa (16,3 %)

10,2 % on kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran (v. 2017 tulos)

Koulunkäynti ja opiskelu

69,4 % pitää opiskelusta (v. 2017 tulos)

18,6 % on koulu-uupumusta (12,5 %)

Perhe ja elinolot

10,2 % on keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa (v. 2017 tulos)

Kasvu ympäristön turvallisuus

12,2 % on ollut tapaturma koulussa tai koulumatkalla lukuvuoden aikana (v. 2017 tulos)

11,6 % oppilaitoksen fyysiset työolot ovat häirinneet opiskelua (--)

12,5 % vanhemman liiallinen alkoholinkäyttö on aiheuttanut haittaa (v. 2017 tulos)

Ammattioppilaitoksen opiskelijoiden vastaukset eivät ole saatavilla pienen vastaajamäärän vuoksi.

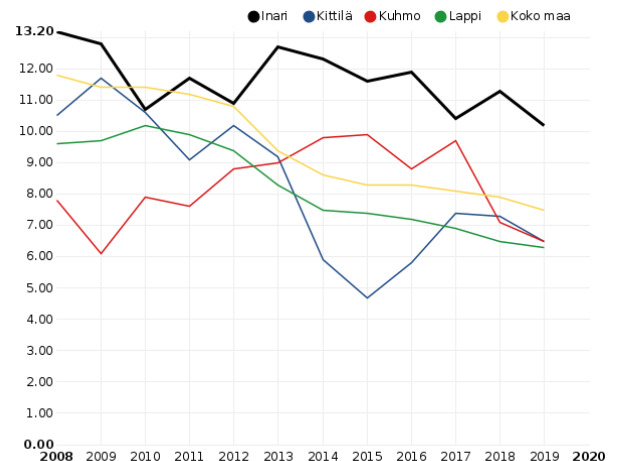
Nuoret ja nuoret aikuiset

Vuoden 2019 kouluterveyskyselyn perusteella lukion 1. ja 2. vuosikurssin opiskelijoista 67,4 % koki olevansa tyytyväisiä elämäänsä. 16,3 % koki itsensä yksinäiseksi. Liki kaikki vastaajat (95,5 %) harrastivat jotakin vähintään kerran viikossa. 23,3 % koki terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi. Osuus oli pienentynyt vuodesta 2017, mutta oli yhä suurempi kuin Lapissa tai koko maassa keskimäärin.

Ylipainoisia oli 20,9 % vastaajista, mikä on yli viisi prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2017. Noin kolmasosa vastaajista harrasti viikoittain korkeintaan tunnin ajan hengästyttävää liikuntaa. Täysin raittiita vastaajia oli 14,0 %, kun vielä vuonna 2017 näin vastasi 24,5 % vastaajista. 16,3 % ilmoitti olevansa tosi humalassa vähintään kuukausittain. Osuus oli sama kuin kaksi vuotta aiemmin. Koulu-uupumuksesta kärsivien osuus oli noussut liki viidesosaan (18,6 %).

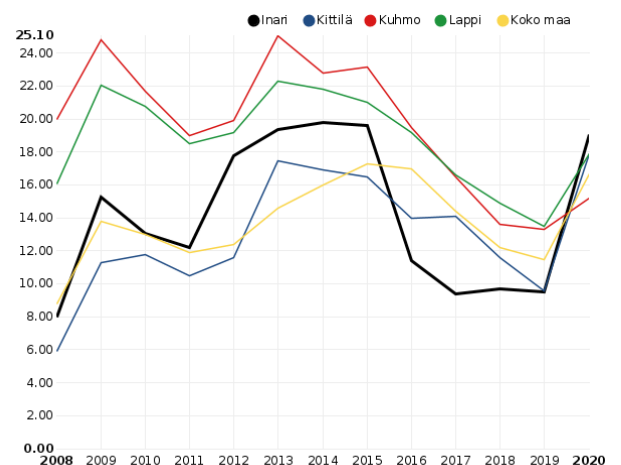
Vuonna 2019 koulutuksen ulkopuolelle jääneitä 17–24-vuotiaita oli 10,2 % Inarissa asuvasta vastaavanikäisestä väestöstä. Koulutuksen ulkopuolelle jäävien osuus oli huomattavasti suurempi kuin vertailukunnissa tai Lapissa tai koko maassa keskimäärin. Koulutuksen ulkopuolelle jääneillä tarkoitetaan henkilöitä, jotka eivät ole kyseessä olevana vuonna opiskelijoita eikä heillä ole perusasteen jälkeistä koulutusta. Koulutuksen ulkopuolelle jäävät nuoret voivat olla syrjäytymisvaarassa. Inarissa koulutuksen ulkopuolelle jäävien suurta osuutta saattaa kuitenkin selittää se, että moni inarilainen nuori lähtee opiskelemaan toiselle paikkakunnalle. Tätä selitystä tukee se, että 15–25-vuotiaiden nettomuuttotilastot ovat olleet negatiivisia koko 2010-luvun ajan. Lisäksi on mahdollista, että Inarin matkailusektori houkuttelee kouluttamattomia nuoria matkailualan töihin myös muualta Suomesta.

Kuvaaja 13. Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä.

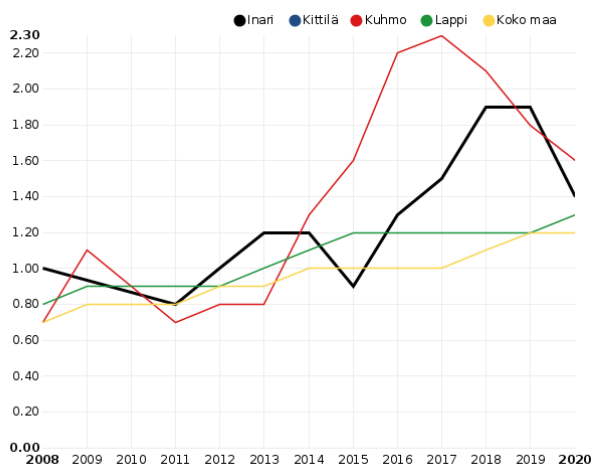
Vuonna 2020 18–24-vuotiaita työttömiä oli peräti 19,1 % vastaavanikäisestä työvoimasta. Nuorisotyöttömyys on liki kaksinkertaistunut vuodesta 2019, mikä johtuu koronapandemian vaikutuksesta Inarin työllisyystilanteeseen. Nuorisotyöttömyys nousi vuonna 2020 huomattavasti kaikilla tarkasteltavilla alueilla, mutta Inarissa nuorisotyöttömyys oli kaikkein korkeimmalla tasolla. Ennen koronapandemian alkamista nuorisotyöttömyys on ollut Inarissa huomattavasti vähäisempää kuin Lapissa tai koko maassa keskimäärin. Tämä viittaa siihen, että ainakin osa koulutuksen ulkopuolelle jääneistä 17–24-vuotiaista on ollut työelämässä.

Kuvaaja 14. Nuorisotyöttömät, % 18–24-vuotiaasta työvoimasta.

Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi vuonna 2020 työkyvyttömyyseläkettä sai 1,4 % 16–24-vuotiaista, mikä oli liki saman verran kuin Lapissa (1,3 %) ja koko maassa (1,2 %) keskimäärin. Osuus oli pienentynyt vuodesta 2019, mutta se oli yhä selvästi suurempi kuin vuonna 2015. On kuitenkin huomioitava, että ikäluokat ovat Inarissa pieniä, jolloin myös prosenttiosuudet voivat vaihdella huomattavastikin, vaikka määrälliset muutokset olisivat melko pieniä.

Kuvaaja 15. Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16–24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä.

15–29-vuotiaiden tekemät rikokset ovat pysyneet valtuustokauden aikana liki samalla tasolla lukuun ottamatta vuotta 2019, jolloin rikoksia oli noin kolmasosa enemmän kuin muina vuosina. Nuorten tekemiä rikoksia oli yhteensä vuonna 2017 172, vuonna 2018 185, vuonna 2019 239 ja vuonna 2020 175. Nuorten valtuustokauden aikana tekemistä rikoksista noin 75 % on ollut rikoslakirikoksia. 20 % on ollut liikenne rikkomuksia. Noin 1 % on ollut alkoholirikoksia ja noin 3 % muita rikoksia. Eri rikostyyppien osuuksissa ei ole ollut suurta vuosittaista vaihtelua.

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa alle 29 -vuotiaat tuen tarpeessa olevat nuoret jo varhaisessa vaiheessa ja ohjata heidät tarvitsemiensa palveluiden piiriin. Etsivä nuorisotyö on maksutonta ja nuorelle vapaaehtoista. Inarin kunnan etsivän nuorisotyön asiakkaina on ollut vuosittain n. 40 henkilöä. Perusnuorisotyö kohdentuu pääasiassa alle 19-vuotiaisiin nuoriin. Vapaa-

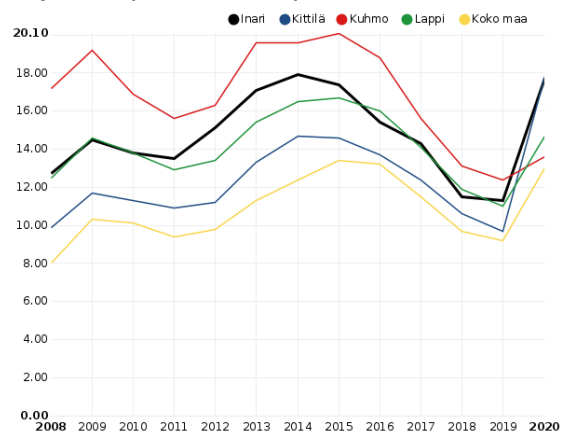
aikatoimi ylläpitää nuorisotilatoimintaa Ivalossa Stönöllä ja Inarissa Vintillä sekä järjestää nuorille monipuolista toimintaa ja tapahtumia kunnan alueella, yhteistyössä kunnan toimijoiden, kolmannen sektorin toimijoiden sekä muiden kuntien kanssa. Aktiivinen nuorisovaltuusto-toiminta tuo esille nuorten ajatuksia ja näkemyksiä kunnan toimintojen kehittämiseen ja parantamiseen. Nuorisovaltuusto osallistuu alueellisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti tehtävään yhteistyöhön muiden nuorisovaltuustojen ja muiden nuorten vaikuttajaryhmien kanssa.

Kunnan toimialojen havaintojen perusteella lapset ja nuoret oireilevat suhteellisen paljon. Lisäksi hyvinvointi polarisoituu: huonosti voivat lapset ja nuoret voivat entistä huonommin, mutta suuri osa lapsista ja nuorista voi myös hyvin. On tärkeää, että oireilevat nuoret voidaan tavoittaa palveluiden piiriin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Työikäiset

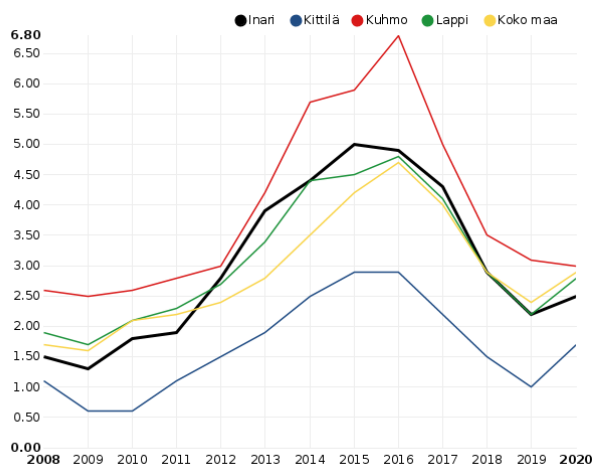
Inarin työllisyyskehitys on ollut samansuuntaista kuin vertailualueilla. Ennen vuotta 2020 työllisyys tilanne oli kohentunut, mutta vuonna 2020 alkanut koronapandemia on nostanut huomattavasti Inarin työttömien määrää. Vuoden 2020 aikana työttömyysprosentti vaihteli Inarin kunnassa huomattavasti ollen korkeimmillaan noin 25 %. Työttömyys on sittemmin laskenut hieman, ja vuoden 2020 lopussa työttömien osuus työvoimasta oli 17,7 %. Osuus oli kuitenkin erittäin korkea verrattuna vuoden 2019 lukemaan, joka oli 8,9 %.

Kuvaaja 16. Työttömät, % työvoimasta.

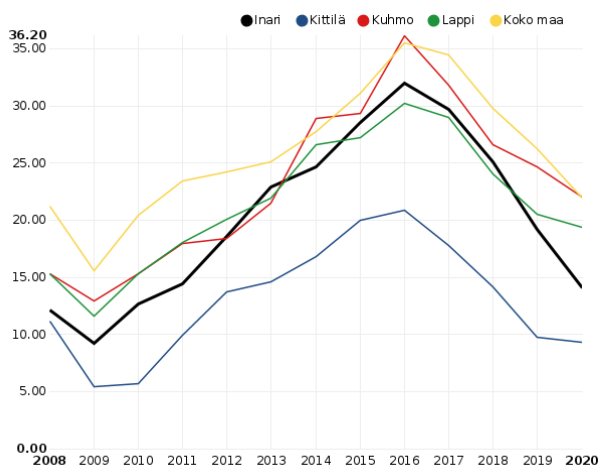

Myös pitkäaikaistyöttömien osuus työvoimasta kääntyi nousuun vuonna 2020, jolloin työvoimasta 2,5 % oli pitkäaikaistyöttömiä. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä ei ole kuitenkaan kasvanut korona-aikana. Vuonna 2020 pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä oli Inarissa 14,1 %, mikä on huomattavasti vähemmän kuin Lapissa (19,4 %) tai koko maassa (21,9 %) keskimäärin tai Kuhmossa (22,0 %), mutta enemmän kuin Kittilässä (9,3 %).

Kuvaaja 17. Pitkäaikaistyöttömät, % työvoimasta.

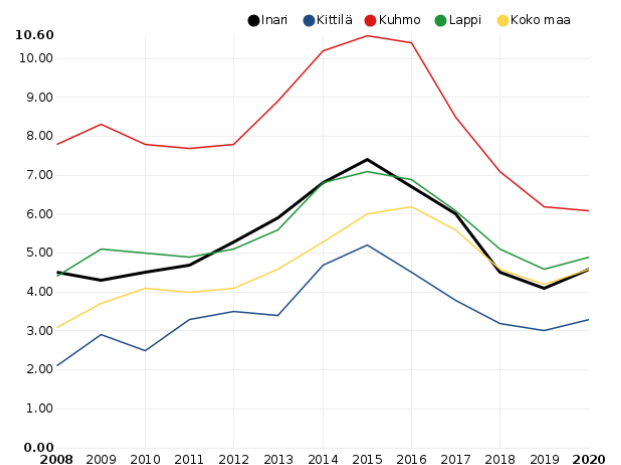

Kuvaaja 18. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä, % työttömistä.

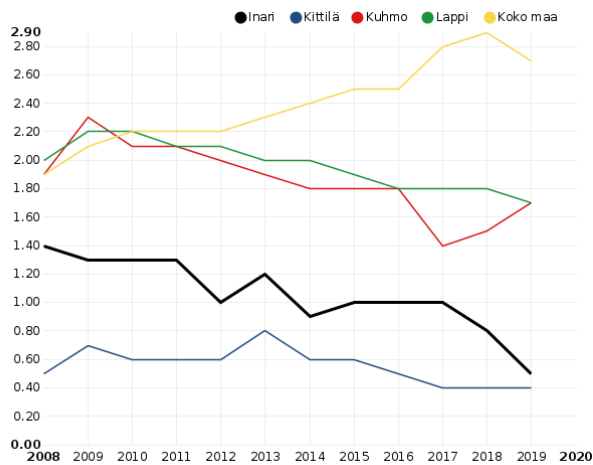
Vuonna 2020 vaikeasti työllistyviä oli Inarissa 4,6 % 15–64-vuotiaista. Osuus oli liki samalla tasolla kuin koko maassa (4,6 %) ja Lapissa (4,9 %) keskimäärin. Indikaattori kuvaa rakenteellista työttömyyttä. Työttömyyttä voidaan pitää rakenteellisenä, jos se ei vähene, vaikka samanaikaisesti työllisyysaste on korkea ja joillakin aloilla vallitsee työvoimapula. Positiivista on, että vaikka työllisyystilanne on tällä hetkellä koronatilanteen johdosta heikko, työttömyys ei kuitenkaan ole rakenteellista. Ratkaisevaa on, kuinka nopeasti koronapandemian jälkeen matkailu ja muut elinkeinot palautuvat.

Kuvaaja 19. Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15–64-vuotiaista.

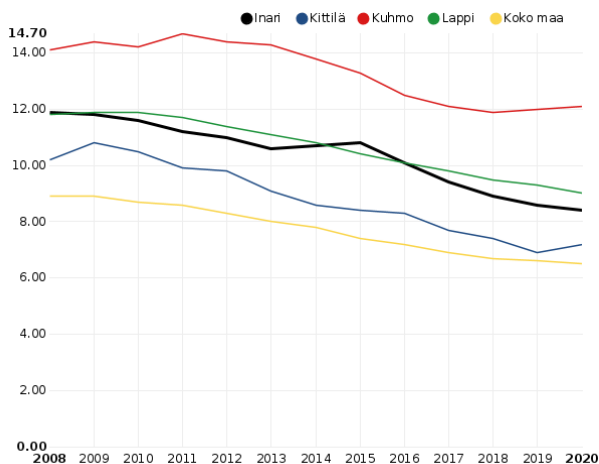
Vuonna 2019 toimeentulotukea pitkäaikaisesti sai 0,5 % 25–64-vuotiaista inarilaisista. Osuus oli vastaavan suuruinen kuin Kittilässä, mutta huomattavasti pienempi kuin Kuhmossa tai Lapissa tai koko maassa keskimäärin. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saaneiden osuus mittaa todellista köyhyyttä paremmin kuin kaikkien toimeentuloasiakkaiden osuus väestöstä. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea saavilla on myös suurempi kasautuvan syrjäytymisen riski. Näin ollen on tärkeää, että osuus saadaan pidettyä pienenä jatkossakin.

Kuvaaja 20. Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä.

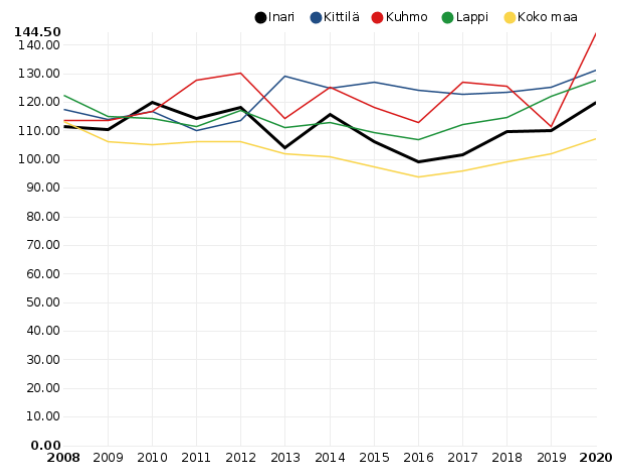
Työkyvyttömyyseläkettä saaneiden 25–64-vuotiaiden määrä on laskenut tasaisesti koko 2010-luvun ajan. Vuonna 2020 työkyvyttömyyseläkettä sai 8,4 % 25–64-vuotiaista inarilaisista. Osuus on hieman pienempi kuin Lapissa keskimäärin (9,0 %), mutta suurempi kuin koko maassa keskimäärin (6,5 %). Vertailukunnista Kuhmossa osuus (12,1 %) oli Inaria suurempi ja Kittilässä (7,2 %) Inaria pienempi.

Kuvaaja 21. Työkyvyttömyyseläkettä saaneet 25–64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä.

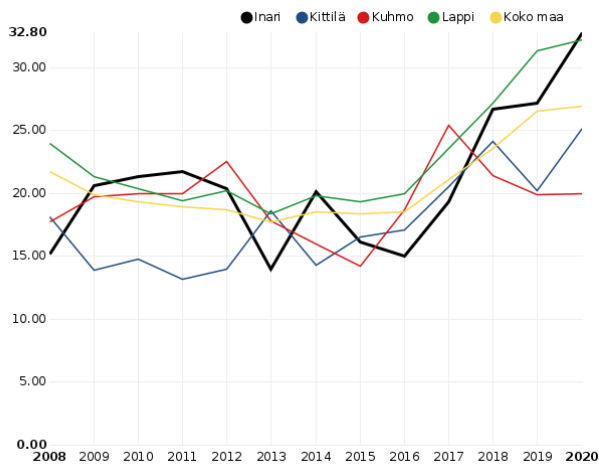
Vuonna 2020 sairauspäivärahaa sai 119,9 työikäistä 1000 vastaavanikäistä kohti. Sairauspäivärahaa saaneita oli Inarissa huomattavasti enemmän kuin koko maassa keskimäärin, mutta vähemmän kuin Lapissa keskimäärin tai Kittilässä ja Kuhmossa. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus työikäisistä kääntyi vuonna 2020 nousuun kaikilla tarkastelluilla alueilla, mikä johtuu oletettavasti koronatilanteen vaikutuksista. Sairauspäivärahaa saaneiden määrän kasvuun vaikuttaa pitkällä aikavälillä myös väestön ikääntyminen ja tuki- ja liikuntaelinsairauksien lisääntyminen.

Kuvaaja 22. Sairauspäivärahaa saaneet 25–64-vuotiaat / 1000 vastaavanikäistä.

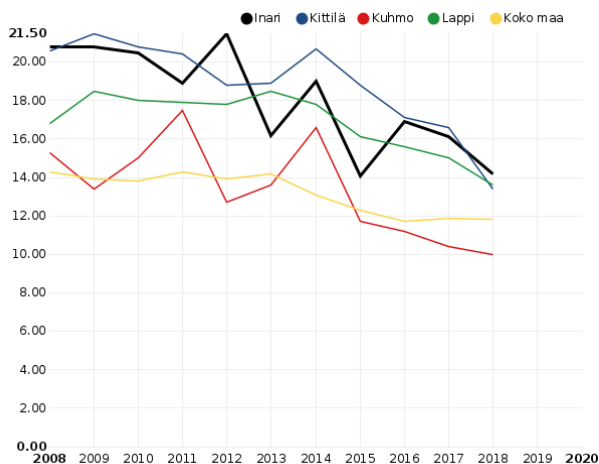
Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneiden osuus 25–64-vuotiaista on kasvanut vuodesta 2016 alkaen. Nousu tasaantui vuodesta 2018 vuoteen 2019, mutta kiihtyi huomattavasti vuonna 2020. Vuonna 2020 mielenterveysperusteista sairauspäivärahaa sai 32,8 / 1000 vastaavanikäistä. Osuus vastaa suurin piirtein Lapin keskiarvoa, mutta on huomattavasti enemmän kuin vertailukunnissa tai koko maassa keskimäärin. Vuoden 2020 nousun voi olettaa johtuvan ainakin osittain koronaepidemian aiheuttamasta kuormituksesta.

Kuvaaja 23. Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25–64-vuotiaat / 1000 vastaavanikäistä.

Vuonna 2018 vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettiin 14,2 työikäistä 1000 vastaavanikäistä kohti. Osuus on pienentynyt edellisistä vuosista, mutta vammojen ja myrkytysten vuoksi hoidettuja oli yhä huomattavasti enemmän kuin koko maassa keskimäärin tai Kuhmossa ja hieman enemmän kuin Lapissa keskimäärin ja Kittilässä.

Kuvaaja 24. Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 25–64-vuotiaat / 1000 vastaavanikäistä.

Ikäihmiset

Tilastokeskuksen vuonna 2019 tekemän ennusteen mukaan yli 75-vuotiaiden inarilaisten määrä kasvaa vuoteen 2025 mennessä 35,6 % verrattuna vuoteen 2019. Inarilaiset siirtyivät eläkkeelle vuonna 2018 keskimäärin 60,0-vuotiaana, mikä on hieman myöhemmin kuin Lapissa (58,9-vuotiaana) ja koko maassa (59,3-vuotiaana) keskimäärin. Inarilaisten eläkkeellesiirtymisikä on pysynyt liki samana koko 2010-luvun ajan.

Vuonna 2019 täyttä kansaneläkettä sai 1,6 % 65 vuotta täyttäneistä inarilaisista. Täyttä kansaneläkettä saavat ne ikäihmiset, joilla on vain vähän tai ei ollenkaan ansioeläkettä. Vielä vuonna 2010 osuus oli 3,5 %, minkä jälkeen osuus on pienentynyt tasaisesti. Koko maassa vuonna 2019 täyttä kansaneläkettä sai 1,9 % 65 vuotta täyttäneistä.

Vuonna 2019 kotona asui 87,7 % 75 vuotta täyttäneistä inarilaisista. Osuus oli hieman pienempi kuin Lapissa (90,6 %) ja koko maassa (91,7 %) keskimäärin tai Kuhmossa (90,1 %), mutta suurempi kuin Kittilässä (82,3 %). Kotona asuvien 75 täyttäneiden osuus on pysynyt liki samana koko 2010-luvun ajan. Valtakunnallista keskiarvoa pienempää kotona asuvien osuutta saattaa selittää se, että Inarissa välimatkat ovat pitkiä ja väestöä on vähän. Ikäihmisten kotona asumista on helpompi tukea kaupunkimaisessa ympäristössä. Vuonna 2020 75 vuotta täyttäneiden asuntokunnista yhden hengen asuntokuntia oli 44,5 %, mikä on noin kymmenen prosenttiyksikköä vähemmän kuin vertailukunnissa Kittilässä ja Kuhmossa ja yli kymmenen prosenttiyksikköä vähemmän kuin Lapissa tai koko maassa keskimäärin.

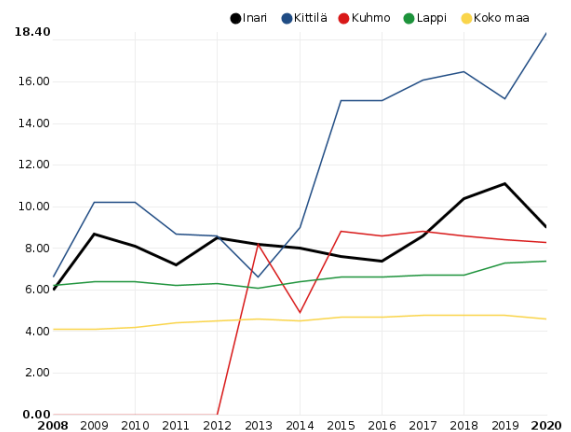
Ikäihmisten määrän kasvu ja palvelutarpeiden lisääntyminen edellyttävät kotihoidon ja palveluasumisen kehittämistä. Palveluilla tuetaan ikääntyvien toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista erityisesti kuntoutuksellisin keinoin. Myös tuelulle vapaa-ajan virkistystoiminnalle on tarvetta, jotta ikääntyneiden toimintakyky säilyisi hyvänä mahdollisimman pitkään. Ikääntyneiden etäpalveluiden lisäämisessä on potentiaalia, mutta etäpalveluiden hyödyntäminen edellyttää sitä, että palveluiden käyttöön on saatavilla tukea.

Kotihoidon ja muiden tukipalveluiden avulla tuetaan ikäihmisten selviytymistä omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Palveluilla ylläpidetään ja edistetään asiakkaan jokapäiväisistä toiminnoista suoriutumista, toimintakykyisyyttä ja oma-toimisuutta, vuorovaikutussuhteita sekä sosiaalista turvallisuutta. Kunnan toimialojen havaintojen perusteella kotipalvelu toimii Inarissa hyvin. Kotisairaanhoidon kehittämiseen on panostettu, jotta raskaammista palveluista saataisiin painetta pois.

Vuonna 2020 säännöllisen kotihoidon piirissä oli 297 asiakasta, mikä on liki kaksi kertaa enemmän kuin vuonna 2019. Säännöllisen kotihoidon asiakas- ja käyntimäärät pysyivät melko tasaisina vuosina 2017–2019, mutta vuonna 2020 käyntimäärät lisääntyivät huomattavasti. Kotihoidon asiakkaiden ja käyntimäärien kasvua selittää osaltaan Koivikon yksityisen 10-paikkaisen ryhmäkodin siirtyminen kunnan avohoidon piiriin sekä lääkkeiden jakelussa tehdyt käytännön muutokset, jotka siirsivät kotihoidon tilapäisiä asiakkaita säännöllisiksi asiakkaiksi. Myös korona-aika on saattanut lisätä säännöllisten asiakkaiden määrää, sillä koronarajoitusten vuoksi ikääntyneiden läheiset eivät ole voineet auttaa ikääntyneitä kuten aiemmin.

Omaishoidon tuen piirissä olevien määrä on liki kaksinkertaistunut valtuustokauden aikana, joskin määrä kääntyi laskuun vuonna 2020. Kaikille omaishoidon tuen kriteerit täyttävälle on tehty myönteinen palvelupäätös. Omaishoidon tuella hoidettavia 75 vuotta täyttäneitä oli vuonna 2020 9,0 % vastaavanikäisestä väestöstä. Osuus on suurempi kuin koko maassa (4,6 %) tai Lapissa (7,4 %) keskimäärin ja liki saman suuruinen kuin Kuhmossa (8,3 %), mutta huomattavasti pienempi kuin Kittilässä (18,4 %).

Kuvaaja 25. Omaishoidon tuella 75 vuotta täyttäneet kotona hoidettavat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä.

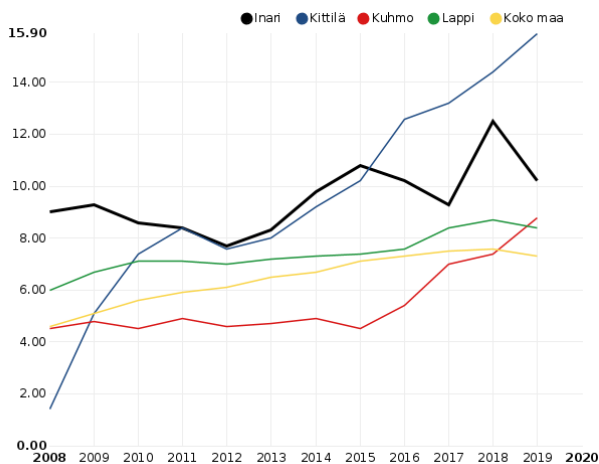

Taulukko 2. Ikäihmisten palveluiden asiakasmääriä (31.12.)

	2017	2018	2019	2020
Kotihoidon asiakkaat	145	161	151	297
Kotihoidon asiakaskäynnit	35 789	35 285	33 982	47 164
Omaishoidon tuen piirissä olevat	57	102	108	95
Tehostetun palveluasumisen asiakkaat	77	88	108	100

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen tarve kasvaa jatkuvasti, kun väestö ikääntyy. Vuoden 2020 lopussa ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen piirissä oli 100 henkeä. Määrä on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2012. Vuonna 2019 ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen piirissä oli 10,2 % 75 vuotta täyttäneistä inarilaisista. Tehostettua palveluasumista tarvitsevien inarilaisten osuus oli huomattavasti suurempi kuin Lapissa (8,4 %) tai koko maassa (7,3 %) keskimäärin. Inarissa osuus oli hieman suurempi kuin Kuhmossa (8,8 %), mutta huomattavasti pienempi kuin Kittilässä (15,9 %). Ikääntyneiden asumispalveluita kehitetään jatkuvasti. Kunnan toimialojen havaintojen perusteella tehostettuun palveluasumiseen on melko pitkät jonot. Kunnassa on tarve kevyemmälle palvelurakenteelle, mutta tarpeeseen ei ole pystytty kaikilta osin vastaamaan. Palveluasumisen lisärakentamista selvitetään. Kotihoidossa, palveluasumisessa ja laitoshoidossa on käytössä RAI-arviointi- ja seurantajärjestelmä.

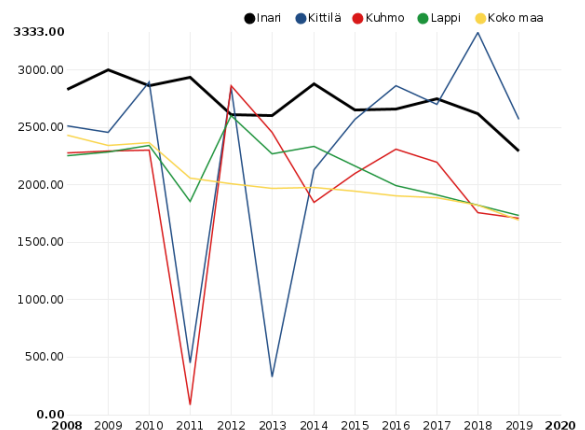
Kuvaaja 26. Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä.

Vuonna 2019 65 vuotta täyttäneiden perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäyntejä oli 2299 / 1000 vastaavanikäistä. Käyntien määrä suhteessa ikäihmisten määrään oli pysynyt useamman vuoden liki samalla tasolla, kunnes se kääntyi laskuun vuonna 2019. Käyntejä oli silti yhä yli 30 % enemmän kuin Lapissa tai koko maassa keskimäärin tai Kuhmossa, mutta noin 10

% vähemmän kuin Kittilässä. Ikäihmisten perusterveydenhuollon käyntien suurta määrää selittää se, että Inarissa perusterveydenhuollossa tehdään paljon myös sellaista, mitä muualla saatettaisiin tehdä erityissairaanhoidon piirissä. Lisäksi etäisyydet erikoissairaanhoidon palveluiden piiriin voivat olla pitkiä, mikä lisää perusterveydenhuollon palveluiden käyttöä.

Kuvaaja 27. Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit 65 vuotta täyttäneillä / 1000 vastaavanikäistä.

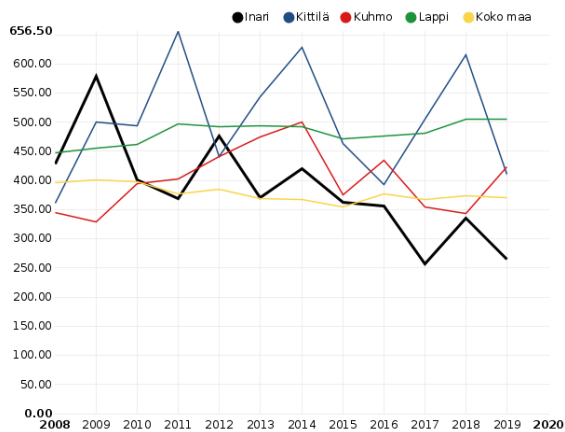
Erityiskorvattavia lääkkeitä saaneiden määrä kuvaa pitkäaikaissairastavuutta väestössä. Vuonna 2019 erityiskorvattavia lääkkeitä sai 62,2 % 65 vuotta täyttäneistä inarilaisista. Osuus on pysynyt usean vuoden ajan liki saman suuruisena. Se on hieman koko maan keskiarvoa (61,4 %) suurempi, mutta pienempi kuin Lapin keskiarvo (64,0 %).

Vuonna 2018 vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidettiin 2,4 % 65 vuotta täyttäneistä. Osuus oli pienempi kuin millään vertailualueista. Vuonna 2017 osuus oli 2,3 % ja vuonna 2016 2,8 %.

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvien hoitajaksojen indikaattori 65 vuotta täyttäneillä kuvaa iäkkäiden toimintakykyä. Vuonna 2019 kaatumisiin ja putoamisiin liittyviä 65 vuotta täyttäneiden hoitajaksoja oli Inarissa 265,1 / 10 000 vastaavanikäistä. Osuus huomattavasti pienempi kuin millään vertailualueista. Indikaattorin perusteella inarilaisten ikäihmisten toimintakyky vaikuttaa olevan hyvällä tasolla.

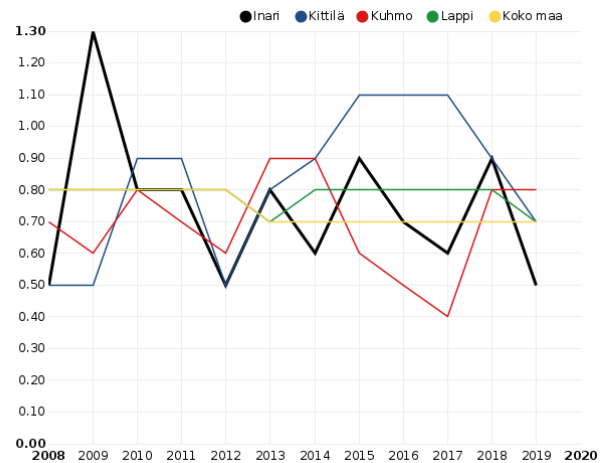
Vuonna 2019 lonkkamurtumia oli 0,5 % 65 vuotta täyttäneistä inarilaisista. Lonkkamurtumien määrässä on ollut jonkin verran vuosittaista vaihtelua, mutta se on pysynyt liki samalla tasolla vertailualueiden kanssa. Kaatumisten ehkäisemiseksi on tehty systemaattisesti työtä muun muassa raaja- ja toimintakykyarviointien avulla, tarjoamalla ikäihmisille erityisliikunnanohjaajan palveluita sekä jakamalla ikäihmisille liukuesteitä ja kävelysauvoja. Inarin taajamissa on kiinnitetty huomiota esteettömyyden parantamiseen, ja siihen on syytä kiinnittää huomiota jatkossakin.

Kuvaaja 28. Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavanikäistä.

Ikäihmisten tuetun asumisen ravitsemuspalveluista vastaa Ruokapalvelu liikelaitos. Ikäihmisten ravitsemuspalveluiden järjestämisessä on tiivistetty monialaista yhteistyötä. Ravitsemustilan arviointi on huomioitu ravitsemushoitosuosituksen mukaisesti ikääntyneiden terveys- ja hoivapalveluiden kilpailutusten laatuvaatimuksissa.

Kuvaaja 29. Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Kuntalaisten yleinen hyvinvointi ja sen edistäminen

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen arviointi

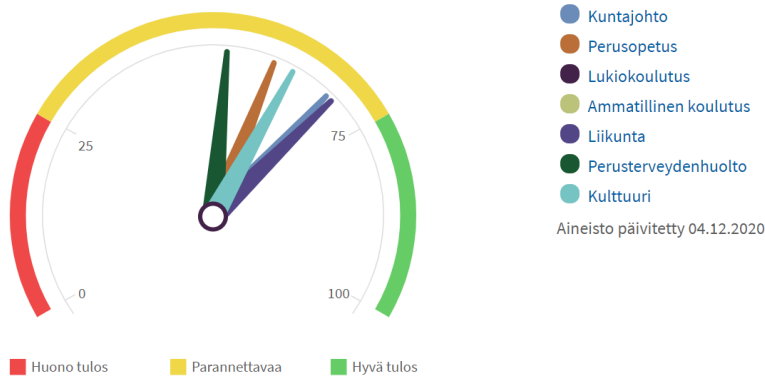
Terveydenedistämisasiivisuus Inarin kunnassa

THL:n ylläpitämä TEAviisari-työkalu kuvaa kuntien toimintaa asukkaidensa terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi kunnan eri toimialueilla. TEAviisarilla kuvataan muun muassa kunnan toimenpiteitä, resursseja ja poikkihallinnollisia toimintakäytäntöjä. TEAviisarilla mitataan kuntajohdon, perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen, liikunnan, perusterveydenhuollon ja kulttuurin toimintaa. Eri toimialueiden tiedot kerätään kunnilta kahden vuoden välein.

TEAviisarin perusteella Inarin terveydenedistämisasiivisuudessa on kehitettävää kunnan kaikilla toimialueilla. Inarin terveydenedistämisasiivisuus on jonkin verran Lapin ja koko maan keskiarvoa heikommalla tasolla. Vertailukunnista Inari on hieman Kittilää paremmalla ja Kuhmoa huonommalla tasolla. Inarin kunta sitoutuu strategiatasolla aiempaa paremmin terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen. Kunta seuraa aktiivisesti terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä, joskin seuranta toteutuu vaihtelevasti eri toimialueilla. Kehitettävää on erityisesti kuntalaisten osallistamisessa.

Kuvaaja 30. Terveydenedistämisasiivisuus Inarin kunnassa sekä terveyden edistämisasiivisuus kaikilla sektoreilla Inarissa, Kittilässä, Kuhmossa ja koko maassa keskimäärin.

Kaikki sektorit : Inari 2020

Pisteet	Inari	Kittilä	Kuhmo	Koko maa
Kaikki sektorit	60	57	68	68
Kuntajohto	68	76	63	78
Perusopetus	59	59	70	66
Lukiokoulutus	..	..	80	69
Ammatillinen koulutus	..	..	..	66
Liikunta	69	46	57	72
Perusterveydenhuolto	52	40	66	67
Kulttuuri	62	43	62	59

TEAviisarin eri osioita tarkasteltaessa kuntajohto (2019) on ollut uusimman tiedonkeruun perusteella hyvällä tasolla seurannassa ja tarveanalyysissä ja sitoutumisessa. Parannettavaa on ollut voimavaroissa, johtamisessa ja osallisuudessa.

Perusopetuksen (2019) terveydenedistämisasiivisuudessa on ollut parannettavaa kaikilla osa-alueilla. Voimavarat, yhteiset käytännöt, seuranta ja tarveanalyysi sekä muut ydintoiminnot ovat olleet melko hyvällä tasolla. Sitoutumisessa, johtamisessa ja osallisuudessa parannettavaa on ollut enemmän.

Liikunnan (2020) terveydenedistämisasiivisuus on ollut hyvällä tasolla osallisuudessa, voimavaroissa ja muissa ydintoiminnoissa. Kehitettävää on ollut sitoutumisessa, seurannassa ja tarveanalyysissä sekä johtamisessa.

Perusterveydenhuollon (2018) terveydenedistämisasiivisuus on ollut hyvällä tasolla voimavaroissa ja melko hyvällä tasolla yhteisissä käytännöissä ja osallisuudessa. Parannettavaa on ollut

johtamisessa ja muissa ydintoiminnoissa. Sitoutumisessa sekä seurannassa ja tarveanalyysissä on ollut huomattavasti parannettavaa.

Kulttuurin (2019) terveydenedistämisasiivisuus on ollut melko hyvällä tasolla johtamisessa, voimavaroissa ja muissa ydintoiminnoissa. Seurannassa ja tarveanalyysissä sekä sitoutumisessa on Lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen tulokset eivät ole saatavilla.

TEAviisarin tuloksia tarkasteltaessa on huomiotava, että TEAviisaria päivitetään osa-alueittain kahden vuoden välein. Viimeisten kahden vuoden aikana tehdyt rakenteelliset muutokset ja toimenpiteet eivät siis välttämättä vielä näy TEAviisarin tuloksissa. Odotettavissa on, että kun hytyn rakenteita kehitetään ja systemaattisuutta lisätään, myös TEAviisarin tulokset paranevat.

Lue lisää Inarin terveydenedistämisasiivisuudesta: [TEAviisari](#).

Taulukko 3. Inarin terveydenedistämisasiivisuus eri sektoreilla vuosina 2015 – 2020.

Pisteet	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Kaikki sektorit	60	60	59	62	64	64
Kuntajohto	..	68	..	62	..	68
Perusopetus	..	59	..	65	..	71
Lukiokoulutus	..	..	..	..	..	..
Ammatillinen koulutus	..	..	..	..	..	..
Liikunta	69	..	62	..	77	..
Perusterveydenhuolto	..	..	52	..	54	..
Kulttuuri	..	62	..	..	..	..

Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen rakenteiden arviointi

Inarin kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet on kuvattu johdannossa. Hyte-työn rakenteen arvioidaan olevan kokonaisuutena toimiva. Se liittyy hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategisen suunnittelun ja johtamisen osaksi normaalia talouden ja toiminnan suunnittelua. Hyvinvointikertomuksen vuosiraportissa valtuustolle raportoidaan myös väestöryhmien välisistä terveyseroista. Tarkastuslautakunta arvioi valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutumista. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelun ja johtamisen poikkihallinnollisuutta on pyritty syventämään erilaisten työryhmien toiminnan kautta ja parantamalla hyte-työn kokonaiskoordinaatiota ja -suunnittelua. Poikkihallinnollisessa yhteistyössä on kuitenkin vielä parannettavaa. Poikkihallinnolliselle yhteistyölle tulisi olla toimivat käytännöt ja rakenteet toiminnan kaikilla tasoilla. Lakisäätiset erillisohjelmat ja -suunnitelmat valmistellaan toimialoilla, ja niillä ohjataan toimialojen käytännön työtä. Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen sekä erillisohjelmien ja -suunnitelmien tulisi tukea toisiaan saumattomasti. Tässä on ollut parannettavaa, eivätkä ne ole muodostaneet täysin ehjää kokonaisuutta.

Päätösten vaikutusten ennakkoarviointi (EVA) on tapa arvioida etukäteen, miten valmistelussa oleva päätös vaikuttaisi eri väestöryhmien elämään. Erilaisten vaihtoehtojen käsittely ja vaikutusten jäsentäminen auttavat hahmottamaan tulevaa. Arviointi on myös lakisäätelistä. Vaikutuksia voidaan arvioida esimerkiksi lasten, yhdenvertaisuusvaikutusten, ympäristövaikutusten, talousvaikutusten ja yritysvaikutusten näkökulmasta. Inarin kunnassa ei käytetä systemaattista päätösten vaikutusten ennakkoarviointia, mikä on selkeä kehittämiskohde Inarin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteissa. EVA:n käyttö on toistaiseksi vähäistä myös muualla Suomessa.

Kokonaisuutena Inarin kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön arvioidaan olevan tasolla 3 asteikolla 0–4. Hyte-työ on hyvin resur-

soitu suhteessa kunnan kokoon, ja hyte-työn rakenne on toimiva. Kehitettävää on eri ohjelmien yhdistämisessä hyvinvointisuunnitteluun. Poikkihallinnollista yhteistyötä on varaa syventää. Päätösten vaikutusten ennakkoarviointia ei tehdä.

Turvallisuuden edistämisen rakenteet on kuvattu johdannossa. Kunnan ja turvallisuusviranomais-ten ja muiden sidosryhmien vuosittaiset turvallisuustapaamiset on koettu hyvänä tapana jakaa ajankohtaisinta tietoa ja keskustella Inarin kunnan turvallisuusasioista. Turvallisuusyhteistyötä on hyvä koota useamminkin vuodessa ja suunnitella vuositasolla konkreettisia edistettäviä asioita ja tapahtumia. Turvallisuuden edistämisen toimenpiteitä on käsitelty luottamushenkilöjohdossa sekä hyvinvointikertomuksen yhteydessä että erillisinä käsittelyinä. Turvallisuussuunnittelun yhdistyessä hyte-työhön ja talousarviokäsittelyyn saadaan rahoitusta vaativat toimenpiteet kytkettyä paremmin kunnan toiminnan suunnitteluun, resursointiin ja seurantaan.

Laajaa hyvinvointi- ja turvallisuuskertomusta on valmisteltu monialaisesti yhdessä eri sidosryhmien kanssa. Valmisteluun osallistuu laajasti eri tahoja erityisesti tiedonkeruuvaiheessa. Tiedon analysoinnissa monialaista yhteistyötä olisi varaa syventää. Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomus tulee kuntalaisten nähtäville, ja se esitellään luottamushenkilöille. Hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelma valmistellaan loppuvuonna 2021 yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Muun muassa yhdistysten, yritysten, luottamushenkilöiden, vaikuttamistoimielinten, poliisin ja pelastuslaitoksen on tarkoitus osallistua valmisteluun. Hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelman laatimisessa hyödynnetään kuntastrategiaa ja Lapin hyvinvointiohjelman ja Lapin turvallisuussuunnitelman yhteistä toimeenpanosuunnitelmaa.

Kokonaisuutena arvioidaan, että Inarin hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen ja -suunnitelman valmistelu on tasolla 3 asteikolla 0–4. Valmisteluun osallistuu laajasti eri tahoja erityisesti hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen tiedonkeruuvaiheessa. Tiedon analysoinnissa monialaista yhteistyötä olisi varaa syventää. Hyvinvointi- ja

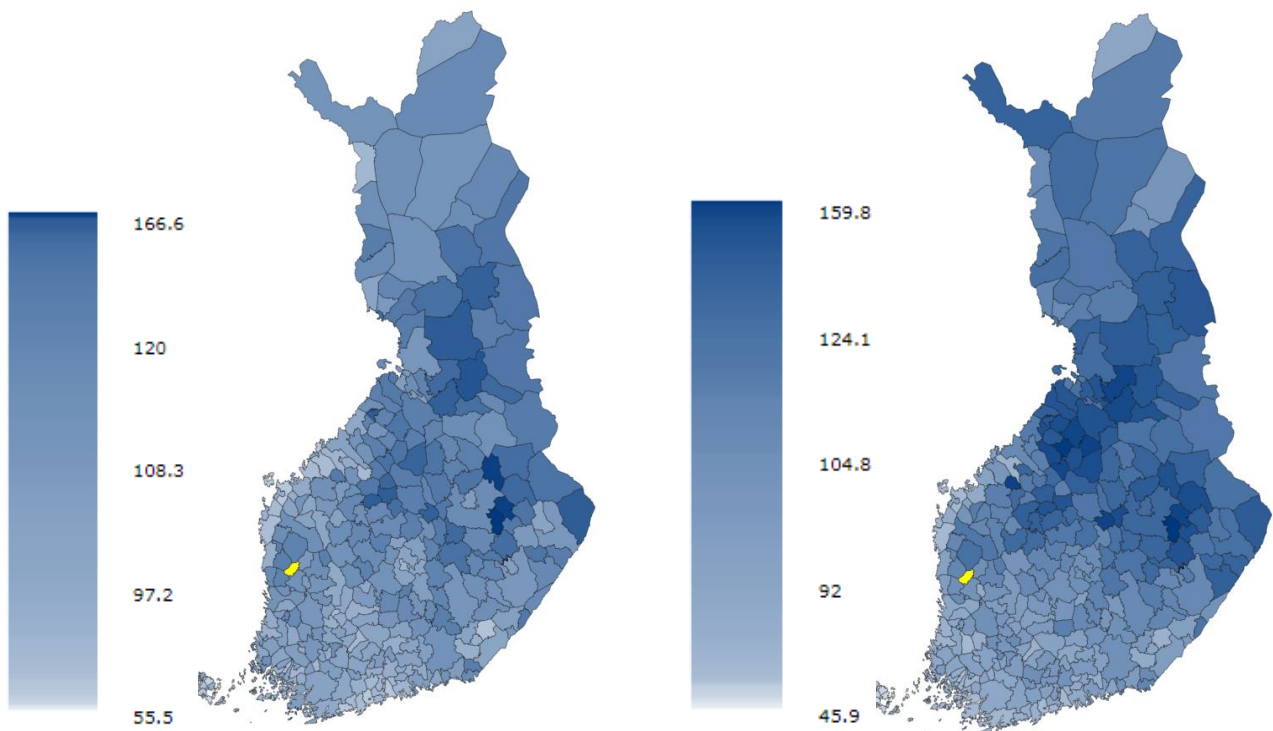
turvallisuussuunnitelma valmistellaan loppuvuonna 2021 yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa.

Terveystila ja sairastavuus

Kelan ikävakioitun sairastavuusindeksin mukaan Inarin sairastavuus on korkeammalla tasolla kuin koko maassa keskimäärin. Vuonna 2018 Inarin indeksiluku oli 116,3, kun koko maan keskiarvo on 100. Inarin sairastavuus oli hieman korkeampaa kuin Kittilässä (indeksiluku 112,5), mutta pienempää kuin Kuhmossa (indeksiluku 124,9). Inarin sairastavuus on kasvanut koko 2010-luvun ajan. Sairastavuusindeksi huomioi kuolleisuuden, työkyvyttömyyseläkkeellä olevien osuuden työikäisistä sekä erityiskorvattaviin lääkkeisiin, rajoitetusti peruskorvattaviin lääkkeisiin tai ruokavaliokorvauksiin oikeutettujen osuuden väestöstä.

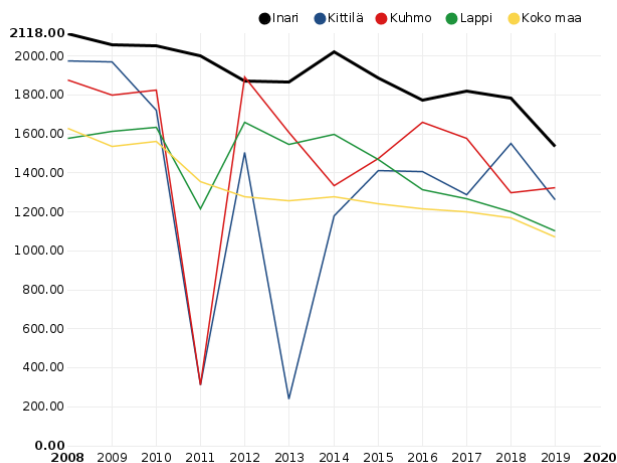
Kelan kansantauti-indeksi kuvaa sitä, kuinka yleisiä niin sanottujen kansantautien erityiskorvaus-oikeudet ovat suhteessa koko maan keskiarvoon. Kelan ikävakioitun kansantauti-indeksin perusteella Inarissa esiintyy jonkin verran koko maan keskiarvoa enemmän kansantauteja. Vuonna 2018 Inarin indeksiluku oli 118,2, kun koko maan keskiarvo on 100. Indeksiluku on pysynyt liki samana koko 2010-luvun ajan. Kansantaudeista inarilaisilla esiintyy huomattavasti koko maan keskiarvoa enemmän sydämen vajaatoimintaa ja astmaa. Kansantauti-indeksin perusteella inarilaisilla on vähemmän kansantauteja kuin kittiläläisillä (indeksiluku 126,7) ja saman verran kuin kuhmolaisilla (indeksiluku 119,4).

Kuvaaja 31. KELA:n vakioitu sairastavuusindeksi (vasemmalla) ja vakioitu kansantauti-indeksi (oikealla) vuonna 2018.

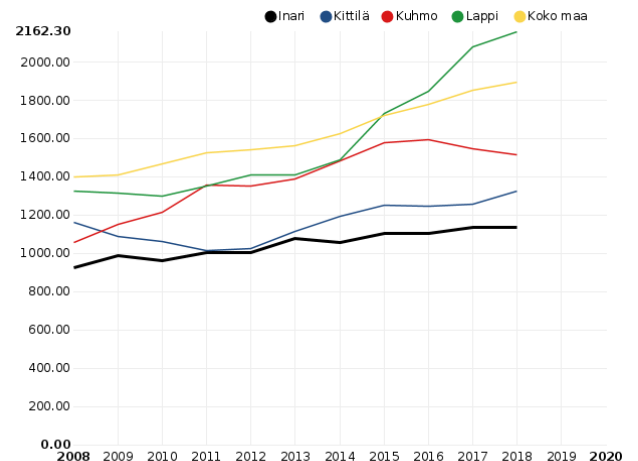
Vuonna 2019 perusterveydenhuollon avohoidon käyntejä oli 1535 / 1000 inarilaista. Käyntejä asukasta kohti oli huomattavasti enemmän kuin koko maassa tai Lapissa keskimäärin tai Kittilässä ja Kuhmossa. Käyntien määrä on kuitenkin laskenut koko 2010-luvun ajan. Käyntien määrän laskua selittää osin hoidon tarpeen arvioinnissa käyttöön otetut uudet käytännöt ja se, että vuonna 2019 avohoidossa toteutettiin aiempaa enemmän sytostaattihoitoja, jotka vievät paljon aikaa suhteessa hoitokäynteihin. Indikaattori kuvaa inarilaisten avohoitokäyntejä, eivätkä matkailijoiden avohoitokäynnit vaikuta indikaattoriin.

Kuvaaja 32. Perusterveydenhuollon avohoitokäynnit / 1000 asukasta.

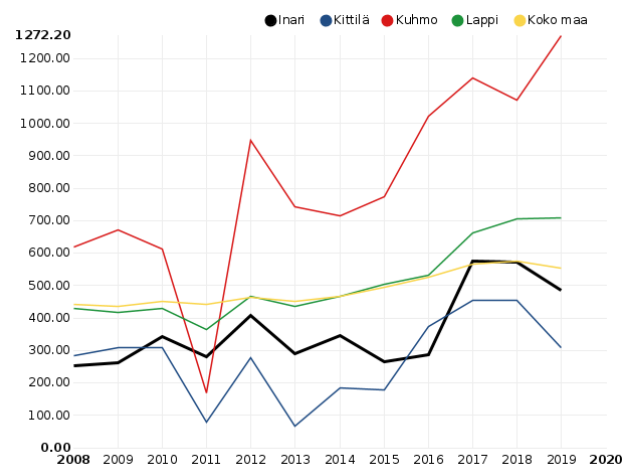
Vuonna 2018 erikoissairaanhoidon avohoitokäyntejä oli 1136 / 1000 asukasta. Erikoissairaanhoidon avohoitokäyntien määrä on kasvanut hieman 2010-luvun aikana, mutta käyntejä oli yhä vähemmän kuin vertailukunnissa ja huomattavasti vähemmän kuin Lapissa tai koko maassa keskimäärin. Inarin suurehkoa perusterveydenhuollon avohoitokäyntien määrää ja pienehköä erikoissairaanhoidon avohoitokäyntien määrää suhteessa vertailualueisiin selittää osaltaan se, että etäisyys erikoissairaanhoidon palveluihin voi olla pitkä ja Inarin perusterveydenhuollossa tehdään keskivertokuntaa enemmän sellaisia toimenpiteitä, jotka voisivat kuulua myös erikoissairaanhoidon piiriin.

Kuvaaja 33. Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit / 1000 asukasta.

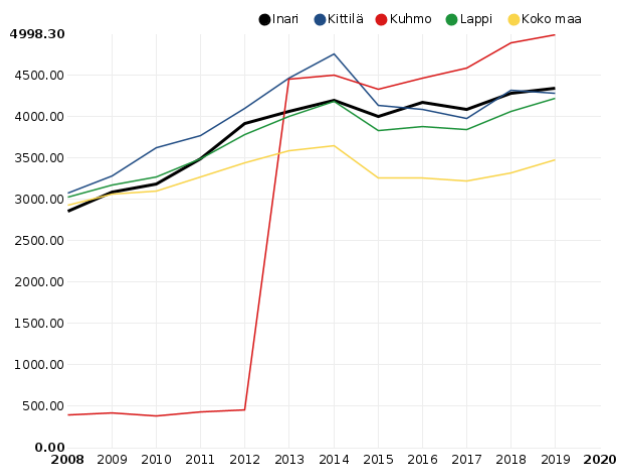
Vuonna 2019 mielenterveyssyistä johtuvia avohoitokäyntejä oli 484 / 1000 täysi-ikäistä inarilaista. Mielenterveyssyistä johtuvien avohoitokäyntien määrä on kasvanut huomattavasti 2010-luvun alkupuolelta, mutta kääntynyt laskuun vuonna 2019. Käyntejä suhteessa täysi-ikäisten inarilaisten määrään oli enemmän kuin Kittilässä, jonkin verran vähemmän kuin Lapissa ja koko maassa keskimäärin ja huomattavasti vähemmän kuin Kuhmossa. Mielenterveyssyistä johtuvien avohoitokäyntien väheneminen on ristiriidassa sen kanssa, että mielenterveysperusteisesti sairaspäivärahaa saaneiden osuus on kasvanut.

Kuvaaja 34. Aikuisten mielenterveyden avohoitokäynnit / 1000 18 vuotta täyttäneestä.

Vuonna 2019 sosiaali- ja terveystoiminnan nettokäyttökustannukset olivat 4344 euroa asukasta kohti. Vuodesta 2017 kustannukset olivat kasvaneet 257 eurolla asukasta kohti. Kustannukset asukasta kohti olivat hieman suuremmat kuin Lapissa keskimäärin (4223 euroa/asukas), liki samalla tasolla kuin Kittilässä (4287 euroa/asukas) ja noin 650 euroa pienemmät asukasta kohti kuin Kuhmossa (4998 euroa/asukas). Nettokäyttökustannuksiin ei ole vuodesta 2015 eteenpäin laskettu varhaiskasvatuksen kustannuksia.

Kuvaaja 35. Sosiaali- ja terveystoiminnan nettokäyttökustannukset, euroa / asukas (pl. varhaiskasvatus 2015–).

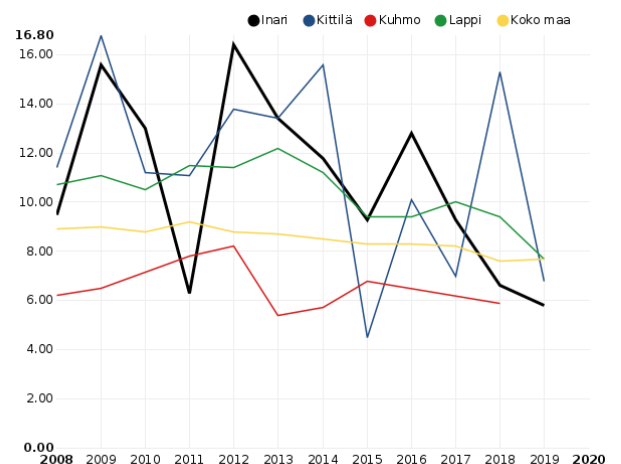
Perusterveydenhuollon nettokäyttökustannukset olivat vuonna 2019 1145 euroa /asukas. Kustannukset asukasta kohti ovat pysyneet liki samalla tasolla vuodesta 2013 eteenpäin. Kustannukset olivat huomattavasti korkeammat kuin koko maassa (624 euroa/asukas) ja Lapissa (796 euroa/asukas) keskimäärin ja hieman suuremmat kuin Kuhmossa (1042 euroa/asukas) ja Kittilässä (1105 euroa/asukas).

Erikoissairaanhoidon nettokäyttökustannukset vuonna 2019 olivat sen sijaan Inarissa (1442 euroa/asukas) pienemmät kuin Lapissa keskimäärin (1654,2 euroa/asukas) tai Kuhmossa (2076,7 euroa/asukas), hieman suuremmat kuin Kittilässä (1378,7 euroa/asukas) ja suuremmat kuin koko maassa keskimäärin (1308 euroa/asukas).

Sote-uudistus siirtää toteutuessaan kunnan sosiaali- ja terveystoiminnan tuottamisen hyvinvointialueiden vastuulle. Sote-uudistuksen tavoitteena on parantaa palveluiden piiriin pääsyä ja palveluiden yhdenvertaisuutta sekä vastata väestön ikääntymisestä johtuviin haasteisiin. Tämän hetken tiedon mukaan sote-uudistuksen on tarkoitus toteutua vuonna 2023.

Vuonna 2018 15–49-vuotiaille tehtiin 5,8 raskaudenkeskeytystä 1000 vastaavanikäistä kohti. Raskaudenkeskeytyksiä tehtiin vuonna 2019 alle puolet siitä, mitä vuonna 2016, ja määrä oli pienempi kuin millään vertailualueista. 15–24-vuotiaille tehtiin vuonna 2017 25,9 raskaudenkeskeytystä 1000 vastaavanikäistä kohti, mikä oli liki kaksi kertaa enemmän kuin Lapissa tai koko maassa keskimäärin. Alle 25-vuotiaille inarilaisille on tarjottu maksuton ehkäisy vuodesta 2019 alkaen. Vuosina 2018–2020 15–24-vuotiaille on tehty alle 5 raskaudenkeskeytystä vuosittain, eivätkä ne siksi näy tilastoissa. Maksuton ehkäisy on siis voinut vähentää nuorten naisten raskaudenkeskeytyksiä.

Kuvaaja 36. Raskaudenkeskeytykset / 1000 15–49-vuotiaasta naista.

Taulukko 4. Suun terveydenhuollon asiakas- ja käyntimäärät 2017–2020.

	2017	2018	2019	2020
Kokonaisasiakasmäärä	3064	3004	2929	2703
Käyntejä yhteensä	9703	8500	8147	6756
Yli 65-v. asiakkaita	605	644	687	-
Yli 65-v. käyntejä	1659	1668	1857	1358 (käyntipäivänä 66 v. täyttänyt)

Vuonna 2020 suun terveydenhuollon kokonaisasiakasmäärä oli 2703. Käyntejä oli yhteensä 6756, joten jokaisella asiakkaalla oli keskimäärin 2,5 käyntiä. Kokonaisasiakasmäärä on pysynyt vuosina 2017–2019 liki samalla tasolla, mutta laskenut jonkin verran vuonna 2020. Käyntimäärät ovat olleet valtuustokauden aikana laskusuunnassa. Vuonna 2020 kiireettömiä suunterveydenhuollon aikoja siirrettiin koronarajoitusten vuoksi, mikä on vähentänyt käyntimääriä. Riskinä on, että suun terveydenhuollossa on jäänyt hoitovelkaa, kun kiireettömiä hoitokäyntejä on jouduttu perumaan.

Ikäihmisten suun terveydenhuollon käyntimäärät ja erityisesti suhteelliset käyntimäärät ovat lisääntyneet valtuustokauden aikana. Myös ikäihmisten käyntimäärät laskivat vuonna 2020, mutta suhteellinen osuus kaikista käynneistä pysyi liki samana. Ikäihmisten käyntimäärien kasvua valtuustokauden aikana selittää se, että ikäihmiset ovat aiempaa hyväkuntoisempia ja heillä on aiempaa vähemmän tekohampaista. Ikäihmisten suun terveydenhuoltoon on kiinnitetty erityistä huomiota.

Liikunta, kulttuuri ja vapaa-aika

Liikunta

Kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä käsittelee myös liikunnan edistämiseen liittyviä asioita, mutta kunnassa ei toimi erillistä liikunnan edistämiseen keskittyvää poikkihallinnollista työryhmää. Kuntalaisten liikunta-aktiivisuudesta raportointiin on kiinnitetty huomiota, ja lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuudesta rapor-

toidaan vuosittain hyvinvointikertomuksen yhteydessä. Inarissa ei käytetä systemaattisesti päätösten vaikutusten ennakkoarviointia (EVA), joten myöskään liikunnan edistämisestä vastaava viranhaltija ei ole osallistuneet prosessiin.

Ajantasaista tietoa Suomen julkisista liikuntapaikoista tarjoavan LIPAS-tietokannan mukaan vapaa-aikatoimen käyttökustannukset liikuntaan olivat vuonna 2019 169 euroa asukasta kohti, mikä on saman verran kuin Kittilässä ja jonkin verran vähemmän kuin Kuhmossa. Inarin liikuntapaikkojen riittävyys on melko hyvällä tasolla. LIPAS-tietokannan mukaan Inarissa on 20,7 nimettyä liikuntapaikkaa 1000 asukasta kohti, mikä on hieman enemmän kuin Kittilässä ja Kuhmossa. Tähän lasketaan mukaan muun muassa julkiset sisäliikuntapaikat ja julkiset huolletut ulkoliikuntapaikat. Kunnassa on kuntosali ja uimahalli, joita yli 70-vuotiaat voivat käyttää maksutta. Maksut ovat muillekin käyttäjille kohtuullisia. Liikuntapaikkojen esteettömyyteen on kiinnitetty huomiota. Kunnassa on myös erinomaiset ulkoilumahdollisuudet.

Inarin kunta ja kansalaisopisto järjestävät monipuolista liikunta- ja vapaa-ajan toimintaa eri kylillä kunnan alueella. Vapaa-aikatoimi järjestää erilaisia liikuntatapahtumia ja matalan kynnyksen liikuntakerhoja eri kylillä. Ohjaustoiminnassa painottuvat erityisryhmät ja koululaiset. Korona-aikana sisäliikuntapaikkojen ja uimahallin käytössä on ollut rajoituksia, ja liikunnanohjauksia on toteutettu etäpalveluina.

Liikuntaneuvontaa on tarjottu vapaa-aikatoimen palveluna. Terveyskeskuksessa on aloitettu kuntoneuvolatoiminta keväällä 2021. Terveydenhuollon palveluissa ei ole tilastoitu, kuinka suuri osuus

asiakkaista on saanut liikuntaan liittyvää neuvontaa tai ohjausta. Liikuntaneuvonnan palveluketjuja tulee kehittää monialaisen yhteistyön kautta.

Kulttuuri

Kulttuuritoimi on järjestänyt eri ikäryhmille suunnattua monipuolista kulttuuritoimintaa kulttuurista hyvinvointia -toimintaperiaatteella. Kunnallinen elokuvateatteri Aslak on toiminut erittäin aktiivisesti. Aslakissa on pyritty järjestämään säännöllisesti eläkeläisten päivänäytöksiä. Inarin kunta järjestää vuosittain yhdessä paikallisten yhdistysten, yritysten ja kulttuuritoimijoiden kanssa Inariviikot, joka on heinäkuun lopussa järjestettävä kymmenpäiväinen tapahtumasarja. Vuosittain järjestetään myös itsenäisyyspäivän ja kansallisen veteraanipäivän juhlat. Kunnan kulttuuritarjonnassa on huomioitu myös merkkivuodet. Inari tekee kulttuuritoiminnan edistämiseksi myös aktiivista alueellista yhteistyötä. Vuoden 2020 alussa Inari liittyi Lapin lastenkulttuuriverkoston jäsenkunnaksi, ja verkoston toiminnan kautta lastenkulttuuria on pystytty tarjoamaan runsaasti. Tavoitteena on parantaa myös nuorisolle suunnattujen kulttuuripalveluiden valikointia ja perhetapahtumia.

Koronatilanne on tuonut rajoituksia kulttuuripalveluiden järjestämiseen. Korona-aikana kulttuuritoimi on järjestänyt eri kohderyhmille suunnattuja etäkulttuuritapahtumia. Kulttuuritoimen organisoimia näyttelyitä on järjestetty myös korona-aikana. Myös elokuvateatteri Aslakin toimintaa on jouduttu rajoittamaan. Inariviikkoja ei järjestetty vuonna 2020 koronatilanteen vuoksi.

Kulttuuripalveluita pyritään tarjoamaan vaihtelevasti kaikenikäisille läpi vuoden, mutta kulttuuritoiminnan saavutettavuus on silti haaste. Kehitettävää on kulttuuripalveluiden viemisessä sivukylille sekä siinä, että yksinasuvat ikäihmiset saisivat tukea etäkulttuuripalveluista nauttimiseen. Varhaiskasvatus- ja peruskouluikäiset sekä tehoste-

tun palveluasumisen piirissä olevat ikäihmiset tavoitetaan paremmin. Kokonaisuutena Inarin kulttuuritarjonnan saavutettavuuden arvioidaan olevan tasolla 3 asteikolla 0–4.

Kansalaisopisto järjesti kulttuurialan opetusta työkaudella 2018–2019 yhteensä 5056 tuntia, työkaudella 2019–2020 4604 tuntia ja työkaudella 2020–2021 4790 tuntia. Kansalaisopiston järjestämän kulttuurialan opetuksen määrä asukasta kohti on kasvanut 2010-luvun ajan, joskin koronapandemian aikana opetusta on jouduttu vähentämään.

Kansalaisopisto

Kansalaisopisto tarjoaa kohtuuhintaista ja monipuolista koulutusta sekä laaja-alaisia harrastusmahdollisuuksia. Opiskelu ja harrastaminen mahdollistavat itsensä kehittämisen, lisäävät hyvinvointia, parantavat elämänlaatua sekä tarjoavat onnistumisen ja omaehtoisen oppimisen elämyksiä, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta.

Kansalaisopisto tarjoaa laajasti erilaisia kursseja liittyen muun muassa kulttuuriin, liikuntaan ja kielten opiskeluun. Työkaudella 2019–2020 kansalaisopistossa opiskeli yhteensä 1343 opiskelijaa.

Kirjasto

Inarin kunta tarjoaa kirjastopalveluita pääkirjastossa Ivalossa, Saamelaiskirjastossa Inarin kirkonkylällä ja kirjastoautossa ympäri kuntaa. Kirjasto järjestää perustoimintansa lisäksi aktiivisesti erilaisia tapahtumia.

Vuonna 2019 Inarin kirjastoissa oli fyysisiä käyn-tejä huomattavasti enemmän kuin vertailualueilla. Myös kirjaston järjestämiin tapahtumiin osallistui huomattavasti enemmän ihmisiä kuin vertailualueilla. Kokonaislainausmäärä suhteessa asukaslukuun vastasi vertailualueiden kokonaislainausmääriä. Korona-rajoitukset vaikeuttivat merkittävästi kirjastopalveluiden tarjoamista vuonna 2020, mikä näkyy fyysisten käyntien ja tapahtumien osallistujien määrissä.

Taulukko 5. Kirjaston asiakaskäynnit, kokonaislainaukset ja tapahtumien osallistujamäärät suhteessa asukaslukuun vuosina 2017–2020.

	2017	2018	2019	2020
Fyysiset käynnit / asukasluku	16,9	17,2	15,6	9,9
Kokonaislainaus / asukasluku	16,6	15,7	15,6	14,18
Tapahtumien osallistujamäärä / asukasluku	398,8	389,7	485,6	82,38

Yhdistystoiminta

Yhdistykset tukevat toiminnallaan kuntalaisten hyvinvointia ja kunnan elinvoimaa. Yhdistykset ovatkin Inarin kunnalle tärkeitä yhteistyökumppaneita. Kunnan ja yhdistysten yhteistyötä on pyritty tiivistämään. Yhdistyksiä tuetaan muun muassa avustuksilla, tarjoamalla maksuttomia tiloja yhdistysten käyttöön sekä tarjoamalla materiaalitukea. Kunnan yhdistyksille myöntämien avustusten käytännöt on uudistettu vuosina 2020 ja 2021. Uudistetuissa avustuskäytännöissä painotetaan aiempaa enemmän yhteistyötä, yhdistysten aktiivista toimintaa sekä toiminnan vastaavuutta kunnan strategiaan ja hyvinvoinnin edistämisen painopisteisiin. Uudistettujen avustuskäytäntöjen mukaisesti kaikki kunnan yhdistysavustukset myönnetään vuosittain kaikkien toimialojen yhteisessä avustushaussa. Vuoden 2021 yhteisessä avustushaussa myönnettäviin avustuksiin oli varattu talousarviossa 72 700 euroa.

Kunta kutsuu säännöllisesti koolle kaikkien yhdistysten yhteiskokouksen. Tammikuussa 2020 aloitetut yhdistysillat järjestetään 2–3 kertaa vuodessa. Urheiluseurat kokoontuvat lisäksi säännöllisesti urheiluseurailtoihin. Kunnan nimettynä järjestöyhdyshenkilönä toimii hyvinvointikoordinaattori.

Lapin maakunnallinen järjestöneuvottelukunta julkaisi vuonna 2020 järjestöyhteistyön suosituksen Lapin kunnille. Suhteessa järjestöyhteistyön suositukseen Inarin järjestöyhteistyön rakenteet ovat hyvällä tasolla. Kunta ja järjestöt kokoontuvat säännöllisesti, ja kunnassa on nimetty järjestöyhdyshenkilö. Kunnan tiloja on tarjolla järjestö-

jen käyttöön, ja järjestöavustuksilla tuetaan järjestöjen kuntalaisten hyvinvointia edistävää työtä. Järjestöjen asiantuntemusta hyödynnetään kunnan hyvinvointityössä. Yhteistyötä olisi kuitenkin vielä varaa syventää, jotta kunnan ja järjestöjen välille syntyisi yhä enemmän aitoja kumppanuuksia.

Kokonaisuutena kunnan yhteistyön seurojen ja yhdistysten kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi arvioidaan olevan tasolla 3 asteikolla 0–4. Kunnan järjestöyhteistyön rakenteet ovat toimivat ja resurssit järjestöjen tukemiseen hyvät. Yhteistyötä pyritään kuitenkin yhä tiivistämään.

Ravitsemus

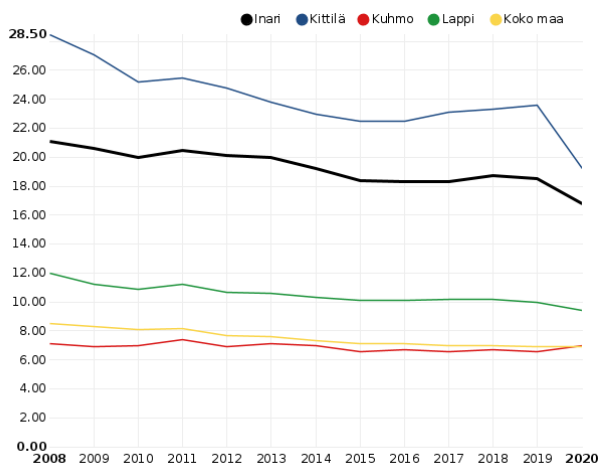
Inarin kunnan ravitsemuspalveluista vastaa Ruokapalvelu liikelaitos, joka tuottaa ateriat sivistys- ja sosiaali- ja terveystoimien asiakkaille sekä henkilöstöruokailuun. Ruokapalvelu liikelaitoksen toimintaa ohjaavat ravitsemusneuvottelukunnan ohjeistukset. Ruokapalvelu liikelaitos tapaa säännöllisesti asiakasryhmiensä edustajia, mikä luo edellytykset toimivalle yhteistyölle. Ruokatuotannon ohjauksessa on hyödynnetty Valtion ravitsemusneuvottelukunnan laatimia ravitsemussuosituksia. Vuoden 2021 alussa päivitetty ruokatuotannon ohjausjärjestelmä mahdollistaa ravitsemussuosituksen toteutumisen tarkemman seurannan tulevaisuudessa. TEAviisarin mukaan lapsille, nuorille ja ikäihmisille on asetettu ikäryhmittäisiä tavoitteita terveyttä edistävien ravitsemustottumusten edistämiseksi. Ruokien hankintarenkaassa Lapin keskussairaalan ravitsemusterapeutti arvioi ravitsemussuosituksen toteutumiseen liittyviä asioita.

Ravitsemusneuvontaa on ollut saatavilla osana terveydenhoitajien antamaa elämäntapaohjausta. Lisäksi kunnassa aloitettiin keväällä 2021 ravitsemusterapeutin etävastaanotot. Ruokapalvelu liikelaitos on käynyt keskusteluja saman ravitsemusterapeuttipalvelun hyödyntämisestä ravitsemussuositusten mukaisten ateriapalveluiden suunnittelussa. Yhteistyön kautta on mahdollista kehittää myös lapsille ja nuorille suunnattua ruokakasvatusta yhteistyössä Inarin koulujen kanssa.

Päihteet

Vuonna 2020 Inarissa myytiin puhdasta alkoholia 16,8 litraa asukasta kohti. Koko maassa alkoholia myytiin 6,9 litraa asukasta kohti, mikä oli yli puolet vähemmän kuin Inarissa. Lapissa alkoholia myytiin keskimäärin 9,4 litraa asukasta kohti. Verrokialueista vain Kittilässä alkoholia myytiin enemmän kuin Inarissa. Alkoholin myynti on pysynyt liki samalla tasolla vuodesta 2015 eteenpäin lukuun ottamatta vuotta 2020, jolloin alkoholin myynti asukasta kohti tippui 1,7 litraa. Muutos johtui oletettavasti koronatilanteen vaikutuksesta matkailijoiden määrään. Suurta alkoholijuomien myyntiä ei voida selittää pelkästään turismilla.

Kuvaaja 37. Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina, litraa.

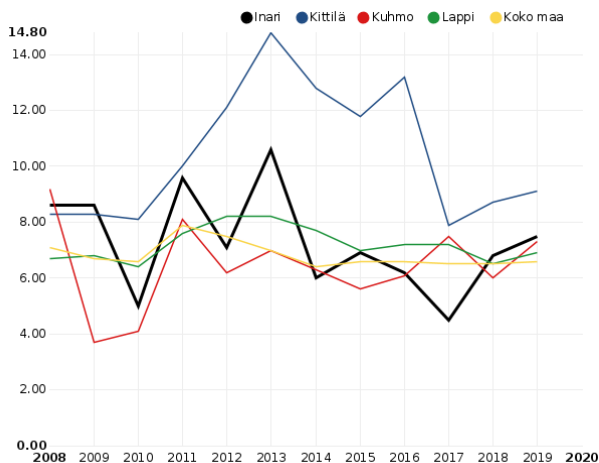
Ehkäisevä päihdetyö on lakisääteistä toimintaa, jolle kuntien tulee taata riittävät resurssit ja toimivat rakenteet. Ehkäisevän päihdetyön lakisääteiseksi toimielimeksi on määritelty sosiaali- ja terveystalautakunta. Nuorten ehkäisevään päihdetyöhön liittyviä asioita on käsitelty monialaisessa Selvä peli -työryhmässä. Kaikkien ikäryhmien ehkäisevää päihdetyötä toimeenpanevaa työryhmää ei ole ollut, ja myös nuorten ehkäisevän päihdetyön systemaattisuudessa on ollut kehitettävää. Inarin koulut ovat tehneet yhteistyötä Selvä peli -työryhmän kanssa, mutta muuten kouluissa ei ole yhteistä käytäntöä ehkäisevälle päihdetyölle. Ehkäisevän päihdetyön yhdyshenkilönä toimii päihdetyöntekijä. Vuosien 2020 ja 2021 aikana henkilöstövaihdoksien yhteydessä päihdetyöntekijän työnkuvaa on mietitty uudelleen. Valtuustokauden laajassa hyvinvointikertomuksessa on määritelty joitakin ehkäisevän päihdetyön tavoitteita ja toimenpiteitä, mutta erillistä ehkäisevän päihdetyön suunnitelmaa ei ole laadittu. Päihdetyössä tehdään yhteistyötä myös kolmannen sektorin kanssa. Kokonaisuutena Inarin ehkäisevän päihdetyön rakenteen arvioidaan olevan tasolla 2 asteikolla 0–4.

Tapaturmat ja turvallisuus

Rikokset ja järjestyshäiriöt

Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli 7,5 henkeen ja terveyteen kohdistunutta rikosta 1000 asukasta kohti, mikä on hieman enemmän kuin Lapissa tai koko maassa keskimäärin.

Kuvaaja 38. Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1000 asukasta.

Vuonna 2019 poliisin tietoon tulleet huumausainerikoksia oli 2,0/1000 asukasta, mikä on enemmän kuin millään vertailualueista. Huumausainerikosten määrässä on ollut jonkin verran vuosittaista vaihtelua, mutta se ei ole muuttunut huomattavasti 2010-luvun aikana. Huumausainerikoksista valtaosa on ollut rattijuopumustapauksia huumausaineen vaikutuksen alaisena. Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli 7,2 rattijuopumustapausta 1000 asukasta kohti, mikä oli liki saman verran kuin Kittilässä, mutta yli kaksinkertaisesti koko maan keskiarvoon (3,3 / 1000 asukasta) verrattuna. Rattijuopumusten määrä selittyy osaltaan turismilla sekä sillä, että julkisen liikenteen yhteyksiä ei juurikaan ole. Poliisin tilastoissa huumausainerikoksia on ollut vuonna 2019 yli kaksi kertaa enemmän kuin muina vuosina valtuustokauden aikana. Poliisin mukaan tapausten suuri määrä voi johtua useasta tekijästä, kuten lisääntyneestä valvonnasta, paikkakunnalle muuttaneista aktiivisista rikosentekijöistä tai vuonna 2020 onnistuneesta hoitoon ohjauksesta ja ennaltaehkäisevästä työstä. Yksittäistä selittävää tekijää vuoden 2019 korkeammille lukemille ei ole tiedossa. Päihdekiinniottoja oli vuonna 2017 79

kappaletta, vuonna 2018 80 kappaletta, vuonna 2019 70 kappaletta ja vuonna 2020 51 kappaletta. Päihdekiinniottojen määrä on siis pysynyt valtuustokauden aikana liki samalla tasolla lukuun ottamatta vuotta 2020, jolloin päihdekiinniottoja tehtiin muita vuosia vähemmän.

Parisuhdeväkivallan ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi Inarissa on käytössä MARAK – moniammatillinen riskinarviointi –menetelmä, mutta toistaiseksi sillä ei ole ollut lainkaan asiakkaita. Sosiaalitoimen havaintojen perusteella parisuhdeväkivalta tapauksia on ilmennyt, mutta asianosaisten eivät ole halunneet MARAK-menetelmän hyödyntämistä. Muita ehkäisevän väkivaltatyön menetelmiä ovat olleet muun muassa väkivallan puheeksiotto asiakkaan kanssa ja ohjaaminen rikosuhripäivystykseen.

Liikenneonnettomuudet

Poliisin tilastojen mukaan Inarissa sattuneiden liikenneonnettomuuksien määrä 10 000 asukasta kohti on vaihdellut valtuustokauden aikana 26,2 ja 54,2 välillä. Liikenneonnettomuuksien määrässä on ollut jonkin verran vuosittaista vaihtelua, eikä tilaston perusteella liikenneonnettomuuksien määrän suunnasta voida vielä vetää johtopäätöksiä. Koko maan vastaava keskiarvo on vaihdellut 19,0 ja 30,6 välillä, joten Inarissa on ollut jonkin verran koko maata enemmän liikenneonnettomuuksia suhteessa väkilukuun. Henkilövähinkoliikenneonnettomuuksien määrä on vaihdellut 4,4 ja 14,5 välillä. Koko maan keskiarvot ovat vaihdelleet valtuustokauden aikana 6,8 ja 8,0 välillä, joten Inarissa on tapahtunut myös henkilövähinkoihin johtaneita liikenneonnettomuuksia jonkin verran koko maan keskiarvoa enemmän. Liikenneonnettomuuksien suurempaa määrää selittää osaltaan pitkät etäisyydet, joiden vuoksi ajokilometrejä kertyy paljon, sekä Inarin kunnan matkailurakenne. Huomionarvoista kuitenkin on, että vuonna 2020 matkailun vähentyessä liikenneonnettomuuksien ja tai henkilövähinkoihin johtaneiden liikenneonnettomuuksien määrät suhteessa väkilukuun eivät kuitenkaan ole merkittävästi pienentyneet. Onnettomuustietoinstituutin liikennevahingoissa korostuu moottorikelkoilla tapahtuneet liikennevahingot.

Taulukko 6. Vuosina 2017–2020 sattuneet liikenneonnettomuudet ja henkilövahinkoihin johtaneet liikenneonnettomuudet 10 000 asukasta kohti.

	2017	2018	2019	2020
Liikenneonnettomuudet	54,2	26,2	46,2	31,9
Henkilövahinkoihin johtaneet liikenneonnettomuudet	10,3	4,4	14,4	14,5

Tiestön kunto ja kunnossapito ja erityisesti talvikunnossapidossa ajoittain esiintyvät puutteet lisäävät liikenteen turvallisuusriskejä. Inarin kunnan alueella on ollut merkittäviä tienkunnostushankkeita, kuten Nellimin uusi tie, vuonna 2021 käynnistynyt Supru-Sevettijärven tien kunnostus sekä Inarin kirkonkylän tieliikennejärjestelyjen parantaminen. Liikenneturvallisuuteen liittyvät asiat ovat nousseet esiin myös toimialojen, vaikuttamistoimielinten ja yhdistysten havainnoissa.

Kaatumiset ja tapaturmat

Vuonna 2017 kaatumisiin ja putoamisiin liittyviä hoitojaksoja oli 142/10 000 asukasta, mikä on jonkin verran vähemmän kuin Lapissa keskimäärin, mutta huomattavasti enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmiin liittyviä hoitojaksoja oli 157,7/10 000 asukasta, mikä on hieman enemmän kuin koko maassa, mutta huomattavasti vähemmän kuin Lapissa keskimäärin tai vertailukunnissa. Indikaattoreiden tietoja ei ole päivitetty vuoden 2017 jälkeen.

Inarissa ympäristön esteettömyyteen on kiinnitetty huomiota, ja taajamien esteettömyyttä on parannettu kunnostustöiden yhteydessä. Myös esteettömiin ja saavutettaviin luontokohteisiin on kiinnitetty huomiota, ja muun muassa Juutuanpolun ulkoilureitti Inarin kirkonkylällä ja Aurora-polku Saariselällä ovat esteettömiä ulkoilureittejä. Helposti saavutettavat ulkoilureitit kannustavat kuntalaisia liikkumaan ja mahdollistavat liikumisen myös heille, joilla on liikumisen rajoitteita. Esteettömillä ulkoilureiteillä voidaan myös ehkäistä kaatumisia ja tapaturmia. Turvallisuuden ja turvallisuudentunteen näkökulmasta myös valaistuksen kunnossapidon merkitys korostuu,

mutta valaistuksen kunnossapidossa on ollut valtuustokauden aikana haasteita. Taajamien ympäristöissä on esiintynyt jonkin verran ilkivaltaa, mikä vaikuttaa myös ympäristön kehittämiseen.

Nostoja inarilaisten turvallisuuskyselystä

Inarissa toteutettiin talvella 2019–2020 kuntalaisten turvallisuuskysely oikeusministeriön rikosentorjuntayksikön kyselypohjalla. Kuntalaisnäkökulma täydentää viranomaisten tietoja sekä antaa tarkempaa tietoa turvallisuushuolista ja ideoita turvallisuuden parantamiseen. Tulokset kuvaavat Inarin turvallisuustilannetta juuri ennen koronapandemian alkamista. Kyselyyn vastasi yhteensä 317 inarilaista. Vastaajista 11 % oli alle 30-vuotiaita, 66 % 30–60-vuotiaita ja 23 % yli 60-vuotiaita. Vastaajista 70 % on asunut Inarin kunnassa kauemmin kuin 15 vuotta ja 84 % kauemmin kuin viisi vuotta. Seuraavaksi esitellään keskeisimpiä nostoja turvallisuuskyselystä.

Koettu turvallisuustilanne: 92 % vastaajista koki Inarin kunnan turvallisena asuinpaikkana. Vastaajista 20 % koki turvallisuuden parantuneen viimeisten viiden vuoden aikana, mutta suurempi osa (47 %) koki sen heikentyneen. Turvallisuuden kokemuksen heikentymiselle esitettiin seuraavia syitä: matkailun lisääntyminen Inarin kunnassa (35 mainintaa), kokemuksen tieliikenteestä (21 mainintaa), ulkomaiset ja vieraat kulkijat (17 mainintaa), avunsaanti pitkien etäisyyksien vuoksi ja viranomaisresurssit (16) mainintaa sekä ikääntyminen ja kotona pärjääminen (8 mainintaa). 97 % vastaajista koki oman kotinsa turvallisesti paikaksi asua. Kodin turvallisuutta heikentäviksi seikoiksi mainittiin tieliikenteen turvallisuus, ajonepeudet ja valojen puuttuminen. Yksittäisiä mainintoja saivat myös muun muassa lumitöistä selviäminen ja avunsaanti sivukylille. Asuinalueensa yhteisöllisyydelle inarilaiset antoivat hyvän arvon. Asuinalueen yhteisöllisyyttä kuvattiin mm.

kysymyksillä siitä, miten asuinalueen ihmiset tulevat keskenään toimeen ja voiko heihin luottaa. Vastaajat myös kokivat, että asukkaat puuttuvat alueella ilmeneviin turvallisuushäiriöihin.

Rikokset ja järjestyshäiriöt: Selkeä enemmistö (98 %) vastaajista ei kokenut rikoksia tai järjestyshäiriötä merkittäväksi ongelmaksi asuinalueellaan. Vain 2 % vastaajista koki näiden olevan melko suuri ongelma. 47 % vastaajista koki, että väkivalta omalla asuinalueella on pysynyt samalla tasolla viimeisten vuosien ajan. 9 % vastaajista koki väkivallan lisääntyneen ja 9 % väkivallan vähentyneen. 35 % vastaajista ei osannut sanoa. Vaikka suurin osa (85 %) vastaajista ei kokenut väkivallan uhkaa liikkueensa iltaisin kodin ulkopuolella, 12 % oli pelännyt 1–2 kertaa ja 3 % 3–6 kertaa joutuvansa väkivallan kohteeksi viimeisen vuoden aikana. 91 % vastaajista koki, ettei Inarissa ole sellaisia paikkoja, joita väkivallan pelon vuoksi joutuisi välttämään. 9 % kuitenkin koki näin. Turvattomuutta aiheuttaviksi asioiksi mainittiin erityisesti baarien piha-alueet yöaikaan (8 mainintaa) ja liikenneturvallisuuteen liittyvät asiat (8 mainintaa). Yksittäisiä mainintoja saivat myös mm. pankkiautomaatti, tietyt pimeät kulkureitit taajamissa ja irtokoirat.

16 % kaikista vastaajista kertoi, että heille itselleen oli sattunut viimeisten 12 kk aikana jokin turvallisuutta uhkaava tapahtuma. Eniten mainintoja saivat sanallinen häirintä (huutelu, kiroilu; 16 % kaikista vastaajista), väkivallalla uhkailu (5 % kaikista vastaajista) ja syrjintä työsuhteessa tai työhönottotilanteessa ilman hyväksyttävää syytä kansalaisuuden, etnisen alkuperän, ihonvärin, sukupuolen, perhesuhteiden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun vastaavan vuoksi (7 % kaikista vastaajista). 13 % kaikista vastaajista kertoi joutuneensa jonkin omaisuuteen kohdistuneen vahingonteon tai varkauden kohteeksi viimeisen 12 kk aikana. Jos vastaaja ei ollut valinnut mitään annetuista vaihtoehdoista, oletetaan, että vastaajalle ei ollut sattunut kuvattuja turvallisuutta uhkaavia tapahtumia. Kyselyyn vastanneista

Ihmisten syrjäytyminen aiheutti jonkin verran huolta vastaajissa (2,7 asteikolla 1–5). Vastaajien mukana todennäköisin tapa joutua rikoksen tai

onnettomuuden kohteeksi olisi tieliikenneonnettomuus. Vastaajat eivät kuitenkaan olleet kovin huolestuneita eri tavoista joutua rikoksen tai onnettomuuden kohteeksi (eri tapojen keskiarvo 1,5 asteikolla 1–5).

Varautuminen kotona: Viranomaisten ja järjestöjen laatiman varautumissuosituksen mukaan kotona tulisi löytyä 72 tunniksi ruokaa ja lääkkeitä. Olisi myös tärkeää tuntee varautumisen perusteet ja tietää esimerkiksi, mistä häiriötilanteessa saa oikeaa tietoa tai miten kylmenevässä asunnossa pärjää. Suurin osa (91%) turvallisuuskyselyn vastaajista oli varautunut yhteiskunnan häiriötilanteisiin vähintään parin päivän ruoka-, juoma-, lääke- ja hygieniatarvikkein. Varalämmitysjärjestelmä esimerkiksi pitkäkestoisen sähkökatkon varalle oli 70 % vastaajista. Nuorilla vastaajilla varautuminen oli hieman heikommalla tasolla kuin vanhemmilla vastaajilla.

Kehittämisehdotuksia kunnalle: Toimivimpina ratkaisuna annetuista vaihtoehdoista rikollisuuden ja häiriökäyttäytymisen vähentämiseksi nähtiin poliisin suorittaman yleisen järjestyksen valvonnan lisääminen (124 vastaajaa) valaistuksen lisäämisen/rikkinäisten lamppujen nopea vaihtaminen (101 vastaajaa), siisteyden ja kunnossapidon parantaminen (84 vastaajaa) sekä alaikäisten alakohlin käytön tehokkaampi valvonta. (68 vastaajaa)

Kuntalaiset antoivat kyselyssä myös sanallisia kehittämisideoita ja palautetta kunnan turvallisuusasioihin liittyen. Nämä palautteet huomioidaan tulevan hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelman laadinnassa. Sanallisissa palautteissa voimakkaimmin nousivat esille liikenneturvallisuus, sekä paikallisten että ehkä korostetusti matkailijoiden liikennekäyttäytyminen, valaistukseen ja sen kunnossapitoon liittyvät puutteet, erityisesti raskaan liikenteen ajonopeudet ja taajamien risteysturvallisuus. Poliisin ja muiden viranomaisten resursien riittävyys nähtiin tärkeänä avun saamiseksi, kun etäisyydet ovat pitkiä. Myös poliisin näkyvyys kylillä ja liikennevalvonta yleensä esitettiin toivotavana. Kylien turvallisuus ja esimerkiksi ensiapukurssien ja sydäniskureiden saaminen esimerkiksi kyläyhdistysten kautta kyliin on kehittämisidea,

joka on ollut esillä kylien neuvoston kokouksissa-kin. Kehittämisen kohteina nähtiin jätehuolto ja yleinen siisteys, luonnon kunnioittaminen ja roskaisuuden välttäminen esimerkiksi lisäämällä roskakoreja. Yksittäisiä mainintoja oli huumeiden käyttöön puuttumiseksi ja nuorison hyvinvointiin ja ongelmien ennaltaehkäisyyn.

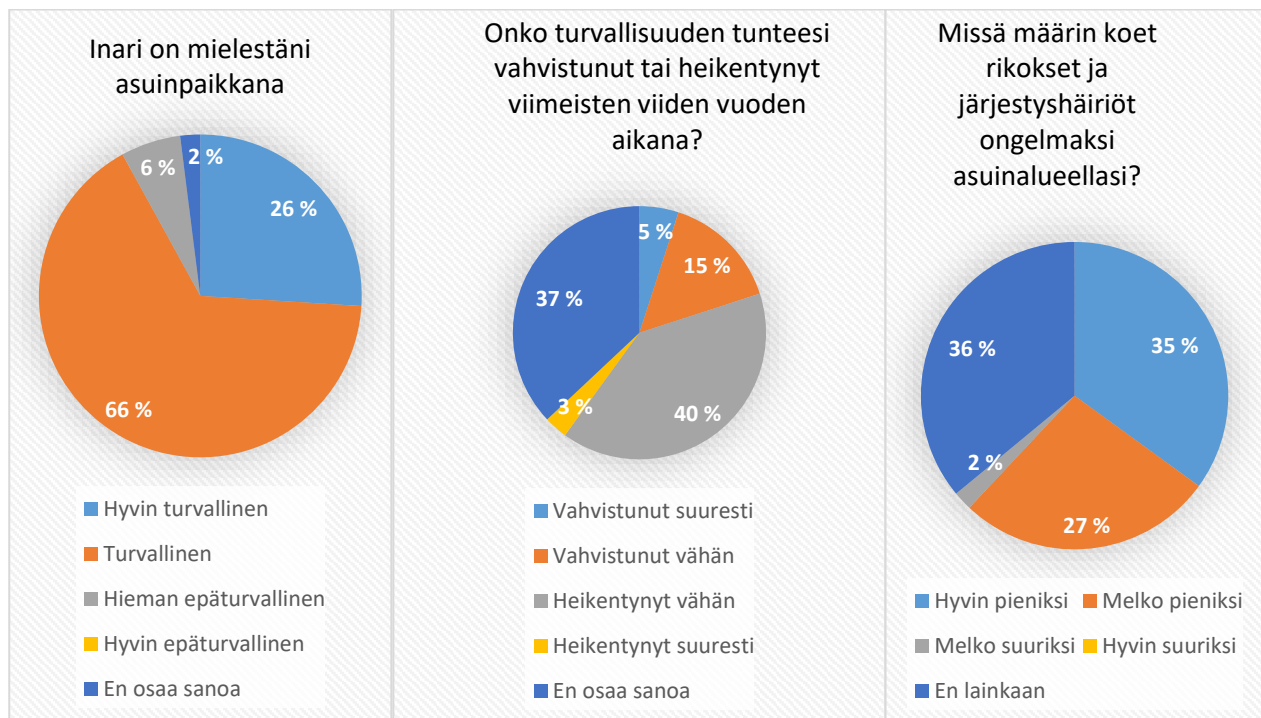
Muita havaintoja inarilaisten turvallisuudesta

Toimialahavaintojen ja turvallisuustapaamisten perusteella muun muassa haja-asutus, pitkät etäisyydet, luonnonolot (pitkä, luminen talvi), laajat vesistöt (Inarijärvi) ja väestön ikääntyminen luovat haasteita alueelliseen turvallisuussuunniteluun. Kunnan alueella matkapuhelinverkon ja viranomaisverkko VIRVE:n kuuluvuuskatteet ovat selkeä riski. Katvealueet luovat turvattomuutta ja aiheuttavat viranomaisille pitkät vasteajat. Pitkien etäisyyksien vuoksi kyläyhteisöjen rooli turvallisuustyössä korostuu. Naapuriapu ja yhteisöllisyys luovat turvallisuutta. Kunta ja eri viranomaiset tukevat mahdollisuuksien mukaan kyläyhteisöjen omaa turvallisuustyötä.

Vuoteen 2020 saakka (ennen koronatilannetta) kasvaneiden matkailijamäärien myötä matkailijoille tapahtuneet tapaturmat, onnettomuudet ja vaaratilanteet lisääntyivät. Matkailijoiden lisäksi turvallisuusriskejä on aiheutunut myös paikallisille. Matkailijoiden asiointiterveyspalveluissa olivat kasvusuunnassa. Matkailijoista yhä useampi on ollut omatoimimatkailija, joka etsii tietoa matkakohteesta ja sen palveluista itsenäisesti ilman matkanvälittäjän apua. Matkailijat tulevat Lappiin eri puolilta maailmaa, ja vieras ja ennakoimaton arktinen ympäristö voi aiheuttaa riskejä turvallisuuden näkökulmasta.

Inarin kunta on hakenut pysyvää lupaa perusterveydenhuollon ympärivuorokautisen päivystyksen järjestämiseksi Ivalon terveyskeskuksessa, perusteena palvelujen saavutettavuus, pitkät etäisyydet ja ensihoidon turvaaminen. Sosiaali- ja terveysministeriö on myöntänyt luvan määräaikaikaisena vuoden 2024 loppuun, sillä suunnitteilla olevassa sote-uudistuksessa palvelualueita tarkastellaan kuntia suurempina kokonaisuuksina.

Kuvaaja 39. Nostoja inarilaisten turvallisuuskyselystä.

Osallisuus

Osallisuus on kuulumista ja kuulluksi tulemistä. Osallisuutta syntyy esimerkiksi työn, harrastamisen, kansalaisjärjestötoiminnan tai muun vaikuttamisen kautta. Mahdollisuus vaikuttaa omaa elämää koskeviin asioihin on olennainen osa yhteiskunnallista osallistumista ja kiinnittymistä yhteisöön. Osallisuuden edistäminen on yksi keskeinen keino ehkäistä syrjäytymistä.

Äänestysaktiivisuus kuvaa kuntalaisten osallistumista kunnalliseen poliittiseen päätöksentekoon. Vuoden 2017 kuntavaaleissa Inarin äänestysprosentti oli 56,8 %. Äänestysaktiivisuus oli hieman pienempi kuin Lapissa keskimäärin (58 %) tai Kittilässä (61,4 %), mutta hieman suurempi kuin Kuhmossa (56,1 %). Vuoden 2012 kuntavaaleissa Inarin äänestysprosentti oli 62,2 %.

Kuntalaisten osallistumiskeinoja ja mahdollisuuksia vaikuttaa kunnan toiminnan suunnitteluun on koottu Inarin kunnan verkkosivuille. Kuntalaisten osallistumista on pyritty edistämään muun muassa järjestämällä kuntalaistilaisuuksia ja kehittämällä palautteenantokanavia. Vuonna 2019 aloitetussa osallistuvassa budjetoinnissa kuntalaiset saavat päättää, miten 10 000 euron määräraha käytetään. Inarin kunnan palveluiden kehittämisessä ei ole hyödynnetty asiakasraateja tai -foorumia tai lapsiparlamenttia. Inarilaisten osallistumismahdollisuuksia on parannettu ja uusia osallistumistapoja on otettu käyttöön valtuustokauden 2017–2020 aikana. Osallisuustyössä on kuitenkin kehitettävää siinä, että kuntalaisen osallistaminen olisi osa kaikkea kunnan toimintaa.

Vuonna 2020 Ivalossa avattiin Osallisuuskeskus Ainola, joka on kaikille avoin kohtaamis- ja tapahtumapaikka. Ainolassa järjestetään uudenlaista ja kaikkia asiakasryhmiä osallistavaa toimintaa. Ainolan tilat ovat myös yhdistysten käytettävissä.

Suomen Kuntaliitto on selvittänyt kuntalaistutkimuksilla kuntien asukkaiden arvioita kotikunnistaan ja niiden kuntapalveluista. Inari on ollut yksi noin neljästäkymmenestä tutkimuskunnasta vuosina 2015, 2017 ja 2020. Vuonna 2020 Kuntaliiton toteuttamassa Erilaistuva KuntaSuomi -kuntalaiskyselyssä 78 % inarilaisista vastaajista ilmoitti ole-

vansa tyytyväisiä nykyiseen elämäntilanteeseensa. Inarilaiset suhtautuivat asioiden hoitamiseen oman kunnan kanssa huomattavasti positii-visemmin kuin kaikissa tutkimuskunnissa keskimäärin. Inarilaisista noin neljä viidestä vastaajasta (78 %) piti omaa kykyään hoitaa asioita kunnan kanssa hyvänä. Kaikista vastaajista näin ajatteli 66 %.

Inarilaiset samaistuivat eri alueista eniten kotimaahan (85 %), Lapin maakuntaan (75 %) ja kotikuntaan (71 %). Samaistuminen kotimaahan ja kotikuntaan olivat laskeneet hieman vuodesta 2017, kun taas samaistuminen Lapin maakuntaan oli noussut. Vuonna 2017 Suomeen samaistui 89 %, Lapin maakuntaan 62 % ja kotikuntaan 77 %. Inarilaisista huomattavasti suurempi osa kuin kaikista vastaajista uskoi, että oma kotikunta sijoittuisi hyvin kilpailussa siitä, missä on hyvä asua ja elää. Inarilaisista näin vastasi peräti 81 %, kun kaikista vastaajista näin ajatteli 59 %. Vuonna 2017 inarilaisista näin vastasi 75 %. Vuoden 2020 tutkimuksessa inarilaiset pitivät tärkeimpinä asioina kotikunnassaan luonnonläheisyyttä, hyvää asuinympäristöä sekä perhettä ja muita läheisiä.

Inarilaisten arvio suorien osallistumistapojen vaikuttavuudesta on parantunut, mutta samaan aikaan suorien osallistumistapojen käyttö on vähentynyt. Inarilaiset pitivät parhaimpina osallistumis- ja vaikuttamistapoina osallistumista lähialueen kehittämiseen (70 %), osallistumista talkootyöhön (65 %), yhteyden ottamista viranhaltijaan (55 %), osallistumista yhdistys- ja järjestötoimintaan (53 %) ja yhteyden ottamista kunnan luottamushenkilöön (53 %). Huomattavasti pienempi osa oli kuitenkin toteuttanut näitä osallistumistapoja. Luottamus kunnan päätöksentekoon on noussut. Asteikolla 1–5 Inarin arvo on ollut vuonna 2015 3,91, vuonna 2017 3,93 ja vuonna 2020 4,19. Asteikolla suurempi arvo kuvaa positii-visempaa arviota.

Saamenkieliset palvelut

Saamebarometri 2020 -julkaisun mukaan palveluiden tarjoaminen kaikilla kolmella saamenkielillä on ollut haasteellista. Kunnan verkkosivut ovat kaikilla saamen kielillä, mutta tiedottaminen eri saamen kielillä vaihtelee. Palveluiden tarjoaminen kattavasti kaikilla kolmella kielellä on haastavaa. Kunnan henkilöstössä on eri saamen kielen taitoisia henkilöitä sekä hallinnossa että eri toimialoilla. Saamenkielisiä palveluita on erityisesti sosiaali- ja terveysalalla ja sivistyspalveluissa, mutta sosiaali- ja terveyspalveluissa haasteena on asiakkaan ja saamentaitoisen henkilöstön kohtaaminen. Vapaa-ajan ja nuorisotoimen palveluissa saamenkielisten palveluiden tarjoaminen on henkilöstön saatavuuden vuoksi haasteellista.

Vuonna 2020 julkaistun Saamelaisalueen liikunta ja liikunnan harrastaminen -selvityksen mukaan myös urheiluseurat käyttävät liikunnan ohjaamisessa pääasiassa suomea. Ohjaustoiminnassa käytetty kieli valitaan tilanteen ja osallistujien kielellisen jakautumisen perusteella. Kirjasto tarjoaa aineistoja kaikilla kolmella saamenkielillä, mutta muiden saamenkielisten kirjastopalveluiden toteuttamisessa on vaikeuksia.

Inarin kunnassa on panostettu saamenkielisten palveluiden lisäämiseen. Lapsiperheiden palvelutarpeet ovat kasvaneet, ja niihin on pyritty myös vastaamaan. Perusopetuksessa opiskelevat voivat opiskella saamenkielisessä opetuksessa. Saamen kieliä voi opiskella myös niin sanottuna vieraana kielenä. Kunnan henkilökunnan saamen kielten opiskelua tuetaan. Varhaiskasvatuksessa järjestään äidinkielistä pohjoissaamenkielistä varhaiskasvatusta sekä kielipesätoimintaa inarinsaamen ja koltansaamen kielillä. Inarin kunta on panostanut erityisesti ikäihmisten saamenkielisiin palveluihin. Inarin kunnassa aiemmin tunnistetut palvelutarpeet ovat säilyneet, ja niiden rinnalle nousee myös uusia palvelutarpeita. Saamenkielisiä palveluita halutaan käyttää yhä enemmän, ja kunnalla on velvollisuus niitä järjestää.

Inarin kunnan saamen kielistrategia hyväksyttiin valtuustossa 11.6.2020. Saamelaisalueen kuntien yhteisellä kielistrategiatyöllä pyritään vahvistamaan saamen kielen asemaa kuntien palveluissa ja toteuttamaan paremmin saamen kielilakia.

Osana kielistrategiatyötä toteutetaan erilaisia toimenpiteitä, joilla parannetaan saamenkielisten palveluiden saavutettavuutta ja pyritään parantamaan saamenkielisten työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamista. Kielistrategian toimeenpanemiseen on rekrytoitu hanketyöntekijä, jonka tehtävänä on edistää saamen kielistrategian toteuttamista käytännössä edistämällä mm. saamenkielistä tiedottamista, saamenkielisten palveluiden saatavuutta ja saamenkielisen henkilöstön toimintaedellytyksiä. Saamenkielisiä ja -kulttuurien mukaisia palveluita kehitetään myös Tulevaisuuden sote-keskus - ja Sote-rakenneuudistus Lapissa -hankkeissa.

Vaikuttamistoimielinten näkemyksiä kunta-laisten hyvinvoinnista

Vammaisneuvoston näkemysten mukaan vammaisten palvelut on järjestetty Inarissa pääosin hyvin. Parannettavaa koetaan olevan liikenneturvallisuudessa, vammaisten liikuntamahdollisuuksissa ja sivukyläjen palveluissa.

Vanhusneuvoston näkemyksissä korostuivat korona-ajan vaikutukset ikäihmisten hyvinvointiin. Heidän näkemyksensä mukaan korona-aikana ikääntyneiden yksinäisyys on lisääntynyt. Rajoitukset ovat vaikuttaneet ikäihmisten fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin, ja koronarajoituksilla on ollut lamaannuttava vaikutus. Omaishoitajien palveluiden on koettu heikentyneen korona-aikana. Yksinäisyyden vähentämiseksi Inarissa olisi tarve ikäihmisten ystävöitymisen ja muun virkistystoiminnan järjestämiselle. Palveluiden tulisi olla mahdollisimman helpposti ikäihmisten saatavilla. Ikäihmisten sähköisten palveluiden käyttöön on oltava saatavilla tukea.

Nuorisovaltuusto nosti lausunnossaan esiin seuraavat asiat:

- Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien tulee lisätä niin, että nuoret huomioidaan. Osallistuva budjetointi on koettu hyvänä vaikuttamiskanavana myös nuorten näkökulmasta.
- Harrastusmahdollisuuksille olisi kysyntää myös sivukylillä. Nykyisellään liikenneyhteydet sivukyliltä taajamiin eivät vastaa tarpeita. Nuoret kaipaivat myös muita harrastusmahdollisuuksia kuin liikuntaa. Vapaa-ajan toiminnasta toivottiin myös parempaa tiedottamista.
- Päihteiden käytön vähentämisen osalta nuorisovaltuusto esitti, että järjestettäisiin enemmän ilta-aikaan ja viikonloppuihin ajoittuvaa vapaa-ajan toimintaa, joka kannustaa päihteettömään ajanviettoon. Päihdevalistuksen pitäisi olla nuoria osallistavaa ja sisältää avointa keskustelua.
- Monipuolisen seksuaalikasvatuksen merkitystä korostettiin. Seksuaalikasvatuksen tulisi olla nuoria osallistavaa ja sen tulisi sisältää erilaisia tehtäviä, joissa muun muassa tutustuttaisiin erilaisiin luotettaviin tietolähteisiin. Seksuaalikasvatuksessa tulisi hyödyntää ammattilaisia ja mahdollisuuksien mukaan koulujen henkilökunnan ulkopuolisia puhujia.
- Nuorilla on kouluterveyskyselyn perusteella paljon mielenterveyden oireilua, ja mielenterveyspalveluiden saatavuus on koettu heikoksi. Mielenterveyspalveluiden henkilöstön vaihtuvuus ja kokemus palveluiden vaikeasta saatavuudesta nostavat kynnystä hakea apua.

Yhdistysten näkemyksiä kuntalaisten hyvinvoinnista

Alkuvuodesta 2021 toteutettiin järjestöille suunnattu kysely, jolla kartoitettiin järjestöjen toimintaedellytyksiä ja havaintoja kuntalaisten hyvinvoinnista. Kyselyyn vastasi 27 Inarissa toimivaa järjestöä.

Yhdistykset nostivat esiin inarilaisten hyvinvointiin liittyvinä voimavaroina luonnon, monipuoliset liikunta- ja harrastusmahdollisuudet, yhteisöllisyyden, kylien aktiivisen toiminnan sekä kunnan hyvät palvelut ja resurssit tukea hyvinvointia.

Inarilaisten hyvinvointiin liittyvinä huolenaiheina nousivat esiin koronatilanteen aiheuttama työttömyys, yksinäisyyden, osattomuuden ja syrjäytymisen lisääntyminen, päihteiden käyttö, sivukylien harrastusmahdollisuuksien puute, heikot julkiset liikenneyhteydet, teiden kunnossapito, väestön ikääntyminen sekä kunnan palveluiden väheneminen.

Yhdistysten havaintojen perusteella lasten ja nuorten liikkuminen ovat vähentyneet ja syrjäytymisen ja päihteiden käyttö lisääntyneet. Kiusaamiseen puututaan aiempaa paremmin. Sosiaalisen median merkitys on kasvanut. Työikäisten hyvinvoinnista yhdistykset nostivat esiin erityisesti koronatilanteen vaikutukset työllisyyteen, elinkeinoin ja kuormittuneisuuteen. Ikääntyneiden yksinäisyyden on havaittu lisääntyneen ja turvallisuuden tunteen vähentyneen. Yhdistykset nostivat esiin myös väestön ikääntymisen aiheuttaman palvelutarpeiden lisääntymisen ja kotona asumisen tukemisen.

Yhdistykset nostivat esiin seuraavia kuntalaisten hyvinvoinnin kehittämiseen liittyviä painopisteitä, joihin tulevaisuudessa pitäisi panostaa:

- kotiin vietävien lapsiperheiden ja ikäihmisten palvelut
- palveluiden tuottaminen koko kunnan alueelle
- liikenneyhteyksien parantaminen ja yhteiskuljetusten tukeminen
- polkupyörä- ja kävelyreitit kylille
- liikuntapaikkojen hyvän tason säilyttäminen
- lasten harrastusmahdollisuuksien parantaminen
- leikkikenttien turvallisuuden varmistaminen
- erilaisten asumisratkaisujen kehittäminen, kohtuuhintaiset vuokra-asunnot
- ikäihmisten tuettu asuminen
- kylätalkkaritoiminta

- avointen tapaamispaikkojen ylläpitäminen
- yksinäisyyden vähentäminen ja yhteisöllisyyden lisääminen
- monikulttuurisuuden tukeminen
- yhteistyö yhdistysten ja muiden sidosryhmien kanssa, eri toimijoiden tasapuolinen kohtelu.

Kylien neuvosto on Inarin kylien välinen sekä kylien ja kunnan välinen neuvoa antava yhteistyö- ja kehittämiselin, jossa ovat edustettuina Inarissa toimivat kyläyhdistykset. Kylien neuvosto nosti esiin seuraavat asiat kuntalaisten hyvinvointiin liittyen:

- Kuntalaisten hyvinvoinnin ja kunnan palveluiden erityisiä vahvuuksia ovat monipuoliset liikuntamahdollisuudet taajamissa, luonnon merkitys hyvinvoinnille, yhteisöllisyys ja talkoohenki kylissä, kylien rauhallisuus, omatoimiset ikäihmiset ja kirjastoauton laaja palvelutarjonta.
- Kuntalaisten hyvinvoinnissa ja kunnan palveluissa on parannettavaa yleisen turvallisuuden lisäämisessä (erityisesti ikääntyneiden palveluiden osalta), joukkoliikennenyhteyksissä sekä päihteiden käytön ja syrjäytymisen ehkäisyssä. Sivukylillä palveluita on vain vähän ja laajemmalle ikääntyneiden asiointipalveluille olisi tarvetta. Lastenhoitopalveluita on tarjolla vain vähän. Verkkoyhteyksien toimivuus vaihtelee, mikä on myös turvallisuuden riskitekijä. Digipalvelujen käyttöön tarvittaisiin tukea. Myös laajemmille kylätalkkari-palveluille on tarvetta. Koronaepidemian negatiiviset vaikutukset kuntalaisten hyvinvointiin näkyvät myös kylien neuvoston havainnoissa.
- Kuntalaisten turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä kylien neuvosto nosti esiin kuljetusapuun ja tietoliikennenyhteyksiin liittyvät asiat, syrjäytymisen ehkäisyn sekä yksityisteiden aurauksien vaihtelevan toteutumisen kunnan eri osissa.

Koronapandemian vaikutukset kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen

Vuonna 2020 alkaneella koronapandemialla ja sen rajaustoimilla on ollut laaja-alaisia vaikutuksia inarilaisten hyvinvointiin. Vaikutukset eivät kuitenkaan vielä näy suurimmassa osassa indikaattoreita, sillä indikaattoreiden tiedot päivittyvät viiveellä. Inarissa koronatilanne on pysynyt koko pandemian ajan verrattain hyvänä, eikä Inarissa ole tehty kevään 2020 jälkeen laajamittaisia sulkua.

Lapin AVI:n Hyvinvointi, terveys ja arjen turvallisuus koronatilanteessa -selvityksessä kartoitettiin Lapin kuntien havaintoja koronatilanteen vaikutuksista kuntalaisten hyvinvointiin ja kunnan palveluihin. Osana selvityksen tiedonkeruuta Inarissa kerättiin toimialojen havaintoja koronatilanteen vaikutuksista. Selvityksen perusteella kaikkien ikäryhmien kohdalla oli havaittu ongelmien kärjistymistä koronapandemian ensimmäisen puolen vuoden aikana vuonna 2020. Toimialojen havaintojen perusteella koronatilanne on vaikuttanut kuntalaisten hyvinvointiin monella osa-alueella. Yleisesti on havaittu, että korona-aika on lisännyt yksinäisyyttä ja ihmisten kuormittuneisuutta.

Perheiden osalta havainnoissa nousivat esiin erityisesti vanhemmuuden haasteet ja ongelmien kärjistyminen kotioiloissa. Keväällä 2020 moni vanhempi hoiti lapsiaan kotona, ja perheiden yhteinen aika on korona-aikana lisääntynyt. Tällä on ollut sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteet ovat toimialojen havaintojen perusteella painottuneet kevääseen 2020, jolloin sulkutoimet ovat olleet tiukimmillaan. Nuorten ongelmissa ovat korostuneet erityisesti jo alun perin haastavassa tilanteessa olevien nuorten haasteet elämän eri osa-alueilla. Inarissa ei kuitenkaan ole ollut sellaisia nuoria, joihin ei olisi sulkutoimienkaan aikana saatu yhteyttä.

Työikäisillä mielenterveyden haasteet ovat lisääntyneet. Uudet järjestelyt, epätietoisuus ja tilanteen pitkittyminen ovat lisänneet kuormittuneisuutta ja uupumusta. Elämänhallinnan haasteet ovat lisääntyneet. Päihteiden käyttö on todennä-

köisesti polarisoitunut. Koronapandemia on vaikuttanut huomattavasti Inarin matkailusektoriin ja lisännyt työttömyyttä, millä voi olla hyvin laaja-alaisia vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin myös pidemmällä aikavälillä. Ikääntyneiden yksinäisyys, mielenterveyden ongelmat ja alkoholin käyttö ovat lisääntyneet ja liikkuminen on vähentynyt. Koronatilanteen aiheuttamat rajoitukset ja toimintojen sulkeminen ovat vaikuttaneet merkittävästi ikäihmisten ja muiden riskiryhmien toimintaan ja toimintakykyyn.

Inarissa koronatilanteeseen on onnistuttu reagoimaan hyvin ja joustavasti, ja resursseja on kyetty suuntaamaan tarkoituksenmukaisesti. Koronatilanne on kuitenkin vaikuttanut myös kunnan toimintaan. Inarissa on keskitytty hoitamaan keskeisimmät tehtävät kaikissa tilanteissa. Laaja-alainen alueellinen ja monialainen yhteistyö on lisääntynyt. Koronatilanteen tehokkaan ja asianmukaisen johtamisen rooli on korostunut, ja esimerkiksi tilannekuvat ja tiedottaminen ovat nousseet tärkeään rooliin. Kunnan resursseja on mennyt enemmän toimintojen uudelleen järjestämiseen ja koronatilanteen vaatimukseen vastaamiseen, mikä on vienyt resursseja kehittämistoimenpiteiltä. Koronatilanne on myös kuormittanut kunnan henkilöstöä. Kunnan etäpalveluja on lisätty huomattavasti, ja etäpalveluiden käyttöä on tarkoitus jatkaa myös koronapandemian jälkeen. Inarissa koronatilanne ei ole aiheuttanut suurta hoitovelkaa, ja myös lähipalveluita on ollut saatavilla lähes koko pandemian ajan. Hoitoon pääsyssä oli hetimitä jonoja keväällä 2020, mutta jonot saatiin purettua nopeasti. Kuntaliiton loppukeväästä 2020 toteuttaman kuntalaistutkimuksen perusteella 77 % inarilaisista oli melko tai erittäin tyytyväisiä siihen, miten Inarin kunta oli suoriutunut koronatilanteen hoidosta yleisesti ottaen. Tulos oli paras kaikista vertailussa mukana olleista 43 kunnasta.

Yhdistysten havaintojen perusteella korona-ajan vapaa-ajan toiminnan rajoittaminen on vaikuttanut kuntalaisten hyvinvointiin. Ihmiset ovat vetäytyneet enemmän omiin oloihinsa, yhteisöllisyys on vähentynyt ja turvattomuuden tunne lisääntynyt. Yksinäisyys, syrjäytyminen ja kuormittuneisuus ovat lisääntyneet.

Koronatilanteen negatiiviset vaikutukset ovat todennäköisesti kohdistuneet erityisesti heihin, joiden lähtökohdat ovat olleet valmiiksi haastavammat. On odotettavissa, että hyvinvointi- ja terveyserot ovat kasvaneet. Kunnan palveluissa on pyrittävä vastaamaan mahdolliseen palvelutarpeiden lisääntymiseen sekä tarjottava tukea mahdollisimman matalalla kynnyksellä. Koronapandemian pitkäaikaiset vaikutukset ovat vielä avoinna, ja todennäköisesti vaikutukset hyvinvointiin, palveluihin, talouteen ja koko yhteiskuntaan kestävät vielä pitkään.

II Laajan hyvinvointikertomuksen tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuminen

Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksen tässä osiossa tarkastellaan, miten valtuustokauden 2017–2020 laajassa hyvinvointikertomuksessa asetetut tavoitteet ja toimenpiteet ovat toteutuneet.

Valtuustokaudelle 2017–2020 laaditussa laajassa hyvinvointikertomuksessa tunnistettiin tarve kunnan hyte-työn suunnitelmallisuuden lisäämiselle, vastuutahojen ja rakenteiden selkeyttämiselle sekä poikkihallinnollisen hyte-työn kehittämiseksi. Syksyllä 2019 perustettiin hyvinvointikoordinaattorin toimi, mikä on selkeyttänyt hyte-työn vastuuta. Kunnan hyte-työlle on kehitetty selkeä rakenne, ja vuosittaisen hyvinvointikertomustyön kautta hyte-työn strateginen suunnittelu liitetään kiinteästi kunnan talous- ja toimintasuunnitelmaan. Hyte-työn poikkihallinnollista johtamista on edistetty säännöllisesti kokoontuvan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän toiminnan kautta, mutta poikkihallinnollista hyte-työtä on vielä syytä lisätä ja syventää.

Seuraavaksi valtuustokauden tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumista arvioidaan valtuustokauden kärkitavoitteiden mukaisesti. Laajassa hyvinvointikertomuksessa valtuustokaudelle 2017–2020 määriteltiin seuraavat kärkitavoitteet ja niiden alatavoitteet:

1. Terveellinen ja turvallinen ympäristö

- hyvä arjen turvallisuus
- tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisy
- esteetön ja turvallinen asumis-, kasvu- ja liikuntaympäristö

2. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen

- kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen
- Asiakaslähtöistä palvelua nykyaikaisesti
- Yhteisöllisyyden lisääminen, yhdessä tekeminen ja osallisuuden edistäminen
- Kunnan ja järjestöjen yhteistyön parantaminen
- Syrjäytymisen ehkäisy ja sosiaalisen turvallisuuden vahvistaminen

- Yrittäjien aktivoimainen ja osallistaminen, yrittämisen esteiden vähentäminen

3. Terveellisen ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen

- Liikunnan lisääminen kohderyhmälle sopivalla tavalla
- Väestön hyvän ravitsemuksen edistäminen
- Terveysneuvontaa kaiken ikäisille
- Päihteiden käytön vähentäminen.

Kärkitavoite 1: Terveellinen ja turvallinen ympäristö

Arjen turvallisuutta on parannettu poikkihallinnollisella turvallisuussuunnittelulla. Vuosittain järjestetty turvallisuusseminaari on koonnut yhteen kunnan, poliisin, pelastusviranomaisten, puolustusvoimien, rajavartiolaitoksen ja mm. kyläyhdistysten edustajat. Tapaamisessa on päivitetty laajaa turvallisuuskuvaa. Valtuustokaudella 2017–2020 paikallista turvallisuussuunnitelmaa ei ole päivitetty, mutta arjen turvallisuutta on suunniteltu ja siitä on raportoitu osana hyvinvointikertomusta ja -suunnitelmaa. Turvallisuussuunnittelu huomioidaan arjen turvallisuuden osalta loppuvuodesta 2021 valmistuvassa hyvinvointi- ja turvallisuussuunnitelmassa, ja onnettomuuksiin ja häiriötilanteisiin varautumista ja niiden hoitamista käsitellään erikseen valmiussuunnitelmissa ja viranomaisyhteistyössä. Maaseudun arjen turvaa -hankkeessa Inarin kunnan painopiste oli haja-asutusalueiden turvallisuuden edistämisessä. Hankkeessa järjestettiin kaikille avoimia turvallisuustapahtumia, joiden sisällöstä tiedotettiin aktiivisesti. Kunta on osallistunut AVI:n koodinoimiin valmiusharjoituksiin ja -koulutuksiin sekä Lapin liiton koodinoimiin kriisiviestintäkoulutuksiin. Matkailun turvallisuuden edistämiseksi kunta on teettänyt alueen matkailuyrityksille jaettavaksi Matkailijoiden turvallisuusohjeet Arctic

Outdoor -turvallisuutta ja terveyttä tunturista -hankkeessa vuonna 2018. Inarin kunta haki ESR-rahoitusta Digiajan turvallisuusviestintää matkailijoille Inari-Saariselkä-matkailualueella -hankkeelle yhdessä Lapin ammattikorkeakoulun kanssa, mutta rahoitusta ei myönnetty.

Koronapandemian alkamisen jälkeen kunnassa on korostunut terveysturvallisuus ja poikkeusolojen johtoryhmän koordinoima nopea reagointi muuttuviin olosuhteisiin yhteistyössä muiden alueen toimijoiden kanssa. Inari on ollut aktiivisesti mukana Lapin alueen koronakoordinaatioryhmässä, ja valtiollinen ohjaus turvallisuuden ohjauksessa on korostunut. Talvella 2019–2020 kuntalaisille toteutettiin turvallisuuskysely, joka tuotti tietoa kuntalaisten koetusta turvallisuudesta. Kyselyyn vastanneista 92 % koki Inarin turvallisena asuinpaikkana, joskin 43 % koki turvallisuudentuntonsensa heikentyneen viimeisten viiden vuoden aikana. Turvallisuuskyselyn tiedonkeruu ajoittui aikaan juuri ennen koronapandemian alkamista. Yhdistysten ja vaikuttamistoimielinten havaintojen perusteella turvallisuudentunne on heikentynyt korona-aikana. Arjen turvallisuuden edistämiseen on siis syytä panostaa jatkossakin.

Palveluita ja yhteyshenkilöistä tiedottamista on parannettu erityisesti vuonna 2020 toteutetun verkkosivu-uudistuksen yhteydessä. Uudistuksella parannettiin verkkosivujen saavutettavuutta ja helppokäyttöisyyttä. Kuntaliiton keväällä 2020 toteuttaman kuntalaiskyselyn mukaan inarilaiset olivat huomattavasti tyytyväisempiä palveluista ja päätöksistä tiedottamiseen kuin kaikki vastaajat keskimäärin, joskin yli puolet vastaajista koki yhä, ettei näistä tiedoteta riittävästi. Tiedottamiseen on siis syytä panostaa jatkossakin. Lasten iltapäivätoimintaa on toteutettu osana kunnan perustoimintaa. Toiminta on säilynyt valtuustokauden aikana jokseenkin samanlaisena.

Tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisemiseksi kunta jakoi valtuustokauden hyvinvointisuunnitelman mukaisesti vuonna 2019 kaikille yli 65-vuotiaille joko kävelysauvat tai liukuesteet kenkiin. IKINÄ-toimintamallia ei ole otettu käyttöön ikääntyneiden kaatumisten ehkäisemiseksi. Sen sijaan ikäihmisten toimintakyvyn seurannassa

on otettu laajemmin käyttöön RAI-arviointi. Kaatumisten ehkäisemiseksi on tehty kunnan terveyspalveluissa pitkään systemaattista ennaltaehkäisevää työtä. Ikääntyneiden kaatumisiin ja puutoamisiin liittyviä hoitojaksoja ja lonkkamurtumia on ollut vähän verrattuna koko maan ja Lapin keskiarvoihin, joten ikääntyneiden tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisemiseksi tehtyä työtä voidaan pitää onnistuneena.

Esteetöntä asumis-, kasvu- ja liikuntaympäristöä on edistetty muun muassa parantamalla kevyenliikenteenväylien talvikunnossapitoa, tasoristeysten merkitsemistä ja lisäämällä kelkkareittien ja veneenlaskupaikkojen yhteyteen turvallisuuskylttejä, joissa on paikkatiedot ja hätänumero. Valaistuksen kunnossapidosta on huolehdittu osana teknisen toimen perustyötä, mutta siinä on ollut valtuustokauden loppupuolella haasteita. Myös viheralueita on hoidettu osana teknisen toimen perustyötä. Kulttuuripalveluiden esteettömyyteen ja saavutettavuuteen on kiinnitetty huomiota.

Rakennusten terveellisyyden varmistamiseksi Tilapalvelu liikelaitos on kehittänyt rakennusten seurantajärjestelmiään. Valtuustokauden aikana koulurakennusten sisäilmaongelmien vuoksi oppilaita on siirretty väistötiloihin. Työympäristöjen kehittäminen ja uusien koulujen rakentaminen on ollut valtuustokauden erityinen painopiste, ja Inarin kunta on tehnyt isoja investointeja uusiin kouluihin. Ivalon koulukeskus valmistuu vuonna 2022, ja Inarin kirkonkylän koulukeskukselle on varattu suunnitteluraha vuodelle 2021. Sevettijärven koulun yhden uusittavan rakennuksen suunnittelu on käynnissä. Ivalossa ja Saariselällä on otettu käyttöön uudet päiväkodit. Inarin kirkonkylälle on rakennettu uudet kiinteistöt, jotka tulevat myöhemmin palvelemaan varhaiskasvatussyksikköinä. Kouluterveyskyselyn mukaan vuonna 2019 huomattavasti pienempi osuus kuin vuonna 2017 ilmoitti, että oppilaitoksen fyysiset toimenpiteet ovat häirinneet opiskelua. Kouluterveyskyselyn mukaan jo nyt tehdyillä toimenpiteillä on siis ollut vaikutusta.

Ympäristöterveydenhuoltoa on ohjannut ympäristöterveydenhuollon valvontaohjelma vuosille

2015–2019. Jätteiden kierrätysmahdollisuuksia on parannettu, kun Ivaloon avattiin muovinkeräyspiste. Myös Tilapalvelu liikelaitoksen yhteistyö kuntoutuksen työtoiminnan kanssa on parantanut kunnan kiinteistöjen kierrätystä. Kylien kevätsiivouksia on toteutettu yhteistyössä Lapecon ja kyläyhdistysten kanssa. Inarijärven aarteet -hankkeessa kehitettiin kestävän matkailun toimintamalli ja jaettiin ymmärrystä ja tietoa kestävän kehityksen mahdollisuuksista matkailu yrityksille ja paikallisyhteisöille.

Maankäyttöä on suunniteltu ja ympäristökulttuuria kehitetty vuonna 2019 valmistuneen kuntastrategian mukaisesti. Vuosien 2020 ja 2021 aikana on valmisteltu maapoliittinen ohjelma, joka ohjaa kunnan maankäytön suunnittelua kunnan strategisten tavoitteiden mukaisesti. Kunnan asuntotilannetta on pystytty parantamaan saamalla yksityisiä rakennuttajia Inariin, mutta asuntojen kysyntä on edelleen korkea. Kaupunkimaisen ympäristökulttuurin lisääminen ei ole ollut erityisenä painopisteenä. Yhdistystoimijat ovat huolehtineet eläinten jätöpussien hankkimisesta joillekin ulkoilureiteille.

Erilaisia ikäihmisten turvateknologiavaihtoehtoja on kokeiltu hankkeiden puitteissa, mutta turvateknologian käyttöä ei ole jatkettu laajamittaisesti hankkeiden päättyttyä. Kylätyöntekijöitä toimii sekä Etelä-Inarin että Pohjois-Inarin alueilla. Kolmen vakituksen kylätyöntekijän apuna on ollut viime valtuustokaudella työllistettyjä kylätyöntekijöitä Nellimissä vuonna 2017, Ivalossa vuosina 2018–2021 ja Inarin kirkonkylällä vuosina 2019–2021. Koronatilanteen aiheuttamien ikäihmisten liikkumisrajoitusten vuoksi vuonna 2020 kylätyöntekijöiden palveluita lisättiin myös muille kuin säännöllisesti kylätyöntekijän palveluiden piirissä oleville ikäihmisille kauppa-asiointiin ja kotona pärjäämisen tukemiseen ja seurantaan. Vuoden 2020 keväällä koronatilanteen vuoksi sivistystoimen toimialalta oli sijoitettu työntekijä Etelä-Inarin kotihoitoon kuljetus- ja asiointipalveluihin.

Kärkitavoite 2: Yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen

Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseen on kiinnitetty erityistä huomiota. Osallistuvan budjetoinnin toimintatapa otettiin Inarissa käyttöön vuonna 2019, ja inari-laisten osallistuminen sen kautta on kasvanut vuosittain. Uudenlaisia osallistumismahdollisuuksia on pilotoitu myös hanketoiminnan avulla. Kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamistapoja on lisätty kootusti verkkosivuille verkkosivu-uudistuksen yhteydessä. TEAviisarin mukaan osallisuus on kuitenkin yhä Inarin kehityskohde. Kunnan osallisuustyötä tulisi kehittää niin, että osallisuuden edistäminen olisi aidosti mukana kaikessa kunnan toiminnassa ja eri väestöryhmien osallisuuden edistämiseen kiinnitettäisiin edelleen huomiota. Viestintäsuunnitelma on uusittu valtuustokaudelle 2017–2021. Kunnan työntekijöiden viestintätaitoja on lisätty koulutusten avulla. Viestintää sosiaalisessa mediassa on lisätty, ja valtuustokauden aikana Inarin kunnalle on avattu Instagram-tili ja YouTube-kanava sekä chat-palvelu verkkosivuille. Uusille asukkaille otettiin käyttöön INARI-passi, jolla pääsee tutustumaan kunnan kulttuuri-, kansalaisopisto- ja liikuntapalveluihin. Saamenkielisen ja englanninkielisen verkkosivusallion kehittäminen asukkaita varten on meneillään.

Nykyaikaisen asiakaspalvelun kehittämiseksi kunnassa on parannettu sähköisen asioinnin mahdollisuuksia. Keväällä 2020 kunnassa otettiin käyttöön sähköisen asioinnin järjestelmä, joka mahdollistaa vahvan tunnistautumisen kautta monenlaisten kunnan palveluiden hyödyntämisen sähköisesti. Toistaiseksi sähköisen asioinnin järjestelmää ei kuitenkaan hyödynnetä vielä laajasti kunnan toimialoilla. Sosiaalipalveluissa toteutettiin KANTA-integraatio, ja virallinen siirtymä KANTA-arkistointiin oli 1.3.2021. Koronaepidemia on lisännyt etäpalveluiden käyttöä kunnan toiminnassa, ja käyttöönotettuja palveluita on tarkoitus ottaa osaksi pysyvää toimintaa.

Yhteisöllisyyden ja yhdessä tekemisen lisäämiseksi sekä osallisuuden edistämiseksi on tehty useita toimenpiteitä. Syksyllä 2020 avattiin Osallisuuskeskus Ainola, jossa järjestetään uudenlaista ja kaikkia asiakasryhmiä osallistavaa toimintaa. Ainolan koko potentiaalia ei ole vielä saatu käyttöön koronatilanteeseen liittyvien rajoitusten vuoksi. Ainolan tilat ovat myös yhdistysten käytettävissä maksutta, ja yhdistykset ovat käyttäneet tiloja aktiivisesti. Vuonna 2019 aloitettiin myös Olohuone-toiminta, jonka puitteissa järjestettiin viikoittain kaikille avointa, aktivoivaa toimintaa. Olohuone-toiminta on ollut tauolla kevästä 2020 lähtien koronatilanteen vuoksi. Korona-aikana osallisuutta on lisätty myös uudella etäpalveluilla, joiden yhtenä tarkoituksena on kasvattaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kunnan yhteinen, vuosittain järjestettävä Hyvinvointipäivä kasvatti kävijämääriään vuoteen 2019 asti, jonka jälkeen tapahtumaa ei ole voitu järjestää koronatilanteeseen liittyvien rajoitusten vuoksi.

Poikkihallinnollista yhteistyötä on syvennetty muun muassa erilaisten työryhmien toiminnan kautta, mutta yhteistyötä on edelleen syytä syventää selkeyttämällä yhteistyön rakenteita ja käytäntöjä. Lasten ja perheiden kanssa on järjestetty toiminnallisia tapahtumia osana vapaa-aika- ja kulttuuritoimen perustyötä. Korona-aikana tapahtumia on peruttu tai siirretty verkkoon. Asiointi- ja vapaa-ajan liikennettä järjestetään mahdollisuuksien mukaan. Sosiaalihuoltolain mukaista kuljetuspalvelua asiointiin on lisätty syksyllä 2020 reitillä Sevettijärvi–Ivalo–Sevettijärvi.

Syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja sosiaalisen turvallisuuden vahvistamiseksi kunnassa on pyritty lisäämään ennaltaehkäiseviä palveluita ja varhaista puuttumista sekä ja syventämään moniammatillista yhteistyötä. Neuvolatyössä on pyritty kehittämään erityisesti ennaltaehkäiseviä, kotiin vietäviä palveluita. Neuvolatyössä aloitettiin vuonna 2019 perheohjaajatoiminta, jonka tavoitteena on tukea vanhemmuutta ja auttaa perheitä arjen haasteissa. Toimialarajoja ylittävää moniammatillista yhteistyötä lasten ja perheiden palveluissa on pystytty lisäämään jonkin verran, mutta toimiva moniammatillinen yhteistyö edellyttäisi rakenteiden ja työnjaon selkeyttämistä.

Tällöin moniammatillisen yhteistyön toimivuus ei olisi riippuvaista esimerkiksi henkilöstövaihdoksista. Lapset puheeksi -toimintamallia ei ole otettu toivotulla tavalla käyttöön osaamisen ja koulutuksen puutteiden vuoksi. Mallia olisi hyvä toteuttaa tarvittaessa esimerkiksi sosiaalitoimen, varhaiskasvatuksen ja koulun yhteistyönä, mutta toimintatavan hyödyntäminen edellyttää koulutettuja ja osaavia henkilöitä johtamaan keskustelua. Toiminnassa on hyödynnetty muita toimintamalleja, kuten VASU-keskusteluja. Oppilas- ja opiskelijahuollon painopiste on ollut ennaltaehkäisevässä toiminnassa. Vuonna 2019 Inariin perustettiin koulupsykologin toimi, mutta psykologin rekrytoiminen on ollut haastavaa. Psykologin palveluita on korvattu ostopalveluilla ja psykiatrisen sairaanhoitajan palveluilla. Sähköisiä palveluja ei ole hyödynnetty oppilas- ja opiskelijahuollossa aiempaa laajemmin. Time Out -toimintamalli on käytössä kutsuntoihin osallistuvien nuorten syrjäytymisvaaran tunnistamiseksi. Kouluterveyskyselyn, lastensuojelua koskevien tilastojen ja toimialahavaintojen perusteella lasten, lapsiperheiden ja nuorten tarpeet ovat korostuneet viimeisten vuosien aikana. Lasten, lapsiperheiden ja nuorten palveluihin tulee panostaa myös tulevaisuudessa.

Nuorten työllistymistä on tuettu muun muassa tukemalla nuorten kesätyömahdollisuuksia sekä edistämällä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työpajatoimintaa ja etsivää nuorisotyötä. Nuorisotyöttömyys on ollut ennen koronapandemiaa matalammalla tasolla kuin koko maassa tai Lapissa keskimäärin, joten nuorten työllistymisen tukemisen voidaan katsoa onnistuneen. Koronatilanne on kuitenkin nostanut Inarin nuorisotyöttömyyden korkeammalle tasolle kuin vertailualueilla. Nuorten työllistymistä tulee siis tukea jatkossakin. Kunta osallistui vuosina 2017–2019 VOITTO – voimavaroja, toimintakykyä ja osallisuutta Lappiin -hankkeeseen, jossa kehitettiin keinoja syrjäytymisen ehkäisemiseen ja syrjäytymisvaarassa olevien osallistamiseen. Suunnitelmaa ikääntyneen väestön tukemiseksi ei ole uusittu valtuustokauden aikana.

Yrittäjien aktivoimiseksi ja yrittämisen esteiden vähentämiseksi erityisesti yritysneuvontaa on parannettu. Vuonna 2019 palvelusihteerin toimi lakkautettiin, ja tilalle perustettiin kokoaikainen yritysneuvojan toimi. Lisäksi yritys- ja kehittämispalvelut ovat järjestäneet yrittäjiä tukevaa koulutus- ja kurssitoimintaa osana perustyötä. Yrittäjien tukeminen on ollut monilta osin onnistunutta, ja myös korona-aikana yritysneuvonnassa on ollut uusia asiakkaita. Kunnan elinvoimaisuutta on parannettu myös hanketyön puitteissa.

Kunnan ja järjestöjen yhteistyön kehittämiseen on panostettu. Vuonna 2019 perustettuun hyvinvointikoordinaattorin toimeen sisällytettiin järjestöhydyshenkilön tehtävä. Kunnan järjestöille maksamien avustusten käytäntöjä uudistettiin ja yhtenäistettiin, ja vuonna 2020 järjestettiin ensimmäistä kertaa kaikkien toimialojen yhteinen avustushaku. Yhteydenpitoa järjestöjen kanssa tiivistettiin, ja Inarissa aloitettiin 2–3 kertaa vuodessa järjestettävät yhdistysillat.

Kärkitavoite 3: Terveellisen ja liikunnallisen elämäntavan edistäminen

Kuntalaisten liikkumista on pyritty lisäämään eri kohderyhmille sopivilla tavoilla. Liikuntapaikkojen hyvä taso on säilytetty, ja kunnan liikuntapaikkojen käyttöaste on ollut korkea. Vuonna 2019 Inarin kunta sitoutui Rajavartiolaitoksen esittämään uimahallin ja liikuntasalin käyttöoikeussopimukseen kymmeneksi vuodeksi edellyttäen, etteivät sopimuksen perusteet muutu olennaisesti. Kunnan liikuntapalvelujen kokonaiskäyttäjämäärä kasvoi toimintakaudella 2018–2019 yli 40 000 vuosittaiseen käyntikertaan. Kasvua oli liki 5000 käyntikertaa edelliseen toimintakauteen verrattuna. Vapaa-aikatoimessa perustettiin uusi liikunnanohjaajan toimi vuoden 2020 alussa. Korona-aikana liikuntapalveluita on tarjottu myös etäpalveluina. Kouluterveyskyselyn mukaan lasten ja nuorten liikkuminen on kuitenkin vähentynyt valtuustokauden aikana, joten liikkumisen lisääminen ei ole onnistunut kaikkien ikäryhmien osalta. Lasten ja nuorten hyvinvoinnissa ja liikkumisessa

on havaintojen perusteella tapahtunut myös polarisaatiota. Ikäihmisten ja vammaisten palveluissa on ollut käytössä kuntouttava työote.

Kunta on järjestänyt yhdessä urheiluseurojen kanssa erilaisia tapahtumia eri kohderyhmät huomioiden. Nuorisotilojen toiminnassa on otettu käyttöön pelaaminen eri muodoissaan tavoitteellisenä nuorisotyön menetelmänä. Liikunta on sisällytetty kunnan järjestämään kulttuuritoimintaan esimerkiksi päivätanssien muodossa. Koronarajoitusten vuoksi vuosina 2020 ja 2021 tapahtumia on järjestetty pääosin etätapahtumina.

Väestön hyvän ravitsemuksen edistämiseksi

Ruokapalvelu liikelaitos päivitti vuoden 2021 alussa ruoantuotannon ohjausjärjestelmän, mikä mahdollistaa tulevaisuudessa ravitsemussuositusten tarkemman toteutumisen seurannan. Resurssit eivät ole aiemmin riittäneet ravitsemussuositusten toteutumisen tarkkaan seurantaan. Kouluruoan maistuvuutta on pyritty edistämään usein eri toimenpitein, mutta osa toimenpiteistä on jouduttu perumaan koronatilan hygieniarajoitusten vuoksi. Vuonna 2020 Ruokapalvelu liikelaitoksen painopisteenä oli ikäihmisten ravitsemuksen parantaminen, mutta koronatilanne vei osin resursseja kehittämistyöltä. Ruokakasvatukseen liittyvää monialaista yhteistyötä on tehty esimerkiksi kouluruoan kehittämistyöryhmän toiminnan kautta, joskaan työryhmän toiminnan painopiste ei ole ollut kasvatukseen liittyvissä kysymyksissä. Lahiruoan osuuden lisäämiseksi Inarin kunta liittyi vuonna 2019 lahiruoan osuuden lisäämiseen tähtäävään Lapin alueen hankkeeseen. Ravitsemusohjaus on ollut osana neuvola-, koulu- ja opiskelijatarkastuksia.

Eri ikäryhmien terveysneuvontaa on pyritty edistämään. Ikäihmisille on järjestetty säännöllistä terveysneuvontaa noin kahden viikon välein. Kuntalaisten terveyskäyttäytymiseen on pyritty vaikuttamaan myös sähköisten kanavien kautta. Systemaattisessa ja poikkihallinnollisessa terveys- ja liikuntaneuvonnassa on ollut kehitettävää. Ehkäiseviä terveys- ja suunterveyden tarkastuksia järjestetään äitiys- ja lastenneuvolan sekä koululaisten ja opiskelijoiden terveystarkastusten yhtey-

dessä. Lisäksi terveystarkastuksia järjestetään pitkäaikaistyöttömille, omaishoitajille ja ikäihmisille. Koululaisten ja palveluasumisyksiköissä asuvien ikäihmisten suunterveys tarkastetaan säännöllisesti 1–2 vuoden välein.

Vuodesta 2019 alkaen kaikille alle 25-vuotiaille nuorille on tarjottu maksuton ehkäisy, jonka tavoitteena on ollut vähentää merkittävästi raskaudenkeskeytyksiä, lisätä ehkäisyn turvallisuutta ja luotettavuutta sekä madaltaa kynnystä omaehtoiseen terveydenedistämiseen. Vuosina 2018–2020 alle 25-vuotiaiden raskaudenkeskeytyksiä on ollut vuosittain alle viisi, joten toimenpide on voinut vähentää nuorten naisten raskaudenkeskeytyksiä.

Kuntalaisten **päihteiden käytön** vuosittainen tarkastelu on sisällytetty hyvinvointikertomukseen. Nuorten ehkäisevää päihdetyötä tehdään moniammatillisessa Selvä peli -työryhmässä, joka järjestää muun muassa päihdevalistus- ja ehkäisevän päihdetyön tapahtumia. Mini-interventioita ei ole hyödynnetty systemaattisesti päihteiden riskikäytön vähentämiseksi. Kunnan päihdetyö on ollut asiakkaiden kohtaamista kuntouttavalla työotteella. Tammikuusta 2021 alkaen päihdetyötä on lähdetty kehittämään ja painottamaan työikäisiin ja nuoriin. Päihdetyössä on tehty yhteistyötä myös kolmannen sektorin kanssa. Päiväkeskus Valkaman toiminta lakkautettiin vuonna 2020, jolloin Osallisuuskeskus Ainola perustettiin. Valkaman toimintaa ei ole sellaisenaan siirretty Ainolaan. Ainola on avoinna kaikille kuntalaisille ja osa Valkaman aiemmista asiakkaista käy Ainolassa päivittäin. Päihdetyöntekijän vastaanotto siirtyi kunnan mielenterveyspalveluiden yhteyteen, mikä on auttanut tiivistämään yhteistyötä mielen-terveyspalveluiden kanssa. Kouluterveyskyselyn perusteella nuorten alkoholinkäyttö on lisääntynyt, mutta tupakointi on vähentynyt. Alkoholin myyntitilastot ovat yhä korkeita. Päihteiden käytön vähentäminen ei siis ole onnistunut kaikilta osin, ja ennaltaehkäisevään ja varhaisen puuttumisen päihdetyöhön tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Yhteenveto valtuustokauden tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutumisesta

Valtuustokauden laaja hyvinvointikertomus on ohjannut Inarin kunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen liittyvää toimintaa. Laajassa hyvinvointikertomuksessa määritellyt toimenpiteet on huomioitu talous- ja toimintasuunnittelussa. Laajan hyvinvointikertomuksen tavoitteet eivät kuitenkaan ole kaikilta osin aidosti suunnanneet talouden ja toiminnan suunnittelua. Valtuustokauden aikana kehitetyt hyte-rakenteet ovat kuitenkin edistäneet tätä, sillä ne liittävät hyte-työn strategisen suunnittelun tiiviimmin talouden ja toiminnan suunnitteluun. Vuonna 2020 käyttöön otettu hyte-rakenne on koettu hyvänä käytäntönä, sillä se pitää esillä koko valtuustokauden hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen tavoitteita ja toimenpiteitä sekä tiivistää poikkihallinnollista yhteistyötä.

Valtuustokauden loppupuolella koronatilanne on vaikuttanut huomattavasti myös kunnan toimintaan. Koronatilanteesta huolimatta valtuustokauden hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteita ja toimenpiteitä on pystytty edistämään.

Valtuustokauden 2017–2020 laajassa hyvinvointikertomuksessa määritellyt tavoitteet ja toimenpiteet ovat tarkkuustasoltaan keskenään varsin erilaisia. Osa määritellyistä toimenpiteistä on selkeärajaisia ja konkreettisia, kun taas osa toimenpiteistä kuvaa kunnan toimintaa yleisemmällä tasolla. Tavoitteiden ja toimenpiteiden tarkkarajaisuus vaikuttaa siihen, miten niiden toteutuminen voidaan arvioida. Hyte-työn strategisen suunnittelun tulee perustua tunnistettujen hyvinvointihaasteiden pohjalta laadittuihin tavoitteisiin ja toimenpiteisiin. Jotta tavoitteiden ja toimenpiteiden toteutuminen ja siten strategisen suunnittelun onnistuminen voidaan arvioida kaikilta osin, valittujen toimenpiteiden määrittelyyn tulee kiinnittää huomiota.

III Yhteenveto ja johtopäätökset

Valtuustokauden aikana hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteita on kehitetty ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strateginen suunnittelu on kytketty talouden ja toiminnan suunnitteluun ja talousarviotyöhön. Hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämisen kiinteä yhdistäminen talouden ja toiminnan suunnitteluun tulee varmistaa jatkossakin, ja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen näkökulman tulee olla mukana kaikkien toimialojen toiminnassa. Päätösten vaikutusten ennakoarviointi (EVA) auttaisi arvioimaan päätösten vaikutuksia etukäteen niin, että eri näkökulmat olisi huomioitu systemaattisesti. Osallisuuden edistämiseen on kiinnitetty Inarissa huomiota, ja uusia osallisuutta edistäviä toimintatapoja on otettu käyttöön. Kunnan osallisuustyötä tulisi kuitenkin kehittää edelleen niin, että osallisuuden edistämisen näkökulma on mukana kaikessa kunnan toiminnassa. Toimiva poikkihallinnollinen yhteistyö hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi edellyttää selkeitä yhteistyörakenteita kaikilla toiminnan tasoilla. Tulevan sote-uudistuksen myötä myös alueellista yhteistyötä tulee syventää, kun sote-palvelut siirtyvät hyvinvointialueille, mutta kunnille jää hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuu.

Talouden näkökulmasta Inarin tilanne on ollut vakaa vuoteen 2020 asti, minkä jälkeen koronapandemia on vaikuttanut huomattavasti Inarin toimintaympäristöön. Inari on ollut Rovaniemen ohella ainoa Lapin kunta, jonka väkiluvun on ennustettu kasvavan. Inarin kuntastrategia ja elinvoimaohjelma tukevat Inarin veto- ja pitovoimaa. Kansainvälisestä matkailusta riippuvaisessa kunnassa koronapandemia on vaikuttanut alueen työttömyyteen ja kerrannaisvaikutuksina alueen yrityksiin, ihmisten ostovoimaan ja kuntatalouteen. Pitkäaikaiset vaikutukset alueen elinkeinöelämään ja -rakenteeseen ovat vielä avoinna.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden tarpeet ovat korostuneet, ja lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluihin tulee panostaa. Lastensuojeluilmoi-

tusten määrä on kääntynyt kasvuun. Kouluterveyskyselyn perusteella ala-asteikäiset voivat verrattain hyvin, mutta yläaste- ja lukioikäisten hyvinvoinnissa on parannettavaa usealla osa-alueella. Perheväkivalta on kouluterveyskyselyn perusteella huolestuttavan yleistä. Alkoholin käyttö nousee esiin myös nuorten kohdalla. Suunnitelmallista ja poikkihallinnollista ehkäisevää päihdetyötä tarvitaan.

Ennen vuotta 2020 Inarin työttömyys on ollut laskusuunnassa, mutta koronatilanteen vaikutuksesta työttömien osuus työvoimasta on liki kaksinkertaistunut. Myös pitkäaikaistyöttömien osuus työvoimasta kääntyi kasvuun. Vaikka Inarin työttömyyslukemat ovat koronapandemian aikana olleet selvästi koko maata ja Lappia huomnommalla tasolla, rakenteellista työttömyyttä ei kuitenkaan ole ollut koko maan ja Lapin keskiarvoja enempää. Kehityksen suunnan kannalta ratkaisevaa on, kuinka nopeasti koronapandemian jälkeen matkailu ja muut elinkeinot palautuvat. Sairauspäivärahaa ja erityisesti mielenterveysperusteista sairauspäivärahaa saaneiden osuudet ovat kasvaneet koko valtuustokauden ajan. Mielenterveyden avohoitokäynnit eivät ole lisääntyneet samassa suhteessa kuin mielenterveysperusteista päivärahaa saaneiden määrä. Ennaltaehkäiseviin ja varhaisen puuttumisen mielenterveyspalveluihin on syytä panostaa.

Kuten muuallakin Suomessa, myös Inarissa väestö ikääntyy. Viiden vuoden päästä yli 75-vuotiaita ennustetaan olevan yli kolmasosa enemmän kuin vielä vuonna 2019. Väestön ikääntyminen on pitkäaikainen haaste, ja ikärakenteen muutos on huomioitava Inarin palvelurakenteessa. Demografinen huoltosuhde kasvaa, mikä luo haastetta taloudellisesti kestäväälle palvelujen järjestämiselle. Ikäihmisten kotona asumista tulee tukea muun muassa esteettömien asumispalveluiden, toimivan avohoidon ja kuntoutuksen keinoin. Ikäihmisten toimintakyky on ollut verrattain hyvä, mutta koronatilanne on saattanut vaikuttaa siihen.

Sairastavuus on Inarissa korkeammalla tasolla kuin koko maassa keskimäärin. Kansantauteja on

jonkin verran koko maan keskiarvoa enemmän. Perusterveydenhuollon avohoitokäyntejä suhteessa asukaslukuun on ollut huomattavasti enemmän kuin muualla Lapissa tai koko maassa keskimäärin. Toisaalta erikoissairaanhoidon avohoitokäyntejä on ollut verrattain vähän. Tätä selittänee se, että Inarissa perusterveydenhuollon piirissä tehdään paljon ja erikoissairaanhoidon palvelut saattavat olla pitkien etäisyyksien päässä. Alkoholien kulutus on suurta muuhun maahan verrattuna, mikä on oletettavasti yhteydessä myös tapaturmien ja mielenterveyden ongelmien määrään. Ehkäisevän päihdetyön rakenteisiin on syytä kiinnittää huomiota kaikkien ikäryhmien osalta.

Inarin on koettu olevan yleisesti ottaen turvallinen asuinpaikka, joskin liki puolet Inarin turvallisuuskyselyn vastaajista koki turvallisuudentunteensa heikentyneen viimeisten viiden vuoden aikana. Inarilaisten turvallisuuden osalta esiin nousivat erityisesti liikenneturvallisuuteen, syrjäseutujen katvealueisiin, pitkiin etäisyyksiin ja viranomaisresurssien saatavuuteen liittyvät asiat. Matkailun kasvu on vaikuttanut myös inarilaisten turvallisuuden kokemuksiin. Korona-aikana arjen turvallisuuteen on vaikuttanut yksinäisyyden lisääntyminen. Turvallisuuden edistämiseksi monialaista ja -ammattillista yhteistyötä tulee syventää. Myös turvallisuuden edistäminen tarvitsee selkeät rakenteet ja käytännöt.

Vuonna 2020 alkanut koronapandemia on vaikuttanut laaja-alaisesti kaikkien ikäryhmien hyvinvointiin. Oletettavaa on, että vaikutukset ovat kohdistuneet erityisesti heihin, jotka ovat olleet valmiiksi haavoittuvassa asemassa. Näin ollen koronatilanne on todennäköisesti kasvattanut hyvinvointi- ja terveyseroja. Kunnan palveluissa on pystyttävä vastaamaan mahdolliseen lisääntyneeseen palvelutarpeeseen ja tarjottava tukea mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Koronapandemian pitkäaikaiset vaikutukset ovat vielä avoinna, ja todennäköisesti vaikutukset hyvinvointiin, palveluihin, talouteen ja koko yhteiskuntaan kestävät vielä pitkään.

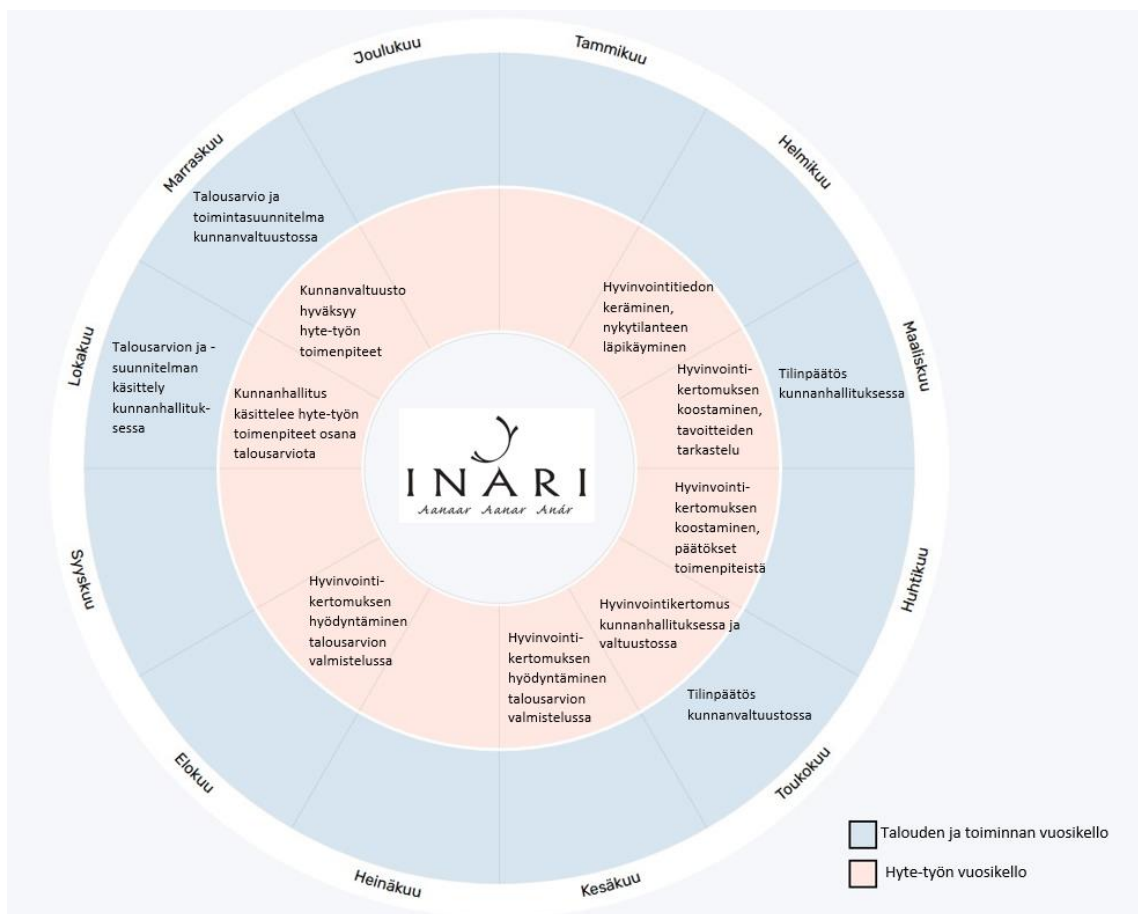
Liitteet

Liite 1: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen erillissuunnitelmat ja -ohjelmat

Valtakunnalliset, alueelliset tai kunnassa tehdyt asiakirjat ja ohjelmat, jotka ovat tukeneet hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä:

- ❖ Kuntastrategia ”Arktisen Inarin strategia 2030”
- ❖ Elinvoimaohjelma 2019–2025
- ❖ Turvallisuussuunnitelma 2013–2016
- ❖ Inarin kunnan lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma 2017–2020
- ❖ Inarin kunnan suunnitelma ikääntyneen väestön tukemiseksi 2016–2019
- ❖ Inarin kunnan viestintäsuunnitelma 2018–2021
- ❖ Inarin kunnan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma, hyväksytty 2018
- ❖ Inarin kunnan saamen kielistrategia, hyväksytty 2020
- ❖ Inarin ja Utsjoen seutukunnan liikenneturvallisuussuunnitelma, valmistunut 2018
- ❖ Lapin sairaanhoitopiirin alueen kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissuunnitelma 2017–2020
- ❖ Sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valvontaohjelma 2020–2023
- ❖ Lapin hyvinvointiohjelma 2025
- ❖ Lapin maakunnallinen turvallisuussuunnitelma 2020–2023.

Liite 2: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ja talouden vuosikello

Liite 3: Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän kokoonpano

Poikkihallinnollisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän tehtävänä on johtaa ja käsitellä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategista suunnittelua, kehittämistä ja toimeenpanoa, johtaa toimialojen omaa ja yhteistä hyvinvointityötä, asettaa hyvinvointitavoitteita ja seurata niiden toteutumista sekä raportoida luottamushenkilöille väestön hyvinvoinnin ja terveyden kehityksestä ja palvelujärjestelmän toimivuudesta. Työryhmän toiminnan kautta varmistetaan, että hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strateginen johtaminen on kiinteästi yhteydessä eri toimialojen käytännön työhön. Työryhmä kokoontuu tarvittaessa, useimmiten noin 1–2 kuukauden välein.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmän kokoonpano vuonna 2021

Kunnanjohtaja Toni K. Laine, työryhmän puheenjohtaja
 Hallintojohtaja Mari Palolahti
 Sivistysjohtaja Ilkka Korhonen
 Sosiaali- ja terveysjohtaja Jaakko Seppänen
 Tekninen johtaja Arto Leppälä
 Elinkeinojohtaja Samuli Mikkola
 Talouspäällikkö Pirjo Kyrö
 Viestintä- ja yhteistoimintapäällikkö Anne-Marie Kalla
 Hyvinvointikoordinaattori Verena Kortelainen

Liite 4: Hyvinvointia ja terveyttä edistävä hanketoiminta valtuustokaudella 2017–2020

Valtuustokauden 2017–2020 kuntalaisten hyvinvointia ja terveyttä on edistetty muun muassa seuraavien hankkeiden puitteissa:

- ❖ Viisaan kasvun Lappi -esiselvityshanke (2020–2021)
- ❖ Uuden sukupolven organisaatiot -verkostoprojekti (2019–2020)
- ❖ Erilaistuva KuntaSuomi -tutkimusohjelma (2020–2025)
- ❖ Maaseudun arjen palveluverkosto -hanke (2016–2018)
- ❖ Toimiva kotihoito Lappiin (2016–2018)
- ❖ Perhekeskustoimintamalli Lappiin -hanke (2017–2018)
- ❖ Voimavaroja, toimintakykyä ja osallisuutta Lappiin -hanke (2017–2019)
- ❖ Sujuvasti arktiseen elämään -hanke (2019–2021)
- ❖ Inarijärven aarteet, kansainvälisen kestävän matkailun toimintamalli –hanke (2019–2020)
- ❖ Saariselkä kansainväliseksi pyöräilykohteeksi -hanke (2020–2022)
- ❖ Arktista pedagogiikkaa – henkilöstön työhyvinvointi- ja täydennyskoulutushanke opetushenkilöstölle (2018–2021)
- ❖ Liikkuva koulu -hankkeet eri muodoissaan (2017–2020)
- ❖ Erasmus-hanke ja FinAI-koulujen kansainvälistämishanke oppilaiden osaamisen, tietoisuuden ja koulumotivaation nostajana (2017–2021)
- ❖ Paraskoulu – koulutushenkilöstön täydennyskoulutushanke (tasapuolinen opetussuunnitelman mukainen opetus koko maassa (2019–2020)
- ❖ JOPO – joustava perusopetus, perusopetuksen opetusmuotoja laajentava toimintamalli -hanke (2018–2020)
- ❖ Suomi toisena kielenä -hanke varhaiskasvatuksen toiminnassa (2020–2021)
- ❖ Sitran Kirjastoista kansanvallan foorumeiksi -hanke (2020–2021)
- ❖ Jutaava kirjasto -hanke (saamenkielisen lukemisharrastuksen edistäminen; 2018–)
- ❖ Tarinoiden Inari -hanke (alkanut hanketoimintana vuonna 2011)
- ❖ Lukeminen harrastukseksi -hanke (2020–2021).

Liite 5: Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa esitetyt taulukot ja kuvaajat

Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa esitetyt taulukot

Taulukko	Taulukon nimi	Lähde
Taulukko 1	Inarin kuntastrategian ”Arktinen Inari 2030” visiot ja tavoitteet	Inarin kunta
Taulukko 2	Ikäihmisten palveluiden asiakasmääriä (31.12.)	Inarin kunta
Taulukko 3	Inarin terveydenedistämisasiivisuus eri sektoreilla vuosina 2015–2020	TEAvisari (THL)
Taulukko 4	Suun terveydenhuollon asiakas- ja käyntimäärät 2017–2020	Inarin kunta
Taulukko 5	Kirjaston asiakaskäynnit, kokonaislainaukset ja tapahtumien osallistujamäärät suhteessa asukasluukuun vuosina 2017–2020	Suomen yleisten kirjastojen tilastot
Taulukko 6	Vuosina 2017–2020 sattuneet liikenneonnettomuudet ja henkilövahinkoihin johtaneet liikenneonnettomuudet 10 000 asukasta kohti	Polstat

Hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa esitetyt kuvaajat

Kuvaaja	Kuvaajan nimi	Lähde
Kuvaaja 1	Turvallisuuden arvoketju	Sisäministeriö
Kuvaaja 2	Inarin väestörakenne vuosina 2017 ja 2019 sekä ennuste väestörakenteesta 2030	Tilastokeskus
Kuvaaja 3	Demografinen huoltosuhde	Tilastokeskus
Kuvaaja 4	Lapsiperheiden osuus, % lapsiperheistä	Tilastokeskus
Kuvaaja 5	Gini-kerroin: käytettävissä olevien rahatulojen jakautuminen	Tilastokeskus
Kuvaaja 6	Pienituloisuusaste	Tilastokeskus
Kuvaaja 7	Koulutustasomittari	Tilastokeskus
Kuvaaja 8	Toimeentulotukea saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 9	Kodin ulkopuolelle sijoitetut 0–17-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 10	0–17-vuotiaat lastensuojelun avohuollon asiakkaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 11	Kunnan kustantamaan varhaiskasvatukseen osallistuneet 31.12., % 1–6-vuotiaista	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 12	3.–6.- ja 7.–9.-luokkalaisten kestävyyskunto Move!-mittauksissa vuosina 2017–2020	Lasten ja nuorten liikunnan tietokanta (opetus- ja kulttuuriministeriö)
Kuvaaja 13	Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	Tilastokeskus
Kuvaaja 14	Nuorisotyöttömät, % 18–24-vuotiaasta työvoimasta	Työ- ja elinkeinoministeriö
Kuvaaja 15	Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16–24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	Eläketurvakeskus, Kela

Kuvaaja 16	Työttömät, % työvoimasta	Työ- ja elinkeinoministeriö
Kuvaaja 17	Pitkäaikaistyöttömät, % työvoimasta	Työ- ja elinkeinoministeriö
Kuvaaja 18	Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä, % työttömistä	Työ- ja elinkeinoministeriö
Kuvaaja 19	Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15–64-vuotiaista	Työ- ja elinkeinoministeriö
Kuvaaja 20	Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 21	Työkyvyttömyyseläkettä saaneet 25–64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	Eläketurvakeskus
Kuvaaja 22	Sairauspäivärahaa saaneet 25–64-vuotiaat / 1000 vastaavanikäistä	Kansaneläkelaitos
Kuvaaja 23	Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25–64-vuotiaat / 1000 vastaavanikäistä	Kansaneläkelaitos
Kuvaaja 24	Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 25–64-vuotiaat / 1000 vastaavanikäistä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 25	Omaishoidon tuella 75 vuotta täyttäneet kotona hoidettavat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 26	Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 27	Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit 65 vuotta täyttäneillä / 1000 vastaavanikäistä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 28	Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavanikäistä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 29	Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavanikäisestä väestöstä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 30	Terveystiedon edistämisen aktiivisuus Inarin kunnassa sekä terveyden edistämisen aktiivisuus kaikilla sektoreilla Inarissa, Kittilässä, Kuhmossa ja koko maassa keskimäärin	TEAvisari (THL)
Kuvaaja 31	KELA:n vakioitu sairastavuusindeksi ja vakioitu kansanterveysindeksi vuonna 2018	Kansaneläkelaitos
Kuvaaja 32	Perusterveydenhuollon avohoitokäynnit / 1000 asukasta	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 33	Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit / 1000 asukasta	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 34	Aikuisten mielenterveyden avohoitokäynnit / 1000 18 vuotta täyttäneitä	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 35	Sosiaali- ja terveystoiminnan nettokäyttökustannukset, euroa/asukas (pl. varhaiskasvatus 2015–)	Tilastokeskus
Kuvaaja 36	Raskaudenkeskeytykset / 1000 15–49-vuotiaasta naista	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 37	Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina, litraa	Terveiden ja hyvinvoinnin laitos
Kuvaaja 38	Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1000 asukasta	Tilastokeskus
Kuvaaja 39	Nostoja inarilaisten turvallisuuskyselystä	Inarin kunta

Liite 6: THL:n hyvinvointikertomuksen minimitietosisällön indikaattorit

Taulukkoon on koottu THL:n kuntien hyvinvointikertomusten minimitietosisältöehdotuksen indikaattorit sekä tieto siitä, mistä indikaattori löytyy Inarin hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet kunnassa		Indikaattori hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa
1	Itsearviointi hyvinvointikertomuksen ja -suunnitelman valmistelusta ja hyödyntämisestä	Sivu 36
2	Itsearviointi kunnan hyte-työn rakenteesta, resursseista ja prosesseista	Sivu 36
3	Itsearviointi kuntien opiskeluhoitoryhmien toiminnasta	Sivu 20
4	Itsearviointi kunnan ehkäisevän päihdetyön rakenteiden vahvuudesta	Sivu 43
5	Itsearviointi seurojen, yhdistysten ja kunnan yhteistyöstä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi	Sivu 42
6	Itsearviointi kunnan elinvoiman edistämisestä	Sivu 15
7	Väestöryhmien välisten terveyserojen raportointi valtuustolle	Sivu 36
8	Asukkaiden osallistumiskeinot kuvattu kunnan verkkosivuilla	Sivu 48
9	Ennakoarvioinnin käyttö kunnan toiminnassa	Sivu 36
10	Turvallisuussuunnitelman perusteella on päätetty toimenpiteistä luottamushenkilöjohdossa	Sivu 36
11	Liikunnan edistäminen kunnassa: TEA-pistemäärä	Sivu 35
12	Maahanmuuttajien kotouttamisen edistäminen (suuret kaupungit)	Ei raportoida Inarissa, suurten kaupunkien indikaattori.
13	Kunta on asettanut tavoitteet ja toimenpiteet ikääntyneiden hyvinvointia ja terveyttä edistävien ravitsemustottumusten lisäämiseksi	Sivu 42
Tehdyt toimet kunnassa		
14	Koulussa noudatetaan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä, % peruskouluista	Sivu 22
15	Psykologin ja kuraattorin yhteisölliseen opiskeluhooltoon käyttämä aika, % työajasta (perusopetus)	Sivu 20
16	Ehkäisevää päihdetyötä yhteisesti kirjattujen käytäntöjen mukaisesti toteuttavat peruskoulut, % peruskouluista	Sivu 43
17	Laajaan terveystarkastukseen sisältyy opettajan kirjallinen arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista koulussa, % peruskouluista	Sivu 20
18	Varhaiskasvatuksen osallistumisaste	Sivu 19
19	Lähiliikuntapaikat ja liikuntapuistot	Sivu 40

20	Valtionosuusjärjestelmän piirissä olevien päätoimisesti hoidettujen museoiden ja teattereiden saavutettavuus	Sivu 41, arvioidaan kulttuuripalveluiden saavutettavuutta yleisesti.
21	Kansalaisopiston kulttuurialan opetustunnit / 1000 asukasta	Sivu 41
22	Kirjastokäynnit / asukas	Sivu 42
23	Kirjojen kokonaislainaus / asukas	Sivu 42
24	Kirjaston tapahtumiin osallistuneiden määrä / 1000 asukasta	Sivu 42
25	Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, % kaikista lapsiasuntokunnista	Sivu 16
26	Liikennevahinkojen uhrin / 1000 asukasta	Sivu 45
27	Alakoulujen saavutettavuus kohderyhmässä	Ei raportoida Inarissa, pitkien välimatkojen vuoksi ei indikaattori ei kuvaa Inarin toimintaympäristöä tarkoituksenmukaisesti.
28	Päivittäistavarakauppojen saavutettavuus, iäkkäät	Ei raportoida Inarissa, pitkien välimatkojen vuoksi indikaattori ei kuvaa Inarin toimintaympäristöä tarkoituksenmukaisesti.
29	Virkistysalueiden saavutettavuus	Ei raportoida Inarissa, pitkien välimatkojen vuoksi indikaattori ei kuvaa Inarin toimintaympäristöä tarkoituksenmukaisesti.
30	Ulkona, yömajoissa, tilapäissuojissa ja laitoksissa olevat yksinäiset asunnottomat / 1 000 asukasta (suuret kaupungit)	Ei raportoida Inarissa, suurten kaupunkien indikaattori.
Hyvinvoinnin tila		
31	Liikuntaan liittyvä neuvonta ja ohjaus, % asukkaista	Sivu 40
32	Pienhiukkaspitoisuuden väestöpainotettu vuosikeskiarvo (suuret kaupungit)	Ei raportoida Inarissa, suurten kaupunkien indikaattori.
33	Oppilaitoksen fyysiset työolot häirinneet opiskelua	Sivu 21
34	Melusta kärsivien ihmisten määrä kunnittain, yli 55 dB vuorokausitaso tai 50 dB yöaikaan (suuret kaupungit)	Ei raportoida Inarissa, suurten kaupunkien indikaattori.
35	Suuren kaupungin vuokra-asuntojen osuus kaupunginosittain (suuret kaupungit)	Ei raportoida Inarissa, suurten kaupunkien indikaattori.
36	Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä	Sivu 18
37	Lihavuuden yleisyys (%) 2–6-vuotiailla	Sivu 21

38	Ei syö koululounasta viitenä päivänä viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista	Sivu 24
39	Vähintään tunnin päivässä liikkuvat, % 4. ja 5. luokan oppilaista, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 23–25
40	Käyttää päivittäin jotain tupakkatuotetta tai sähkösavuketta, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 24–25
41	Huolta herättävää päihteiden tai tupakka- ja nikotiinituotteiden käyttöä tai rahapelaamista, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 24–25
42	Alaikäisenä alkoholin tai savukkeiden ja sähkösavukkeiden ostoja vähittäismyyntistä, % 8. ja 9. luokan oppilaista sekä lukiodien ja AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Ei raportoida, Inarin tulokset eivät ole saatavilla.
43	Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 4. ja 5. luokan oppilaista, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 23–25
44	Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 24–25
45	Keskusteluaikeuksia vanhempien kanssa, % 4. ja 5. luokan oppilaista, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 23–25
46	Tuntee itsensä yksinäiseksi, % 4. ja 5. luokan, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 23–25
47	Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä, % 4. ja 5. luokan oppilaista, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 23–25
48	Tuntee itsensä osalliseksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Ei raportoida, indikaattorin tiedot eivät ole vielä saatavilla.
49	Kokenut vanhempien tai muiden huoltapitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa vuoden aikana, % 4. ja 5. luokan oppilaista, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 23–25
50	Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 4. ja 5. luokan oppilaista, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 23–25
51	Tapaturma koulussa tai koulumatkalla lukuvuoden aikana, % 4. ja 5. luokan oppilaista, % 8. ja 9. luokan oppilaista, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista, % AOL 1. ja 2. vuoden opiskelijoista	Sivut 23–25
52	Nuorisotyöttömät, % 18 - 24-vuotiaasta työvoimasta	Sivu 26
53	Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä	Sivu 26
54	Nuorten (15–29 -vuotiaat) tekemät rikokset	Sivu 27
55	Päihdekiinniotot	Sivu 44
56	Ulkomaalaiset työttömät työnhakijat, % ulkomaalaisten työvoimasta	Ei raportoida Inarissa, Inarin tietoa ei ole saatavilla.
57	Vaikeasti työllistyvät, rakennetyöttömyys, % 15–64-vuotiaista	Sivu 28
58	Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet, % 25–64-vuotiaista	Sivu 28

59	Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa, % äänioikeutetuista	Sivu 48
60	THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu	Raportoitu Kelan sairastavuusindeksi. THL:n sairastavuusindeksin uusimmat tiedot vuodelta 2016.
61	Onko kuntanne huomionut ikääntyneiden terveys- ja hoivapalveluiden järjestämisessä ja kilpailutusten laatuvaatimuksissa ravitsemustilan arvioinnin ravitsemushoitosuosituksen mukaisesti?	Sivu 33
62	75 vuotta täyttäneiden yhden hengen asuntokunnat, % vastaavanikäisten asuntokunnista	Sivu 30
63	Omaishoidon tuella kotona hoidettavat 75 vuotta täyttäneet vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä	Sivu 31
64	Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitokaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavanikäistä	Sivu 32
65	Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavanikäisestä väestöstä	Sivu 33

Liite 7: Hyte-kertoimen indikaattorit

Hyte-kerroin on valtionosuuden lisäosa, jonka suuruus määräytyy kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön perusteella. Hyte-kerroin on tällä hetkellä valmistelussa, ja se on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2023 alusta. Hyte-kertoimen indikaattorit koostuvat prosessi- ja tulosindikaattoreista. Prosessi-indikaattorit kuvaavat kunnan toimintaa ja tulosindikaattorit kuntalaisten hyvinvointia. Lue lisää THL:n verkkosivuilta: [HYTE-kerroin](#).

Taulukkoon on koottu hyte-kertoimen indikaattorit sekä tieto siitä, mistä indikaattorin tieto löytyy Inarin hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa.

Prosessi-indikaattorit - Kuntajohto

Indikaattori	Indikaattorin kuvaus	Indikaattori Inarin hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa
Kuntalaisten elintapojen raportointi	Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintapoja ja niissä tapahtuneita muutoksia.	Sivu 36
Väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kuvaavat mittarit	Kunnan toiminta- ja taloussuunnitelmassa määritellään vuosittain mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista.	Sivu 10
Hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen	Tarkastuslautakunnan tekemässä arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen.	Sivu 36
Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen asiantuntijuus	Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.	Sivu 8
Asiakasraadit tai foorumit	Kunnan palveluiden suunnittelussa/kehittämistyössä hyödynnetään asiakasraateja/foorumeja.	Sivu 48

Prosessi indikaattorit – Liikunta

Indikaattori	Indikaattorin kuvaus	Indikaattori Inarin hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa
Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuuden raportointi	Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa.	Sivu 40
Seurojen, yhdistysten ja kunnan yhteiskokous	Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen.	Sivu 42
Kohdennetut liikkumisryhmät lapsille ja nuorille	Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille.	Sivu 22
Vaikutusten ennakkoarviointi (EVA)	Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat valmisteilla olevien lautakuntapäätösten vaikutusten ennakkoarviointiin (EVA).	Sivu 40
Liikunnan edistämisen poikkihallinnollinen työryhmä	Kunnassa toimii poikkihallinnollinen työryhmä, jossa käsitellään liikunnan edistämistä.	Sivu 40

Prosessi-indikaattorit - Peruskoulu

Indikaattori	Indikaattorin kuvaus	Indikaattori Inarin hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa
Kouluympäristön ja -yhteisön tarkastus	Oppilasmäärällä painotettu keskiarvo kunnan peruskouluista, joissa kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus on tehty terveydenhuoltolain edellyttämällä aikavälillä kolmen vuoden välein. (1.)	Sivu 21
Oppilaiden poissaolot	Oppilasmäärällä painotettu keskiarvo kunnan peruskouluista, joissa poissaolojen kokonaismäärä on tiedossa.	Sivu 20
Liikuntavälitunnit	Oppilasmäärällä painotettu keskiarvo kunnan peruskouluista, joissa on käytössä pitkät liikuntavälitunnit.	Sivu 22
Kouluruokailu-suositus	Oppilasmäärällä painotettu keskiarvo kunnan peruskouluista, joissa noudatetaan kouluruokailusuositusta (2008, 2017) koululounaan ja välipalojen järjestämisessä.	Sivu 22

Tulosindikaattorit

Indikaattori	Lähde	Indikaattori Inarin hyvinvointi- ja turvallisuuskertomuksessa
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	Kouluterveyskysely	Sivu 24
Ylipaino, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista	Kouluterveyskysely	Sivu 24
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17–24-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä	Tutkintorekisteri (Tilastokeskus)	Sivu 26
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25–64-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä	Toimeentulotukirekisteri	Sivu 28
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25–64-vuotiaat, osuus vastaavanikäisestä väestöstä	Eläketurvakeskus	Sivu 29
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön.	Hoitoilmoitusjärjestelmä	Sivu 32